

Lapsiperheiden tuen tarve koronapandemian aikana

Helsingin kaupungin sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä

Sosiaalityö
pro gradu -tutkielma
Sosiaalitieteiden laitos
Turun yliopisto

Laatija:
Tanja Lehtimäki

Ohjaaja:
Sosiaalityön professori Katja Forssén
Sosiaalityön yliopisto-opettaja Anne Puuronen

Toukokuu 2022
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä(t): Tanja Lehtimäki

Otsikko: Lapsiperheiden tuen tarve koronapandemia aikana – Helsingin kaupungin sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä

Ohjaaja(t): Sosiaalityön professori Katja Forssén, Sosiaalityön yliopisto-opettaja Anne Puuronen

Sivumäärä: 92s., 3 liites

Päivämäärä: Toukokuu 2022

Sosiaalityön pro-gradututkielmassani tarkastelen sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä siitä, miten koronapandemian poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiperheiden hyvinvointiin. Tutkimukseni on laadullinen ja sen tarkoituksena on selvittää lapsiperheiden pandemian aikaisia tuen tarpeita, sekä niiden toteutumista. Tutkielmassani käsitellään teoreettista viitekehystä, keskeistä käsitteistöä ja aikaisempia tutkimuksia aiheesta. Viitekeh്യkseni rakentuu koronapandemian, sosiaali- ja terveystalveluiden ja lapsiperheiden hyvinvoinnin käsitteisiin.

Tutkielmani perustuu puolistrukturoituun teemahaastatteluun, joka koostui kolmesta ryhmähaastattelusta ja yhdestä yksilöhaastattelusta. Haastatteluihin osallistui Helsingin kaupungin palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköiden sosiaalityöntekijöitä. Analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisälönanalyysiä tutkimukseni toteutuksessa.

Aineiston perusteella koronapandemian aiheuttamat muutokset, kuten kotiin eristäytyminen ja sosiaalisten kontaktien rajoittaminen vaikuttivat perheisiin positiivisella ja negatiivisella tavalla. Kuormitustekijät liittyivät esimerkiksi tukiverkoston heikkenemiseen, työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen sekä vanhempien kokemukseen yksinjäamisestä, koska he eivät saaneet tarpeeksi tukea tai apua palveluista. Hyvinvoivat perheet taas kokivat muutokset positiivisina.

Koronapandemia on vaikuttanut myös haitallisesti palvelujärjestelmään. Etävastaanottoja otettiin käyttöön ja kiireettömät hoidot ajettiin alas sekä perusterveydenhuollossa että erikoissairaanhoidossa. Päihde- ja mielenterveyspalveluita supistettiin ja siirryttiin etäyhteyksiin, joka oli haastavaa joillekin asiakasryhmille. Ohjaus palveluihin ruuhkautui, koska perusterveydenhuollon työntekijöitä siirrettiin muihin tehtäviin ja tämä vaikutti esimerkiksi läheteiden määrrien vähentymiseen. Parin vuoden sisällä on ehditty tehdä jo useita tutkimuksia koronapandemian vaikutuksista lapsiperheisiin eri näkökulmista. Tutkimukseni on yhteiskunnallisesti merkittävä, koska koronapandemia on kriisi, joka väistämättä on vaikuttanut jokaiseen perheeseen sekä yksilö- että perhetasolla.

Tulokset osoittavat, että pandemian poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiperheisiin monella tapaa, sekä lasten, nuorten että vanhempien kohdalla. Tutkimukseni tulosten mukaan kuntien tulisi jatkossa panostaa matalankynnyksen palveluihin, etenkin nuorten mielenterveyspalveluihin, parantamalla oppilashuollon resursseja ja mitoituksia, mutta myös lisätä perusterveydenhuollon osaamista mielenterveysongelmista.

Avainsanat: Lapsiperheet, koronapandemia, sosiaali- ja terveystalvelut, lastensuojelu.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Muutokset lapsiperheiden hyvinvoinnissa ja tuen tarpeissa koronapandemian aikana	7
2.1	Pandemia ja kriisi	7
2.2	Lapset ja nuoret	9
2.3	Vanhemmat	15
3	Lapsiperheiden palvelut hyvinvoinnin saavuttavuutta tukevin rakenteina	24
3.1	Kuntien tarjoamat sosiaali- ja terveystyöpalvelut perheille	25
3.2	Palvelutarpeen arviointi	29
3.3	Tuen tarve lapsiperheissä pandemian aikana	33
4	Menetelmät ja aineisto	40
4.1	Tutkimusasetelma ja kysymykset	40
4.2	Aineistonkeruu	41
4.3	Aineistoanalyysin menetelmä	44
4.4	Eettisyys ja luotettavuus	46
5	Muutoksen vaikutus lapsiperheiden hyvinvointiin	48
5.1	Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tekijät	49
5.1.1	Koulunkäynnin vaikutus hyvinvointiin	49
5.1.2	Vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet	52
5.2	Vanhemmuuden hyvinvoinnin tekijät	55
5.2.1	Vanhempien vastuu ja tuki	55
5.2.2	Stressin aiheuttajat ja riskitekijät	57
5.3	Perheiden tuen tarpeet ja palveluiden saatavuus	62
5.3.1	Peruspalvelut	63
5.3.2	Eriyisen tason palvelut	68
5.3.3	Eriyistä tukea tarvitsevien palvelut	69
6	Yhteenveto ja johtopäätökset	73
	Lähteet	80
	Liitteet	93

Liite 1. Haastattelurunko	93
Liite 2. Tutkimuspyyntö	94
Liite 3. Suostumuslomake	95

1 Johdanto

Covid-19 on maailmanlaajuinen pandemia, joka lähti leviämään Kiinasta joulukuussa 2019. Covid-19, jota kutsutaan myös jatkossa koronaksi, on vaikuttanut koko maailmaan ja jokaisen yhteiskunnan toimintaan. Koronapandemian aiheuttamat muutokset, kuten kotiin eristäytyminen ja sosiaalisten kontaktien rajoittaminen vaikuttivat perheisiin positiivisella ja negatiivisella tavalla. VoiKu-COVID-19 (vanhemmuuden voimavara- ja kuormitustekijät poikkeusaikana) hankkeen tutkimuksessa ilmeni, että yli puolet vanhemmista kokivat korona-ajan aiheuttamat muutokset negatiivisena. Etenkin jo haavoittuvassa asemassa elävät perheet kokivat muutokset kuormittavina. Kuormitustekijät liittyivät esimerkiksi tukiverkoston heikkenemiseen, työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen sekä vanhempien kokemukseen yksinjäamisestä, koska he eivät saaneet tarpeeksi tukea tai apua palveluista. Hyvinvoivat perheet taas kokivat muutokset positiivisina. Perheissä voimavaroina näyttäytyi yhteydenpito läheisiin, hyvä yhteydenpito lasten kouluihin ja päiväkoteihin, sekä työnantajan joustavuus vallitsevassa poikkeustilanteessa. (Sorkkila 2020.) Myös perheiden taloudellinen tilanne vaikutti haitallisesti ihmisten hyvinvointiin (Kestilä, Jokela, Härmä & Rissanen 2020, 4). Moni vanhempi koki, että yrityksistä huolimatta perheet eivät saaneet toivomaansa apua. Useampi vanhempi koki kärsivänsä esimerkiksi uupumuksesta. Uupumuksen oireet saattoivat johtaa vanhemman lapsen kohdistamaan väkivaltaan sekä laiminlyöntiin. Lasten ja nuorten kokemukset pandemian vaikutuksista heidän perheisiinsä ovat merkittäviä, etenkin pienituloisten perheissä. (Pesäpuu 2020; Sorkkila 2020.)

Koronapandemia on vaikuttanut myös haitallisesti palvelujärjestelmään. Etävastaanottoja otettiin käyttöön ja kiireettömät hoidot ajettiin alas sekä perusterveydenhuollossa että erikoissairanhoidossa. Päihde- ja mielenterveyspalveluita supistettiin ja siirryttiin etäyhteyksiin, joka oli haastavaa joillekin asiakasryhmille. Ohjaus palveluihin ruuhkautui, koska perusterveydenhuollon työntekijöitä siirrettiin muihin tehtäviin ja tämä vaikutti esimerkiksi läheteiden määrien vähentymiseen. Etäpalveluiden ei nähty riittävän erittäin vaikeasti oireileville mielenterveys- ja päihdeasiakkaille. (Kestilä ym. 2020, 5.)

Kestilä ym. (2020, 6) asiantuntija raportissa tuotiin esiin, että lapsiperheille suunnatut palvelut heikkenivät etenkin neuvoloissa ja kouluterveydenhuollossa. Lasten ja nuorten tarpeisiin ei pystytty vastaamaan ja tämä näkyi lapsiperheiden tuen tarpeen kasvuna ja sosiaalihuollon kuormittuneisuutena. (Kestilä ym. 2020, 6.)

Kiinnostuin koronapandemian vaikutuksista lapsiperheisiin, koska se oli läheisessä kosketuksessa omaan työhöni sosiaalityöntekijänä perhepalveluissa. Pandemian alussa kaikki hiljeni – lastensuojeluilmoitukset vähenivät ja asiakastapaamisia peruuntui. Tuntui, että kaikki palvelut pysähtyivät. Pandemian edetessä eri vaiheisiin lastensuojeluilmoitusten määrät kasvoivat ja lapsiperheiden haasteet ja tuen tarpeet muuttuivat. Haasteet liittyivät vanhempien jaksamattomuuteen, taloudellisiin ongelmiin, perheen vuorovaikutusongelmiin sekä lasten ja nuorten koulunkäynnin haasteisiin. Tuen tarve näkyi vahvana etenkin erityistä tukea tarvitsevien perheissä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvointiväylä 2020.) Esimerkiksi vammaispalveluita vähennettiin ja suljettiin, joka näkyi perheiden kuormittuneisuudessa (Kestilä ym. 2020, 6). Pitkittyneet poikkeusolot vaikuttivat negatiivisesti ihmisten hyvinvointiin ja etenkin psyykkiseen hyvinvointiin (Rissanen; Parhiala; Kestilä; Härmä; Honkatukia & Jormanainen 2020,4).

Parin vuoden sisällä on ehditty tehdä jo useita tutkimuksia koronapandemian vaikutuksista lapsiperheisiin eri näkökulmista. Tutkimukseni on yhteiskunnallisesti merkittävä, koska koronapandemia on kriisi, joka väistämättä on vaikuttanut jokaiseen perheeseen sekä yksilö- että perhetasolla. Sosiaalityössä ja lastensuojelun sosiaalityössä on tärkeää saada tietoa siitä, miten koronapandemia on vaikuttanut lapsiperheisiin. Näiden ilmiöiden kautta voitaisiin paremmin tunnistaa perheiden haasteita ja tiedostaa perheiden tuen tarpeita perus- ja erityispalveluiden tasolla.

Tutkielmani kaksi ensimmäistä lukua käsittelevät teoreettista viitekehystä, keskeistä käsitteistöä ja aikaisempia tutkimuksia aiheesta. Seuraavaksi esittelen tutkimusprosessini eri vaiheita. Luvussa viisi siirryn avaamaan tutkimukseni tuloksia sisällönanalyysiä käyttäen. Lopuksi kerrotaan tutkimukseni tuloksia, johtopäätöksiä ja jatkotutkimusehdotuksia.

2 Muutokset lapsiperheiden hyvinvoinnissa ja tuen tarpeissa koronapandemian aikana

Tässä luvussa esitän tutkimustani varten oleellista teoreettista viitekehystä. Tarkastelen koronapandemiaan, lapsiperheiden hyvinvointiin ja sosiaali- ja terveystalouteihin liittyvää käsitteistöä ja aikaisempaa tutkimusta aiheesta. Tämä on tutkimukseni kannalta tärkeää tietoa, jotta voidaan ymmärtää, miten pandemia on vaikuttanut lapsiperheisiin ja millaisia yhteiskunnallisia tuen tarpeita perheillä on syntynyt pandemian aikana.

2.1 Pandemia ja kriisi

Koronavirus (Covid-19) on ylähengitystieinfektio, joka aiheuttaa vakavaa keuhkokuumetta. Virus todettiin ensimmäisen kerran joulukuussa 2019 Kiinan Wuhanissa, josta virus levisi ympäri maailman (THL 2021a). Maailman terveysjärjestö WHO (World Health Organization) julisti Covid-19 epidemian maailmanlaajuisesti pandemiaksi 11.3.2020. Covid-19 infektio määriteltiin yleisvaaralliseksi taudiksi 14.2.2020 lähtien. Suomi otti ensimmäisen kerran käyttöönsä valmiuslain (2011/1552) 16.3. 1–16.6.2020 ja toisen kerran 1.3. 1–27.4.2021. Sen tarkoitus oli suojata väestöä, heidän perus- ja ihmisoikeuksiaan, suojata maan talouselämää sekä ylläpitää oikeusjärjestystä poikkeusoloissa (Valtioneuvosto 2022; Valmiuslaki 2011/1552, 1§). Tämä on ensimmäinen kerta jatkosodan jälkeen, kun Suomi on ottanut valmiuslain käyttöön. Valmiuslaki otetaan käyttöön, silloin kun lain kriteerit täyttyvät ja todetaan kriisin olevan uhka kansakunnalle (Valtioneuvosto 2022).

Poikkeusolojen aikana kansalaisia kehoitettiin pysymään oman perhepiirinsä parissa, sekä välttämään turhia sosiaalisia kontakteja ja matkustelua. Varhaiskasvatuksessa olevien lasten vanhempia kehoitettiin mahdollisuuksien mukaan pitämään lapset kotona. Etätyösuositukset otettiin käyttöön. Peruskoulut, ammattikoulut ja yliopistot suljettiin ja tilalla järjestettiin etäopetusta. Yhteiskunnallisesti tärkeissä asemissa työskentelevien lapsille järjestettiin tarvittaessa lähiopetusta. Kaikki viihde- ja kulttuuritoimet suljettiin ja ryhmäkokouksia rajoitettiin kymmeneen henkilöön. Lisäksi kehoitettiin välttämään turhaa oleskelua julkisilla paikoilla. (Valtioneuvosto 2020.) Uudellemaalle asetettiin liikkumisrajoitukset 28.3.–19.4.2020, jonka aikana Uudenmaan asukkaat eivät saaneet poistua maakuntarajan yli ilman pätevää syytä, eikä muiden

maakuntien asukkailla ollut mahdollisuutta ylittää Uudenmaan rajaa ilman pätevää syytä (Valtioneuvosto 2020a).

Poikkeusoloilla viitataan koko pandemia-aikaan, joka alkoi kun ensimmäiset rajoitustoimenpiteet otettiin käyttöön keväällä 2020. Poikkeusolot päättyivät keväällä 2022. Poikkeusolojen aikana valtio määritteli rajoitustoimenpiteitä kansalle, vähentääkseen koronaviruksen leviämistä ja tartuntaa. Rajoituksia vähennettiin ja lisättiin aika-ajoin lisääntyneiden tartuntojen myötä. Viruksen muoto, sekä rokotekattavuus vaikuttivat myös rajoitustoimenpiteisiin ja vielä alkuvuodesta 2022 rajoitettiin ihmisten kokoontumismääriä ja ravintoloiden aukioloaikoja. Huhtikuun 14. päivä vuonna 2022 yleinen maskisuositus purettiin lähes kokonaan lukuun ottamatta terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen määriteltyjä tilanteita, joissa suositeltiin maskin käyttöä (Kurki 2022).

Koronapandemia ei ole ensimmäinen kriisi, joka on vaikuttanut dramaattisesti ihmisiin ja lapsiperheisiin. Kriisillä tarkoitetaan isoa äkillistä odottamatonta tapahtumaa, joka voidaan kokea uhkaavana ja vaarallisena. Se voi myös olla pitkäkestoinen haaste ihmisen elämässä. Kriisi aiheuttaa stressiä, joka on fysiologinen reaktio ja tila, joka korostaa kuormitusta ja räsitusta. Stressi vaikuttaa ihmiseen sekä henkisesti että fyysisesti. (Mielenterveystalo 2021; Poijula 2016, 19, 27.)

Palataan 90-luvun lamaan, joka oli suomalaisille historian pahin talouskriisi. Lama vaikutti suuresti lapsiperheisiin erinäisten yhteiskunnallisten leikkausten vuoksi. Kriisin aiheuttama stressi vaikutti vanhempien jaksamiseen, ja mielenterveysongelmat vaikuttivat kokonaisvaltaisesti koko perheeseen. Laman aikaiset leikkaukset näyttäytyivät erittäin vahvana myös lasten koulujen, neuvoloiden ja päiväkotien toiminnassa. Tämän lisäksi lasten ja nuorten harrastustoimintoja lakkautettiin säästölinjausten vuoksi, joka on tutkimusten mukaan ollut hyvin haitallista lasten kehitykselle. 90-luvun laman lapsista on tehty laajasti tutkimuksia. Tutkimusten mukaan huono-osaisuus on periytyvää ja samankaltaista johtopäätöksiä voidaan tehdä myös koronapandemian aikana eläneiden lasten ja perheiden elämästä. Laman leikkaukset näkyivät työpaikkojen henkilökunnan vaihtuvuudessa ja työn kuormittavuudessa. (Yle 2009; Yle 2011.) Palveluita leikattiin, vaikka palveluiden kysyntä kasvoi (ks. Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä 1996).

Työttömyys ja taloudelliset ongelmat ovat vaikuttaneet suuresti vanhempien voimavaroihin, joka taas vaikutti vanhempien kykyyn tukea lapsiaan. Lasten haasteita oli vaikea havaita ja tukea riittävässä määrin. Tämän myötä ongelmat pääsivät pahentumaan, koska peruspalveluita supistettiin entisestään (Bardy, Salmi & Heino 2001, 100). Peruspalveluiden leikkausten myötä lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon tarve kasvoi, koska laman aiheuttamia leikkauksia ei huomioitu (Valtioneuvosto 2021, 19). Sama ilmiö on nähtävissä 2020-luvun pandemiassa, jonka poikkeusolot ovat vaikuttaneet laajasti lisääntyneeseen työttömyyteen ja sosiaali- ja terveydenhuollon työn kuormittavuuteen. Koronapandemia on aiheuttanut yhteiskunnallisen kriisin. (Hakulinen, Hietanen-Peltola, Hastrup, Vaara, Jahnukainen ja Varonen 2020, 2.) Kriisin myötä Valtioneuvosto on painottanut, että lasten ja nuorten mielipiteitä tulee kuulla, kun kehitetään peruspalveluita lapsiperheille. Valtioneuvoston esityksessä painotetaan riittävien resursien järjestämistä palveluiden toimivuuden edistämiseksi. (Valtioneuvosto 2021, 21–22.) Varhainen puuttuminen on ehkäisevän lastensuojelun toimintaa ja sen tehtävänä on selvittää perheiden tilannetta, sekä tarjota erityistä tukea vanhemmille ja muille lapsen kasvatuksesta huolehtiville henkilöille. Kunnan viranomaiset ovat vastuussa ennaltaehkäisevän lastensuojelun järjestämisestä ja heidän on huolehdittava, että palveluita järjestettäessä lastensuojelulain tavoitteet toteutuvat. (Räty 2015, 21.)

2.2 Lapset ja nuoret

Henkisen hyvinvoinnin heikkeneminen ja haasteet koulunkäynnissä ovat selkeitä huolenaiheita lasten ja nuorten parissa (Pelastakaa lapset 2021a, 10). Kuten olen aikaisemmin maininnut, monen nuoren hyvinvointi on heikentynyt pandemian aikana. Näin on todennut myös Ford ym. (2021,1), joiden mukaan nuorten itsetuhoisuus on lisääntynyt. Tutkimusten mukaan pandemia on ollut riskitekijä etenkin yläkouluikäisille tytöille, joiden parissa ahdistus ja masennus on näkynyt selkeämmin kuin pojilla (Fong & Iarocci 2020, 1138).

Lasten ja nuorten näkökulmasta pandemia-aika on vaikuttanut heidän elämäänsä monella tasolla. Etenkin harrastusten, vapaa-ajan vieton, kavereiden näkemisen ja sosiaalisten kontaktien vähenemisen, sekä etäkouluun siirtymisen vuoksi lasten ja nuorten hyvinvointi on heikentynyt. (Pelastakaa lapset 2020, 1.) Kaverisuhteiden rajoittaminen on myös vaikuttanut suuresti lasten ja nuorten kokemaan yksinäisyyden tunteeseen ja elämänhallinnan heikentymiseen. Kaverisuh-

teiden ja harrastusten on nähty olevan monelle lapselle ainut ylläpitävä tekijä sosiaalisille kontakteille. (Wennberg ym. 2020, 8). Vertaistuki ja vapaa-ajan vieton tapahtumat, sekä yhdessä tekeminen ovat nuorille tärkeää (Turtiainen 2020, 91–92). Pandemian aikana monen nuoren psyykkinen vointi on heikentynyt, mutta myös vanhempien hyvinvointi on herättänyt huolta. Sen lisäksi että lapsilla ja nuorilla on ollut haasteita oman jaksamisensa kanssa, heillä on Lapsen ääni 2020¹ raportin mukaan huolta myös vanhempiensa hyvinvoinnista. Huolta herätti esimerkiksi vanhempien riittämättömyyden tunteesta, yksinäisyydestä, sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisestä. Lisäksi lasten ja nuorten koulunkäynnin haasteet näkyivät myös stressinä, ahdistuksena sekä turhautumisena kotona olemisesta. (Pelastakaa lapset 2020,2, 14–17.)

Turtiaisen (2020, 91) väitöskirjan mukaan vanhempien antama aika perheelle on tärkeä tekijä nuorten hyvinvoinnille. Vanhempien huonovointisuus näyttäytyy stressin muodossa ja vaikuttaa koko perheen ilmapiiriin (Pelastakaa lapset 2020,1). Kun kodin ilmapiiri muuttuu negatiiviseksi, heikkenee myös lasten ja nuorten hyvinvointi (Turtiainen 2020, 90–91). Lasten ja nuorten hyvinvointi näyttäytyi parempana hyvätuloisissa perheissä (Pelastakaa lapset 2020,5), kuten myös ydinperheissä, joissa on molemmat vanhemmat (Appelqvist-Schmidlechner, Tamminen & Solin 2019, 2).

Hakulisen ym. (2020, 5) tutkimuksessa ilmenee, että heikommassa asemassa olevat perheet ja lapset, jotka tarvitsevat paljon tukea ja erilaisia palveluita ovat kärsineet muita perheitä enemmän koronapandemian aikana. Pienituloiset perheet ovat Lapsen ääni -tutkimuksen mukaan kokeneet heidän hyvinvointinsa heikentyneen entisestään pandemian aikana (Pelastakaa lapset 2021a, 6). Pidemmät poissaolot koulusta, päiväkodista ja harrastuksista, sekä muiden tukipalveluiden supistuminen on vaikuttanut negatiivisesti perheisiin. (Pelastakaa lapset 2020, 5). Wennberg ym. (2020) mukaan lasten yksinäisyys ja mielekkään tekemisen puuttuminen nousi esiin suurena huolenaiheena. Koulujen etäopiskelun ja kerho- ja harrastustoiminnan poisjääminen on vaikuttanut haitallisesti lasten normaaliin kasvuun ja kehitykseen, sekä sen kautta haitallisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin. (Wennberg 2020, 8; Turtiainen 2020, 92.) Turtiaisen (2020, 89) ajatuksen mukaan hyvinvoinnissa on kyse tarpeista ja resurssien käytöstä. Pandemia

¹ Lapsen ääni on Pelastakaa lapset ry:n vuodesta 2001 tekemä kysely, jonka tarkoitus on selvittää lasten ajatuksista erilaisista aiheista. Kyselyn tavoite on tuoda lasten ääni osaksi yhteiskunnallista keskustelua ja päätöksentekoa. Vuonna 2020 tehdyssä kyselyssä selvitettiin 13–17-vuotiaiden nuorten kokemuksia siitä, miten koronapandemia on vaikuttanut heidän arkeensa, koulunkäyntiinsä, harrastuksiinsa, vapaa-aikaansa sekä henkiseen, että fyysiseen hyvinvointiin. (Pelastakaa lapset 2020, 2.)

on vaikuttanut negatiivisesti nuorten hyvinvointiin heikentämällä heidän voimavarojaan ja jakamistaan. Täytyy kuitenkin muistaa, että pandemia on ollut monelle nuorelle myös hyvinvointia lisäävä tekijä. (Pelastakaa lapset 2020, 6.) Suurelle osalle lapsista ja nuorista on ollut helppoa sopeutua pandemian aiheuttamiin rajoitustoimenpiteisiin. Osa heistä on kuitenkin kokenut turhautuneisuutta tekemisen puutteesta, koska harrastustoiminnat ovat vähentyneet, mutta vapaa-aikaa on ollut aikaisempaa enemmän. Tämä on taas johtanut siihen, että moni lapsi ja nuori on viettänyt enemmän aikaa sosiaalisen median ja pelien parissa. (THL 2020, 6.)

Sosiaaliset suhteet ja tuki ovat lapsille ja nuorille tärkeä hyvinvoinnin tekijä. Heille on tärkeää kuulua ryhmään ja tulla hyväksytyksi. (ks. Harju-Luukkainen, Aunola & Vettenranta 2018.) Sosiaalisten suhteiden merkitys on kuitenkin muuttunut poikkeusolojen aikana (Pelastakaa lapset 2021a, 12). Weussin (1974) teorian mukaan sosiaaliset suhteet, kuten muiden ihmisten kohtaaminen ja vuorovaikutus ovat tärkeitä tekijöitä hyvinvoinnille (Tamminen, Pasanen, Martelin; Mankinen & Solin 2020, 1). Monet vanhemmat pitivät tiukasti kiinni rajoitustoimenpiteistä, jonka vuoksi sosiaalisen median merkitys lasten ja nuorten elämässä kasvoi poikkeusolojen aikana. Eristäytyminen johti siihen, että lapsilla ja nuorilla ei ollut ketään kenelle olisi voinut keskustella luottamuksellisesti asioistaan. Vuoden 2021 Lapsen ääni³ -kyselyn ensimmäisen raportin mukaan opettajien, vanhempien, harrastustoiminnan aikuisten sekä ystävien tuki ovat lapsille ja nuorille tärkeää. Lapset ja nuoret kertoivat, että olisivat kaivanneet enemmän tukea aikuisilta. Lapset ja nuoret nimesivät seurakunnan, nuorisotyön ja sosiaalityöntekijät tärkeiksi tukipilareiksi keskustelupalstojen ja chat-keskustelufoorumien lisäksi. Toisin sanoen sosiaalisen tuen väheneminen ulkopuolisilta aikuisilta on ollut merkittävä menetys monelle nuorelle (Pelastakaa lapset 2020, 10–11; Pelastakaa lapset 2021a, 12; Aalto-Setälä, Suvisaari, Appelqvist-Schmidlechner & Kiviruusu 2021, 4–5.)

Lastensuojelun keskusliiton selvityksen mukaan vanhemmat pitivät lastensa kaverisuhteiden rajoittamista haitallisempana, kuin harrastustoiminnan rajoittamista (Paju 2020, 29). Tamminen ym. (2020, 5) viittaavatkin Chopikin (2017) tutkimustulokseen, jonka mukaan panostaminen läheisiin sosiaalisiin suhteisiin ja niiden ylläpitämiseen edistää ihmisten hyvinvointia (Emt). Kotiin eristäytyminen on aiheuttanut puutteita lasten ja nuorten turvallisuuden tunteessa. Tämä on ilmennyt selkeimmin huono-osaisten perheiden lapsissa ja nuorissa. Turvallisuuden

³ Vuoden 2021 Lapsen ääni ensimmäisessä raportissa selvitetään 12–17-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemuksia vuoden kestäneet koronapandemiasta (Pelastakaa lapset 2021a).

tunteen puute näyttäytyi suurimpana koulukiusattujen lasten kohdalla. (Pelastakaa lapset 2021b, 18.) Sosiaalisten suhteiden vähentymisestä huolimatta nuorten kokema väkivalta on lisääntynyt pandemian aikana (THL 2022c).

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen tekemässä kouluterveyskyselyssä vuodelta 2021 tulokset osoittivat, että nuorten kokema väkivalta on lisääntynyt pandemian aikana. Teräaseiden käyttö tappeluissa ja niillä uhkailu on yleistynyt nuorten keskuudessa. Koulukiusaaminen luokitellaan väkivallaksi. Se vaikuttaa haitallisesti uhrin psyykkiseen vointiin ja voi johtaa itsetuhoiseen käyttäytymiseen. Syyt nuorten väliseen väkivaltaan johtuvat yksilö- ja ympäristötekijöistä. Yksilötekijät liittyvät päihteidenkäyttöön, tunnesäätelyn ongelmiin ja impulssikontrollin, sekä tunnepuolen haasteisiin. Väkivallankäytön ympäristötekijät taas liittyvät perhe- tai ystäväpiirin psykososiaalisiin ongelmiin, perheväkivaltaan tai muuhun kaltoinkohteluun. Kavereiden välinen väkivalta tapahtuu yleisemmin poikien, kuin tyttöjen keskuudessa. (THL 2022c.)

Koulunkäynti

YK:n lasten oikeuksien sopimus 29 artikla: ”Koulun täytyy kehittää lapsen taitoja. Sen täytyy kehittää lapsen äidinkieltä sekä antaa tietoa lapsen omasta ja muiden maiden kulttuureista. Koulussa tulee kertoa lasten ja muiden ihmisten oikeuksista. Koulussa lapset oppivat, mitä monikulttuurisuus, ympäristönsuojelu sekä sukupuolten tasa-arvo tarkoittavat”. (Lapsivaltuutettu 2014, 4.)

THL (2020) raportin mukaan etäopiskelu on ollut kaksijakoista; joillekin etäopiskelu on ollut toimivaa, kun taas osalle opiskelijoista etäopiskelu on aiheuttanut arjenhallinnan ongelmia (Lammi-Taskula ym. 2020, 44). Lastensuojelun keskusliitossa todettiin, että etäopetus on ollut mielipiteitä jakava järjestely, sillä etäopetus ja etävarhaiskasvatus ovat muuttaneet vanhempien roolia ja tuoneet vanhemmille lisää vastuuta lapsen oppimisesta sekä perushuolenpidosta. (Paju 2020, 52.) Turtiaisen (2020, 94) mukaan koulumenestys on merkittävä hyvinvoinnin tekijä nuorille ja heidän tulevaisuudelleen. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää, miten pandemia-aika on vaikuttanut lasten ja nuorten koulunkäyntiin. Etenkin lapset ja nuoret pienituloisista perheistä ovat kokeneet etäopiskelun haasteellisena ja olisivat toivoneet enemmän tukea koululta (Pelastakaa lapset 2021a, 10).

Kouluterveydenhuollossa on herännyt huolta lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Vastaanotoilla on entistä enemmän pitkittyneiden mielenterveysongelmien kanssa kärsiviä nuoria, jotka vaativat akuuttia apua. Myös nuorten päihdeongelmat näyttävät lisääntyneen ja vaikeutuneen. Palaaminen etäopiskelusta takaisin koulunpenkille on ollut monelle ahdistavaa ja vaikeaa. (Lammi-Taskula ym. 2020, 44.) Etäopetus on jakanut etenkin erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden kokemuksia. Osa erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmista koki etäopetuksen tukevan lastensa jaksamista, kun taas toiset kokivat etäopetuksen mahdottomana. Tilanne on voinut aiheuttaa jopa kokonaisvaltaisia perhekriisejä, jotka ovat päättyneet lapsen sijoitukseen. Koulukiusattujen lasten vanhempien mukaan etäkoulu helpotti heidän lastensa koulunkäyntiä monella tasolla. (Paju 2020, 52, 59.)

Itlan (Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö) (2020, 8) selvityksen tutkimustulokset osoittivat, että erityistä tukea tarvitsevien lasten ja maahanmuuttajaperheiden lasten eriarvioisuus on kasvanut etäopiskelun ja koronakriisin aikana. Vanhempien kyky tukea lapsiaan opiskelussa vaihtelee perheittäin ja etenkin maahanmuuttajataustaisten lasten kohdalla kielen oppimisen on nähty vaikeutuneen etäopiskelun myötä (Emt.), ottaen huomioon YK:n lasten oikeuksien artiklat (Lapsivaltuutetun toimisto 2014, 3–4). Opiskelun ja oppimisen haasteisiin liittyy myös puutteellinen kommunikaatio lasten vanhempien kanssa. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja perheiden kohdalla normaalin arjen rutiinien puute on ollut myös erittäin haastavaa. Oppimisvaikeuksia omaavilla lapsilla etäopiskelu on nähty kasvavana haasteena, koska he eivät saa tarvitsemaansa tukea. (Wennberg ym. 2020, 8.) Etenkin lastensuojelun asiakkaiden kohdalla koulunkäynnin ongelmat ovat nousseet huolenaiheeksi pandemian aikana (Eriksson 2021, 2). Tutkimukset osoittivat, että etäopiskelu on ollut haaste etenkin perheille, jotka ovat jo aikaisemmin kohdanneet vastoinkäymisiä. Etäkoulu on näin ollen saattanut helpottaa juuri koulukiusattujen hyvinvointia. Osalla lapsista ja nuorista koulunkäyntiin liittyvä ahdistus ja kiireen tunne vähentynyt. Samalla sosiaalisten suhteiden väheneminen on vaikuttanut haitallisesti etenkin nuorten itsenäistymiseen. (Pelastakaa lapset 2020, 6.)

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen raportin (2020) “Pahin syksy ikinä. Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020” tulosten mukaan pandemian aiheuttamat rajoitukset ovat vaikuttaneet siihen, että nuorten mielenterveysongelmat ovat jääneet pidemmältä ajalta hoitamatta. Kasvaneet mielenterveysongelmat lisäsivät kouluterveydenhuollon huolta.

(Jahnukainen & Vaara 2020, 47.) Nuorten mielenterveysongelmat ovat pahentuneet, kun hoitotahojen yhteydenotot jäivät pois ja heidän tapaamisensa muuttuivat etätapaamisiksi. Monet lapset ja nuoret ovat kokeneet runsaan kotona olemisen ongelmana, joka on pahentanut heidän henkistä hyvinvointiaan. (Pelastakaa lapset 2020, 14–17). Turtiainen (2020) painottaa väitöskirjassaan kouluympäristön tärkeyttä nuorten hyvinvoinnille. Se muovaa nuorten arkea joko lisäämällä tai heikentämällä heidän hyvinvointiaan. Hyvinvointi ulottuu sekä koulun ulkopuolelle, että vapaa-ajalle. Etenkin koulukiusaaminen voi heikentää hyvinvointia ja vaikuttaa nuorten elämään aikuisuuteen asti. (Emt., 2020, 90.)

Pienituloisten perheiden lasten ja nuorten mielestä etäopiskelu on ollut haastavaa. Etenkin itsenäinen opiskelu on ollut vaikeaa, sillä koti ei ole tuntunut oikeanlaiselta opiskeluympäristöltä. Monet lapset ja nuoret ovat kokeneet, että etäopiskelu ei vastaa laadultaan lähiopetusta. Koulu-tehtävien määrä lisääntyi ja opettajien tuki jäi vähemmälle, eikä vanhemmilta saatu apua. Etenkin ammattikouluissa opiskeleville nuorille opinnot tuntuivat haastavilta, koska he eivät päässeet käytännön harjoitteluihin. (Pelastakaa lapset 2021a; 8–11; Pelastakaa lapset 2021b, 16–17.) Paju (2020) toi esiin selvityksessään vanhempien kokemuksia etäopetuksen hyvistä ja huonoista puolista. Pandemian alussa etäopetusta pidettiin hyvänä, mutta myöhemmässä vaiheessa moni vanhempi koki etäopetuksen muuttuneen kotiopetuksiksi. Heidän mukaansa opettajat vaativat entistä enemmän tukea lastensa koulunkäyntiin. Vanhemmat pitivät kotiopetusta kohtuuttomana ratkaisuna, joka pahimmissa tapauksessa johti vanhemman irtisanoutumiseen työstään. (Emt., 60.)

Helsingin yliopiston ja Tampereen yliopiston tehdyssä “Koulunkäynti, opetus ja hyvinvointi koulu yhteisössä koronaepidemian aikana” tutkimushankkeessa on selvitetty valtakunnallisesti koulujen, huoltajien ja oppilaiden näkemyksiä etäopiskelun sujumisesta, koulupoissaoloista ja koulun ja kodin välisestä yhteistyöstä. Tutkimusta tehtiin kevästä 2020 kevääseen 2021 asti. Tutkimustulokset osoittivat, että suuri osa vanhemmista oli sitä mieltä, että etäopiskelu oli toimivampi keväällä 2021, kuin edellisen vuoden keväänä. Vanhempien kokemukset etäopetuksesta muuttuivat paremmaksi ajan myötä ja opetuksen struktuurit sekä opetuksen vuorovaikutteisuus parani opettajien digitaitojen kehittyessä. Haasteet etäyhteyksien kanssa tulivat näkyväksi oppilaiden laitteissa, sovelluksissa ja ohjelmistoissa. (Ahtiainen; Asikainen; Heikonen; Hienonen; Hotulainen; Lindfors; Lindgren; Lintuvuori; Kinnunen; Koivuhovi; Myöhänen; Oinas; Rimpelä; Vainikainen; Wallenius & Mergianian 2021, 1–3, 11–12.)

Etäopiskelu nähtiin monessa perheessä positiivisena sekä aikuisten että nuorten osalta. Tämä kävi ilmi etenkin pärjäävien oppilaiden perheiden parissa. Osa vanhemmista koki pandemiarajoitusten rauhoittaneen perheen arkea. Moni nuori koki, että oppiminen oli tehottomampaa etäopiskelun, kuin lähiopiskelun aikana. (Ahtainen ym. 2021, 55; Pelastakaa lapset 2021a, 13–15.) Nuoret kokivat keskittymisen, jaksamisen ja motivaation ylläpidon haastavana poikkeusolojen aikana. Väsymys ja uupumisen oireet olivat monen nuoren kohdalla jatkuvaa. Osalla nuorilla oli myös uniongelmia ja muita stressiä aiheuttavia oireita. Oireilu näkyi selkeämmin tyttöjen vastauksissa. Sama pätee oppilaiden yksinäisyyden tunteeseen etäopetuksen aikana. Alakuloisuuden, väsymyksen ja keskittymisvaikeuksien kokemukset lisääntyivät vuoden aikana oppilaiden parissa. (Ahtiainen ym. 2021, 55–59.)

Pienituloisissa perheissä tuen tarve lisääntyi pandemian aikana. Koulun tarjoama lämmin ruoka on ollut monelle nuorelle päivän ainut kunnollinen ateria. Tätä mahdollisuutta ei valitettavasti ollut tarjolla kaikissa kunnissa koulusulkujen aikana. (Pelastakaa lapset 2021, 2–3). Pandemian seuraukset aiheuttivat pitkäaikaista huolta ja heikensivät lasten ja nuorten psyykkistä vointia. Tämä näkyi myös palveluiden heikossa saatavuudessa. (Ford ym. 2020, 2.)

2.3 Vanhemmat

Vanhempien jaksamista pandemia-aikana on tutkittu kansainvälisesti paljon. Ford, John ja Gunnell (2021, 1) toivat esiin huolta perheiden heikentyneestä tilanteesta pandemian aikana. Tämä kosketti etenkin perheitä, jotka kamppailivat jo ennestään vaikeuksien kanssa. Mitä huonompi sosioekonominen tilanne perheillä oli, sitä heikompi oli myös heidän psyykinen vointinsa. Vanhempien korkeakoulutus vaikutti myönteisesti perheen hyvinvointiin (Garcia de Avila ym. 2020, 9). Myös Spiteri (2021, 126) on tutkinut, miten perheiden sosioekonominen asema vaikutti nuorten psyykkiseen vointiin. Ford ym. (2021,1) mukaan pandemian aiheuttamat rajoitukset tukivat hyvin toimeentulevia perheitä. Courtney, Watsonin, Battaglian, Mulsantin ja Szatmarin (2020, 689) mukaan masennus ja ahdistus, sekä muut mielenterveydelliset ongelmat lisääntyivät pandemian seurauksena. Kuten aikaisemmin mainittiin, Spiteri (2021) ja Ford ym. (2021, 2) olivat sitä mieltä, että syyt huonovointisuudelle olivat kasvavat riidat ja erimielisyydet. Mitä korkeampi koulutus vanhemmalla oli, sitä vähemmän ilmeni myös lapsen ahdistusta. Myös vanhemman ikä vaikutti lapsen ahdistuksen tasoon. Mitä vanhempi aikuinen

oli, sitä vähemmän ahdistusta lapsilla ilmeni. (Garcia de Avila ym. 2020, 9–10.) Heikentyneeseen hyvinvointiin vaikuttivat myös aikaisemmin mainitut koulustressi, kotiin eristäytyminen, sekä sosiaalisten suhteiden väheneminen. Spinellin, Lionettin, Pastoren ja Fasolon (2020, 6) tutkimuksen mukaan vanhempien stressi vaikutti negatiivisesti lasten psyykkiseen vointiin. Tämän vahvistavat myös Paananen & Gissler, (2014, 211) joiden mukaan vanhempien heikentynyt psyykkinen vointi vaikuttaa lasten mielenterveyteen ja hyvinvointiin.

Kristiina Mikkonen ja Henna-Riikka Veikkola (2020, 1) kertovat pro-gradu tutkielmassaan vanhemmuuden tyypeistä (esim. Baumrind 1966; 1971; Maccoby & Martin 1983), jotka vaikuttavat vanhempien uupumukseen. Vanhempien uupumus ja ahdistus lisääntyivät koronakriisin aikana ja näyttäytyi vanhempien keinottomuutena ja jaksamattomuutena. Arki oli kuormittavampaa aikuisten etätyön ja lasten etäopiskelun vuoksi. Jaksamattomuutta lisäsi myös vanhempien väliset riidat (Wennberg ym. 2020, 8; Eriksson ym. 2021, 2). Sekä Wennberg ym. (2020, 8) että Eriksson ym. (2021, 2) tutkimusten mukaan arjenhallinnan ongelmat näyttäytyivät suurena haasteena lapsiperheissä. Arjen struktuurien ja tukiverkoston puutteiden myötä pandemiakriisi lisäsi lastensuojelun asiakasperheiden arjen kuormaa. Nämä haasteet lisäsivät lastensuojelupalveluiden tarvetta. Selkeänä tekijänä arjen kuormittuvuudessa olivat arjen kaootisuus ja vuorokausirytmien sekavuus. Huoli-ilmoitusten perusteena alettiin käyttää nimitystä ”Hukassa oleva vanhemmuus”. (Wennberg ym. 2020, 8.)

Vanhempien selviytymiskeinot

Turun yliopiston KOLA-hankkeen (korona-arki lapsiperheissä) tutkimuksessa Salin, Kattila, Hakovirta ja Anttila (2020) tutkivat perheiden selviytymiskeinoja poikkeusolojen aikana. Tutkimus osoitti, että perheiden terveydelliset ongelmat, taloudellinen tilanne ja työttömyys lisääntyivät koronapandemian aikana. Lisäksi myös perheväkivalta lisääntyi. (Salin ym. 2020.)

Vanhempien selviytymisen strategioita voidaan tarkastella kolmelta tasolta; makroympäristön, ihmissuhteiden ja yksilön tasolla. Makroympäristön tasolla vanhemmat kokivat, että he pystyivät sopimaan joustavasti työajoistaan työnantajansa kanssa. Päiväkotien joustavuus toi mahdollisuuden viedä lapsen hoitoon työaikojen puitteissa. Tämä näyttäytyi vanhemmille tärkeänä tutkimuotona. Kouluikäisten lasten vanhemmille opettajan virtuaalinen tuki epäopetuksen aikana,

sekä mahdollisuutta koululounaaseen pidettiin hyvänä asiana, joka helpotti vanhempien ajankäyttöä. Lisäksi monet vanhemmat kokivat yhteiskunnalliset palvelut, kuten terapian tärkeänä tukena pandemian aiheuttaman stressin vuoksi. (Salin ym. 2020, 5–7.) Tutkimuksen mukaan ihmissuhteet olivat vanhemmille tärkein selviytymisstrategia. Jouhevan koulunkäynnin ja työn teon toteuttaminen vaati vanhemmilta kykyä suunnitella ja aikatauluttaa arkensa uudella tavalla. Kotitöiden ja lastenhoidon työnjako nähtiin tärkeänä tekijänä vanhempien välillä, jotta arki olisi sujuvaa. Perheenjäsenten sujuvan vuorovaikutuksen lisäksi, omaa henkilökohtaista aikaa pidettiin vahvana selviytymisen keinona. (Salin ym. 2020, 8–10.)

Salin, Otonkorpi-Lehtorannan, Hakovirran ja Kautilan (2021, 570) tutkimuksen⁴ mukaan etenkin äitien kokemukset työn ja vapaa-ajan rajoista hämärtyivät pandemian aikana. Äitien kyvyt löytää uusia selviytymiskeinoja toisen vanhemman käydessä etätöissä on ollut haastavaa. Etenkin korkeakoulutettujen äitien kohdalla rajapinta työn ja perhe-elämän välillä on ollut häilyvää tilanteessa, jossa kumppani ei ole osallistunut kodin- ja lastenhoitoon. (Salin ym. 2021, 586–587.)

Vanhempien psyykkinen vointi

Suomalaisessa FinnBrain-syntymäkohortti tutkimuksessa tutkittiin, miten vanhempien masennus- ja ahdistusoireet lisääntyivät pandemian seurauksena kevään 2020 aikana. Tutkimuksessa selvitettiin mitkä stressitekijät liittyivät 5–8-vuotiaiden lasten vanhempien psyykkiseen vointiin. (Nolvi, Karukivi, Korja, Lindblom, Karlsson ja Karlsson 2021, 1.) Tutkimuksessa kävi ilmi, että vanhemman sukupuoli, mahdolliset elämänmuutokset, kuten avioero sekä sosioekonominen asema vaikuttivat vanhempien ahdistus- ja masennus oireluun. Kansalaispulssi- kyselyssä ilmeni, että yli puolet suomalaisista koki pandemian aiheuttamien rajoitusten vaikuttavan heidän mielialaansa. Kansainvälisessä COVIDiSTRESS-tutkimuksessa suomalaiset olivat neljäntenä verrattaessa Euroopan maiden pandemian aiheuttamia stressikokemuksia. Kyselyihin osallistui Nolvien ym. mukaan korkeakoulutettuja vanhempia. (Nolvi ym. 2021, 1–4.)

⁴ Salin, Milla; Otonkorpi-Lehtoranta, Katri; Hakovirta, Mia; Kautila, Anniina (2021) “tutkimus suomalaisten äitien kokemuksia työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisesta boundary-teorian näkökulmasta korona- arjessa keväällä 2020.” (Salin ym. 2021.)

Spinellin ym. tutkimuksen (2020, 5–6) mukaan perheiden elinolosuhteet kuten asunnon koko ja mahdollisuus löytää aikaa itselleen sekä kumppanilleen, mutta myös lapsilleen karanteenin aikana on ollut vanhemmille haastavaa. Nolvin ym. (2021, 6–7) tutkimuksen mukaan etenkin vapaa-ajan rajoitukset ja sosiaalisten suhteiden väheneminen vaikuttivat etenkin pienten lasten äitien kohdalla. Isien kohdalla taloudellisen tilanteen heikkeneminen ilmeni kuormittavana tekijänä. Se lisäsi masennuksen ja ahdistuksen oireita (ks. Lähisuhdeväkivalta ja päihteet osio).

Stressaantuneilla vanhemmilla on vaikeampi ymmärtää lastensa tarpeita eivätkä he pysty vastaamaan niihin (Spinelli ym. 2020, 1). Nolvin ym. tulosten mukaan vanhempien stressi ja heikentynyt psyykinen vointi haavoittavat etenkin pikkulasten vanhempia (Nolvi ym. 2021, 6). Stressi saattaa näkyä aikuisessa tylynä käytöksenä ja vaikeutena selittää asioita, sekä kyvyttömyyteen asettaa rajoja ja kuria lapsille. Näin ollen perheiden lapset voivat tuntea, ettei heitä ymmärretä, joka saattaa näkyä lapsissa kielteisenä ja aggressiivisena käyttäytymisenä. Arjen tasapainoilu etätöiden ja perhe-elämän välillä lisäsi vanhempien kuormitusta. Vähentyneet sosiaaliset kontaktit ja lastenhoitoapu, sekä palveluihin hakeminen kuormittivat vanhempia ja vaikuttivat heidän psyykkiseen vointiinsa. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen pulmat vaikuttavat lapsen tunne-elämään käytösongelmina. Tämän vuoksi sekä Spinelli ym. että Nolvi ym. mielestä olisi tärkeää, että lapsiperheitä tuettaisiin paremmin antamalla tietoa eri ikäisten lasten tavoista ilmaista ahdinkoaan. Lisäksi olisi tärkeää tukea vanhempia löytämään keinoja ymmärtää ja auttaa lapsiaan, koska vanhempien psyykinen hyvinvointi vaikuttaa suoraan lasten hyvinvointiin. (Spinelli ym 2020, 6–7; Nolvi ym. 2021, 6–7.)

Sihvonen (2016, 72) viittaa kansainvälisiin tutkimuksiin (esim. Lee ym. 2014; Gillies 2011) joiden perusteella on todettu, että vanhemmuus on muuttunut vuosien varrella katoavaksi ilmiöksi. Vanhempien jaksamiseen vaikuttavat sekä yhteiskunnalliset että yksilölliset tekijät, kuten työtilanne, parisuhde, terveys sekä mahdolliset traumat (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 60). Sen lisäksi vanhempien jaksaminen on pitkälti riippuvaista julkisten palveluiden vastuun kantamisesta. Se on vaikuttanut vanhempien kykyyn tarjota vastuullista kasvatusta. Tämä näkyy tarpeissa tukea nykyvanhempien psyykkistä vointia sen sijaan, että vanhempien kasvatuskäytäntöjä tuettaisiin. (Sihvonen 2016, 82.)

Vanhempien psyykkisen oireilun tunnistaminen hyvissä ajoin olisi tärkeää etenkin niiden vanhempien kohdalla, joiden psyykinen oireilu on jatkunut jo pitkään. Heikentynyt psyykinen

vointi altistaa kaltoinkohtelulle ja väkivallan riskeille. (Pelastakaa lapset 2021a, 10). Tutkimuksen mukaan työttömyyden aiheuttama stressi lisää väkivallan käyttöä perheissä (Nolvi ym.2021, 6). Tutkimuksessa ei ilmennyt merkittäviä eroja vanhempien ahdistuneisuus- ja masennusoireissa tulotasoihin verrattuna, vaikka enemmistö kyselyyn vastanneista oli korkeakoulutettuja äitejä (Nolvi ym. 2021, 2). Yerkes, Stefanie, Chantal, Salin, Hakovirta ja van Gerven (2020) vertailivat suomalaisten ja hollantilaisten korkeakoulutettujen yksinhuoltajaäitien työelämän ja perhe-elämän tasapainottamista pandemian aikana. Tulokset osoittivat, että täyttä päivää tekevillä äideillä oli haasteellisempaa ylläpitää tasapainoa työn ja lastenhoidon välillä verrattuna yksinhuoltajiin, jotka tekivät lyhyempiä työviikkoja. (Yerkes ym. 2020 1, 18.) Monet vanhemmat jäivät yksin kodin- ja lastenhoitamisen kanssa, koska perheillä ei ollut enää mahdollisuutta hakea tukea päivähoidosta tai isovanhemmilta. Työn ja lastenhoidon yhdistäminen oli psyykkisesti kuormittavaa ja vaikutti negatiivisesti koko perheen hyvinvointiin. (Spinelli ym. 2020, 1, 6.)

Etenkin erityistä tukea tarvitsevat perheet kärsivät pandemian aiheuttamista rajoituksista (Spinelli ym. 2020, 1, 6.) Erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmat kokivat pandemian aikana kuormitusta äkillisen muutoksen myötä, koska perheiden tukiverkostot muuttuivat etävastaanotoiksi ja lapset olivat jatkuvasti kotona. Jatkuva yhdessä oleminen perheen kesken lisäsi vanhempien riittämättömyyden tunteen kokemuksia ja tunnetta arjen hallinnan puutteesta. Tämä lisäsi perheenjäsenten välistä riitelyä. Arjen sirpaloituminen vaikutti kokonaisvaltaisesti etenkin perheisiin, jotka olivat riippuvaisia ulkoisesta tuesta ja avusta. (Paju 2020, 37–42.) Jatkuva yhdessä oleminen pienissä tiloissa koettiin ahdistavana ja se saattoi vaikuttaa avioerojen kasvuun. (Paju 2020, 43–44.)

Taloudellinen tilanne

Vanhempien taloudellinen tilanne vaikuttaa vahvasti lasten ja nuorten hyvinvointiin. Etenkin heikko taloudellinen tilanne voi olla ylisukupolvista ja aiheuttaa pidemmällä ajanjaksolla psyykkistä huonovointisuutta. (Paananen & Gissler 2014, 213.) Karpmanin, Zuckermanin, Gonzalezin & Kenneyn (2020) kansainvälisessä tutkimuksessa ilmeni, että koronapandemialla on ollut taloudellisia vaikutuksia lapsiperheisiin. Perheissä, joissa aikuiset ovat menettäneet työpaikkansa tai heidän on täytynyt leikata työtuntejaan vanhemmat ovat joutuneet hankalaan tilanteeseen. Perheet ovat joutuneet miettimään, miten heidän tulonsa kattavat pakolliset menot,

kuten ruokaostokset, vuokran- tai lainanmaksun, sekä asumiseen- ja terveyteen liittyvät kulut. Tulosten mukaan näissä perheissä oli huolta työn jatkuvuudesta, sekä pätkätoiden saatavuudesta. Pienituloisissa perheissä tulevan kuukauden kulut aiheuttivat suurta epävarmuutta ja huolta vanhemmissa. (Karpman ym. 2020, 2–7.) Työttömyys ja pätkätyöllistyminen vaikuttaa negatiivisesti myös muihin hyvinvoinnin tekijöihin, jonka vuoksi työttömillä on usein laajempia hyvinvoinnin ongelmia (Kauppinen, Saikku ja Kokko 2010, 246). Monessa perheessä ei ole ollut varaa kodin peruskuluihin ja tämä on vienyt vanhemmat velkakierteeseen ja pahimmassa tapauksessa hädän uhkaan. Perheet ovat joutuneet käyttämään säästöjään ja luottokorttejaan kattaakseen arjen kulut. Tutkimuksen mukaan taloudelliset ongelmat näyttäytyivät suurimpana maahanmuuttajataustaisilla perheillä, koska työllisyys oli heillä heikompaa. Riski altistua koronavirukselle oli maahanmuuttajataustaisilla yleisempää, koska monet heistä joutuivat lähi-työskentelemään pandemian aikana (Karpman ym. 2020, 5–7, 16.) Samoihin johtopäätöksiin on tultu myös suomalaisessa tutkimuksessa (Paju 2020, 24).

Työttömyys kasvoi vuoden 2020 aikana huomattavasti. Työttömien määrä oli 213 000 ja lomautettuja oli 49 000 henkilöä. Suurimpana työttömyys näkyi majoitus- ja ravitsemusalalla (Tilastokeskus 2020). Koronapandemia aiheutti työttömyyden ja lomautuksen kasvua koko maassa, mutta eniten se vaikutti Uudellamaalla. Aikuisille ja nuorille suunnatut työllistymisen ehkäisevät palvelut siirrettiin, peruttiin tai muutettiin etätapaamisiksi. Etätapaamiset eivät olleet kaikille mahdollista digitaalisten laitteiden puuttumisen vuoksi. (Eronen 2020, 39.) Salmen, Sauli ja Lammi-Taskulan (2014) mukaan lapsiperheiden hyvinvointi riippuu siitä, kuinka kauan perheessä on ollut pienituloisuutta. Työttömyys vaikuttaa negatiivisesti aikuisten psyykkiseen hyvinvointiin ja lisää stressiä (Korpi 2001, 259). Poikkeusolot vaikuttivat joissakin perheissä positiivisena rahan säästökeinona. Vapaa-ajan kulutus pieneni harrastusten ja matkustamisen poisjäännin myötä. (Paju 2020, 17, 24–26.) Varteenotettava huomio on kuitenkin se, että harrastusten poisjäännillä voi olla fyysisiä ja psyykkisiä haittavaikutuksia työllistymisen suhteen (Korpi 2001, 569).

Pajun (2021) toinen selvitys koronapandemian jälkeisestä ajasta osoitti, että taloudellinen tilanne on voinut aiheuttaa joissain perheissä suuria haasteita. Haasteet ovat näyttäytyneet mm. vanhempien tarpeena myydä omaisuuttaan tai pitämällä palkattomia päiviä lastensa etäkoulunkäynnin vuoksi. (Emt., 2021, 22). Siriön, Kauppinen ja Kärkkäisen (2021, 7) näkemysten mukaan taloudelliset tekijät vaikuttavat herkemmin lapsiperheisiin, joissa arjen tuki on vähäistä.

Kun perheen selviytymisstrategiat ovat puutteellisia arjessa jaksaminen on heikompaa (ks. Salin ym. 2021). Lapsen ääni 2021 toisessa raportissa ⁵ (2021b, 10) ilmeni lasten huoli vanhempien rahan ja perustarpeiden riittämättömyydestä. Monessa perheessä oli työttömyyttä ja etenkin yksinhuoltajaperheissä menojen kattaminen näyttäytyi vakavana haasteena. Vanhempien taloudellinen huoli korostui perheissä, joissa vanhemmalla oli sairaus, vamma, useita lapsia tai huolestuttavaa päihteidenkäyttöä (Pelastakaa lapset 2021b, 10).

Lähisuhdeväkivalta ja päihteet

Lähisuhdeväkivalta on ollut jo ennen koronapandemiaa globaali ongelma (Valtioneuvosto 2020, 55). Suomessa lähisuhdeväkivalta on ollut korkeammalla tasolla verrattuna muihin Euroopan maihin (Penttinen & Jyrkinen 2020, 1). Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan perheenjäsenen tai läheisessä suhteessa olevaan henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa, joka voi ilmetä fyysisenä, psyykkisenä, taloudellisenä ja seksuaalisena väkivallan muotona. (THL 2022b.) Aikaisempaa näkyvämmät väkivallan muodot ovat taloudellinen ja digitaalinen väkivalta (Husso, Hyvärinen, Kaittä, Hietämäki, Karhinen-Soppi, Kekkonen & Tuominen 2021, 329). Monen kansainvälisen tutkimuksen mukaan lähisuhdeväkivalta lisääntyi pandemian poikkeusolojen aikana kotiin eristäytymisen vuoksi (esim. Hamanadi ym. 2020; Uscher 2020; Piquero 2020). Stressi työttömyydestä ja taloudellisista ongelmista aiheutti huonovointisuutta, joka purkautui perheenjäseniin väkivaltana (Penttinen & Jyrkinen 2020, 1). Myös sosiaalinen etääntyminen ja pelko sairastua virukseen olivat stressitekijöitä (Hoseinnezhad, Elyasi & Shahhosseini 2021, 1). Campbellin (2020, 1) sekä Humphreysin, Myintin ja Zeanahin (2020, 1) mukaan stressi ja lisääntynyt alkoholinkäyttö voivat lisätä väkivallan käyttöä.

Husson ym. (2021) suomalaisessa tutkimuksessa *“Korona, koti ja kontrolli: väkivaltatyöntekijöiden näkemyksiä lähisuhdeväkivallan kohteina olleiden avun saamisen haasteista korona-aikana tutkimuksen mukaan lähisuhdeväkivalta lisääntyy kun yhteiskunnassa on kriisi tai katastrofi”* on selvitetty väkivaltatyöntekijöiden näkökulmasta kuinka haasteellista lähisuhdeväkivaltaa kokeneilla on ollut saada apua, sekä miten koronapandemia on muuttanut lähisuhdevä-

⁵ Vuoden 2021 *Lapsen ääni* toisessa raportissa selvitetään 12–17-vuotiaiden nuorten näkemyksiä koronapandemian vaikutuksista heidän arkeensa ja jaksamiseensa, sekä miten perheen taloudellinen tilanne on vaikuttanut heidän hyvinvointiinsa (Pelastaa lapset 2021b).

kivaltaa kokeneiden tilannetta ja palvelujen saatavuutta turvakodeissa ja väkivaltatyön avopalveluiden piirissä. Tutkimus osoittaa, että pandemian aiheuttama eristäytyminen koteihin on mahdollistanut uusia väkivallan tapoja ja pakottavaa kontrollia, joka näkyy siinä, että tukea ja apua ei haeta samalla tavalla kuin aikaisemmin. (Emt., 2021, 329.) Koulu- ja päiväkotisulut ovat vaikuttaneet poikkeusolojen aikana opettajien mahdollisuuteen valvoa oppilaiden altistumisia väkivallalle. Myös terveystarkastuksien poisjääminen tai lykkääminen sulun vuoksi on vaikuttanut terveydenhuollon henkilökunnan mahdollisuuteen havaita ja ehkäistä väkivallan merkkejä. (Hymphreys ym. 2020, 2; Øverlien 2020, 5.) Campbell (2020, 2) onkin huolissaan siitä miten paljon ilmoitusten määrä lasten hyväksikäytöstä ja pahoinpitelystä kasvaa tulevaisuudessa, kun lapset palaavat kouluun ja yhteiskunta palaa normaaliin tilaan. Altistuminen väkivallan muodoille on haitallista lapsille ja voi aiheuttaa pitkäaikaista traumaa, itsemurhayrityksiä sekä muita psyykkisiä ongelmia. Lisäksi se voi aiheuttaa ongelmakäyttäytymistä, kuten päihteiden käyttöä (Vanderminde ym. 2019, 7–8; Hymphreys ym. 2020, 1). Norjalaisen tutkimuksen (ks. Øverlien 2020,) mukaan lastensuojeluilmoitukset lasten laiminlyönnistä ja hyväksikäytöstä vähenivät pandemia alussa. Myös Suomessa turvakotien ja muiden tukipalveluiden käyttö väheni pandemian alkupuolella (Hietamäki, Nipuli, October, Haapakangas & Peltonen 2021, 54).

Pandemian aiheuttama eristäytyminen oli monelle perheelle pahin mahdollinen tilanne, koska sosiaaliset kanssakäymiset erilaisten tahojen kanssa vähenivät. Eristäminen on yksi kontrollon tavoista. Poikkeusolot olivat poikkeuksellisen hyvä tapa piilottaa väkivallan käyttöä perheissä. (Campbell 2020, 1; Husso ym. 2021, 1; Uscher ym. 2020, 2.) Pelastakaa lapset (2021, 18–19) raportin mukaan yhteiselo ja ajanvietto perheenjäsenten kesken on lisännyt riitelyä perheissä. Etenkin pienituloisten perheiden lapset ovat tuoneet huolta vanhempiensa päihteidenkäytöstä, jonka on aikaisemmin mainittu olevan riskitekijä väkivallalle.

Norjalainen Øverlien (2020) on tutkinut, miten lähisuhdeväkivalta on vaikuttanut lapsiin pandemian aikana. Tutkimuksessa ilmenee, että turvakotien työntekijät ovat olleet huolissaan lähisuhdeväkivaltaa kokevista lapsista, jotka eivät eristäytymisen ja rajoitusten vuoksi saaneet tarvitsemaansa apua ja tukea. Turvakotien lasten määrät ovat vähentyneet ja väkivaltatyöskentelyssä olevat perheet ovat jääneet hoidon piiristä pois. Koulut, kirkot ja kirjastot ovat myös Campbellin (2020, 1) mukaan tärkeitä tukipilareita monille perheille. Näiltä tahoilta on aikaisemmin voinut saada tukea väkivaltaiseen tilanteeseen. Øverlien (2020) viittaa Peterman ym.

(2020) raporttiin, jonka mukaan naisiin ja lapsiin kohdistuvalla väkivallalla on alueellisia ja maailmanlaajuisia piirteitä. Tämän lisäksi pandemian aiheuttamat poikkeusolot mahdollistavat sellaisen ympäristön, jossa voidaan harjoittaa eri väkivallan muotoja. (Emt. 2020, 2). Etenkin haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät, kuten maahanmuuttajataustaiset perheet, eivät ole päässeet palvelujen piiriin. Lasten asiakasmäärän vähentyminen on näkynyt turvakotien ja väkivaltatyön yksiköiden asiakasmäärissä (Husso ym. 2021, 329). Naisiin kohdistuva väkivalta on lisääntynyt pandemia-aikana ja ammattilaisten olisi tärkeä puuttua tilanteeseen tarjoamalla terapiaa, sekä keinoja käsitellä tunteita ja ohjata oikeisiin palveluihin (WHO 2020; Øverlien 2020, 6–7).

Mäkelä, Rossow, Synnex, Moan, Bye, Kilian ja Raitasalo (2021) ovat tutkineet suomalaisten ja norjalaisten alkoholinkäyttöä pandemian aikana. Tutkimus perustuu Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoihin. Tulosten mukaan suomalaisten alkoholinkäyttö on vähentynyt pandemian aikana. Tutkijat kritisoivat käyttämiään mittareita ja totesivat, että alkoholinkäyttöä voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta. Tämän vuoksi tutkimustuloksia ei voida pitää luotettavina, vaikka tilastojen mukaan suomalaisten alkoholin ostaminen on vähentynyt. (Mäkelä ym. 2021, 1, 9.) Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntija-arvio raportin (2021) mukaan suomalaisten alkoholinkäyttö on kokonaisuudessaan vähentynyt, mutta riskikäyttäjien kulutus on lisääntynyt etätyöskentelyn ja sosiaalisten suhteiden kontrollin vähenemisen myötä. Tämä on aiheuttanut mm. stressiä ja ahdistusta (Mäkelä, Gunnar, Järvinen-Tassopoulos, Kankaanpää, Keski-Kuha, Kriikku, Marionneau, Ollila, Ruokolainen, Ståhl & Warpenius 2021b, 40–41). Tulosten mukaan perheväkivalta ja alkoholin käyttö ovat lisääntyneet tai uusiutuneet pandemian aikana monessa lapsiperheessä. (Paju 2020, 37–38).

Koronapandemian myötä piilossa olleet ilmiöt ja jo olemassa olevat trendit nousivat näkyvämmiin esiin ja perheiden todellinen tilanne paljastui. Kriisin myötä perheiden vaikeudet esiintyivät lisääntyvässä kiireellisissä sijoituksissa sekä huostaanotoissa. Palvelut olivat ruuhkautuneita ja avun tarve kasvoi. Tämä tulee näkymään pitkään sosiaalihuollon kuormittuneisuudessa. Sen vuoksi on erittäin tärkeää, että ennaltaehkäisevien palveluiden resurssit ovat riittävät ja asiakkaiden on helppo pyytää apua matalankynnyksen palveluista. Psykiatria ja terapiapalvelut ovat kriittisessä asemassa ja siksi olisi tärkeää, että perheet saisivat tarvitsemaansa tukea riittävien ajoissa. (Wennberg ym. 2020, 16–18).

3 Lapsiperheiden palvelut hyvinvoinnin saavuttavuutta tukevin rakenteina

Koronapandemian poikkeusolot ovat vaikuttaneet perheisiin kokonaisvaltaisesti. Tässä kappaleessa perehdyn lapsiperheiden palveluiden saavutettavuuteen hyvinvointia tukevin rakenteina. Tutkimusten mukaan hyvinvointi on periytyvää. Lapsuudenkodin positiivisella ilmapiirillä edistää lasten ja nuorten tyytyväisyyttä ja sosiaalista luottamusta aikuisiin. Lisäksi ympäristötekijät, kuten ympäröivät arvot ja asenteet ovat periytyviä. Hyvinvointia voidaan mitata vanhempien taloudellisen, terveydellisen, sekä sosioekonomisen aseman perusteella. (Paananen & Gissler 2014, 213–214.)

Lapsiperheidenpolitiikan dosentti Matti Rimpilän (2015) mukaan lapsiperheiden pahoinvointi on lisääntynyt aikaisemmista tutkimuksista huolimatta. Rimpilän näkemyksen mukaan kuntien tulisi panostaa entistä enemmän kotipalveluun ja perhe- ja nuorisotyöhön tekemällä yhteistyötä neuvolan, päiväkotien ja koulujen kanssa. Suoraan lapsiin kohdistuvat palvelut ovat neuvola, varhaiskasvatus, peruskoulu ja lastensuojelu. Lapsen mukana tulee perhe, johon kuuluvat myös vanhemmat ja heille suunnatut päihde- ja mielenterveyspalvelut ja muut vanhempien toimintakykyyn vaikuttavat tekijät, jotka vaikuttavat epäsuorasti lapseen. Kun vanhempien palvelut eivät pysty tukemaan heitä riittävästi, lastensuojelun tukitoimia pyydetään lisätueksi. (Rimpiä 2015, 16–18, 65.) Kuormitus jatkui koronapandemian myötä, joka tulee näkymään lastensuojelun palvelutarpeen kasvussa; sijaishuollon asiakkaat ja lastensuojeluilmoitusten määrät tulevat olemaan kasvussa ja sijaishuollon asiakkaiden ongelmat tulevat olemaan entistä haastavampia (Valtioneuvosto 2020b, 44).

Vaikka Suomi on ollut kansainvälisesti tunnettu lasten hyvinvoinnin kehittämisestä, kehitys on hidastunut siitäkin huolimatta, että enemmistö lapsista voi aikaisempaa paremmin. Huonovointiset lapset ovat kuitenkin kasvava ryhmä juuri ongelmalähtöisissä palveluissa, joita ovat lastenpsykiatria, erityisopetus ja lastensuojelun sijaishuolto. Ongelmalähtöiset palvelut ovat kuormittuneita ja kuormitus jatkaa kasvuaan. Psykiatrian lähetteet ja lastensuojeluilmoitusten kasvu on jatkuvaa. Kuormitus on liitetty 90-luvun talouslamaan, jolloin tehtiin leikkauksia ehkäisevissä palveluissa, joita tulisi nyt edistää ja kehittää entisestään. (Valtioneuvosto 2020b, 44;

Rimpilä 2015, 22–23.) Niemelä ja Rajjas (2014) esittävät Maslowin (1968) tarveteoreettisen näkökulman perustarpeiden tyydyttämisestä hyvinvoinnin saavutettavuudessa. Perustarpeina nähdään nykypäivänä fyysisten perustarpeiden lisäksi myös sosiaaliset ja kulttuuriset tarpeet. (Emt., 2014, 105.) Talouskriisin aiheuttama työttömyys ja palveluiden leikkaukset vaikuttavat vielä 2000-luvulla pitkältä lapsiperheiden hyvinvointiin (ks. Lammi-Taskula & Karvonen 2014.) Koronapandemian aiheuttamat poikkeusolot ovat vaikuttaneet samalla tavalla ihmisten elämään ja se antaa jatketta 90-luvun talouskriisille. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää, miten poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin.

3.1 Kuntien tarjoamat sosiaali- ja terveystarpeet perheille

Kuntien sosiaali- ja terveystarpeiden tarkoitus on edistää lapsiperheiden hyvinvointia. Tavoitteena on tukea lapsia, nuoria ja perheitä varhaisessa vaiheessa perustarpeiden muodossa. Palveluiden saatavuus täytyy olla lähellä perheitä, kuten kouluissa, varhaiskasvatuksessa ja kodeissa. (THL 2022d.) Palvelukokonaisuus muodostuu lapsiperheille suunnatuista matalankynnyksen, erityistason ja vaativan tason palveluista (Bildjuschkin 2018, 3). Tässä kappaleessa tulen esittämään matalankynnyksen (perustarpeet) sekä erityistason palvelut, jotka ovat olennaisia tutkimukseni näkökulmasta (ks. luku 3.3 Palvelutarpeen arviointi).

Laitisen ja Pohjolan (2010, 10–13) näkemysten mukaan asiakkuus lastensuojelussa, kuten myös muissa sosiaalityön asiakkuuksissa, perustuu perheiden yksilölliseen kohtaamiseen. Valta-asetelmasta ja sosiaalityön kontrollista huolimatta pyrkimys on, ettei syntyisi vastakkainasettelua perheiden ja viranomaisten välillä. Asiakkaan osallisuutta kunnioitetaan myös silloin, kun asiakas on eri mieltä lapsen asioista. Lähtökohtaisesti sosiaalityöntekijän velvollisuus on ajaa lapsen etua ja tukea lasta sekä perhettä (Bardy 2009, 39) edistämällä lapsen hyvinvointia. (ks. Taskinen 2007).

Perheille suunnattuihin perustarpeisiin kuuluu *varhaiskasvatus*, johon sisältyy lapsen hoito, opetus ja kasvatus, jotka tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. *Lapsi- ja äitiysneuvolasta* perheet saavat tukea raskauden sekä lapsen syntymän jälkeiseen aikaan. Neuvoloissa tuetaan lapsen kehitystä ja perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia. *Kasvatus- ja perheneuvolasta* perheille tarjotaan tukea lapsen kasvatushaasteisiin, vanhemmuuteen ja parisuhdeongelmiin. Lapsen

huolto- ja tapaamisasioissa vanhemmat voivat hakea apua *perheoikeudellisesta yksiköstä*. Kunnan tulee järjestää lapsille ja nuorille mahdollisuus saada terveydenhuollon palveluita *oppilas- ja kouluterveydenhuollon* kautta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022.) Näitä sosiaali- ja terveyspalveluita voidaan kutsua perhekeskuksiksi, jotka koostuvat edellä mainituista monialaisista palveluverkostoista. Monialaisen palveluverkoston ydintehtävä on edistää perheiden hyvinvointia ja terveyttä, sekä tarjota varhaista tukea. (THL 2022e.)

Juha Sipilän hallituksen (LAPE) lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma-hankkeen tavoite oli luoda entistä paremmat lapsi- ja perhelähtöiset, sekä ehkäisevät palvelut. Tärkein viesti oli edistää lapsen etua ja tukea vanhemmuutta. Tavoitteena oli edistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia panostamalla ja lisäämällä ennaltaehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluita perheille. (Hietanen-Peltola ym. 2018, 7.)

Oppilas- ja opiskelijahuolto

Koulussa käyvällä lapsella on oikeus saada peruspalveluita kouluterveyden- ja oppilashuollon palveluista (THL 2022e). Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaan heidän tehtävänsä on ennaltaehkäistä ja estää ongelmien syntymistä järjestämällä varhaista tukea sille tarvitsevalle oppilaalle. Lisäksi tarkoituksena on edistää ja ylläpitää lasten ja nuorten hyvää psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä lisäksi hyvää oppimista. (Hietanen-Peltola, Laitinen, Autio & Palmqvist 2018, 7.) Oppilashuollon tehtävä on ennaltaehkäisevällä toiminnallaan pitää huolta sekä yhteisöllisestä että yksilöllisestä hyvinvoinnista. Koulun sijaintikunta vastaa siitä, että lapsille ja nuorille tarjotaan oppilashuollon koulukuraattori- ja psykologipalveluita, sekä kouluterveydenhuoltoa (THL2022e.) Oppilashuollon ammattilaisilla on velvoite arvioida perheen tuen tarvetta, sekä yhdessä perheen kanssa ennaltaehkäistä ja järjestää tukea oppilashuollosta lapsen edun mukaisesti. Yksilökohtaiseen oppilashuoltoon kuuluvat koululääkärin, kouluterveydenhoitajan, koulukuraattorin ja psykologin palvelut. (Hietala-Peltola 2018, 10.)

Kasvatus- ja perheneuvonta, perheasioiden sovittelu

Kasvatus- ja perheneuvonta (jatkossa perheneuvola) ydintehtävät ovat lapsen ja nuoren kasvun ja kehityksen tukeminen, vanhemmuuden vahvistaminen, pari- ja perhesuhteiden tukeminen sekä asiantuntijan tarjoama apu (THL 2022f). Perheneuvola on vapaaehtoinen palvelu, kuten

muutkin matalankynnyksen palvelut. Perheneuvolaan asiakas ohjautuu perheen oma yhteydenoton tai muun yhteistyötahon ohjaamana (esim. palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksikön ohjaamana). Mikäli peruspalvelut eivät ole asiakkaan kannalta riittäviä, lisäarvoa antaa perheneuvolan psykologin ja sosiaalityöntekijän yhteistyö. Tarvittaessa työskentelyyn voidaan liittää erityistason palveluita, kuten lasten- ja nuorisopsykiatrian palvelut. (Bildjuschkin 2018, 8.)

Perheasioiden sovittelussa perheet voivat hakea tukea ristiriitatilanteissa ja virallistaa lapsen liittyviä elatus-, tapaamis- ja huoltosopimuksia vanhempien eron yhteydessä viranomaisten valvoessa lapsen etua (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2022b).

Lapsiperheiden sosiaaliohjaus ja kotipalvelu

Lapsiperheiden sosiaaliohjaus tai perhetyö on ohjauksen, neuvonnan ja tuen antamista perheille erilaisissa elämäntilanteissa. Perhe saa tukea vanhemmuudessa, kasvatukseen liittyvissä asioissa ja äkillisissä muutoksissa. Lisäksi perhe saa tukea ja neuvontaa arjen käytännön asioihin, kuten apua lapsen rajojen asettamiseen, unirytmiongelmien tai tukea lapsen uhma- tai murrosikään liittyvissä asioissa. (Helsingin kaupunki 2022.)

Lapsiperheiden kotipalvelun tuki auttaa perheitä arjen selviytymisessä, sekä edistää vanhemmuuden voimavaroja. Kotipalvelun tehtävä on tukea vanhempia arjen askareissa, kuten lastenhoidossa ja kotitöissä. Kotipalvelua voidaan myöntää erityisissä perhetilanteissa, joihin liittyy esimerkiksi vanhemman kuolema, vakava sairaus tai muu erityinen tilanne. (THL 2021c.)

Päihde- ja mielenterveyspalvelut

Päihde- ja mielenterveyspalveluiden tarkoitus on sosiaalihuollon palveluina tukea asiakkaan päihitteettömyyttä ja vähentää riskitekijöitä, sekä löytää ja vahvistaa asiakkaan voimavaroja. Kunnan tulee järjestää palveluita tarpeiden mukaan. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2022.) Helsingin kaupungilla on tarjolla Nuorisoasema niminen palvelu. Sen tarkoituksena on tukea nuorta päihitteettömyydessä, sekä peliriippuvuuksien hoidossa ja edistää mielenterveyttä. (Helsingin kaupunki 2020.)

Sosiaalihuollon asiakkuus

Palvelutarpeen arvioinnin tekemä yhteenveto toimii sosiaalihuollon asiakkuuden asiakassuunnitelman pohjana. Kun asiakkaalle aloitetaan sosiaalihuollon asiakkuus, todetaan, että asiakas on erityisen tuen tarpeessa. Erityisen tuen tarve arvioidaan, kun lapsen perhe tai ympäristö vaarantaa jollain tavalla lapsen kasvua ja kehitystä. Asiakkaan yksilölliset tuen tarpeet on otettava huomioon. (THL 2021b). Erityistä tukea tarvitsevien palvelut voivat olla sosiaalihuoltolain mukaisia perhesosiaalityön, vammaispalveluiden, kasvatus- ja perheneuvonnan erityispalveluita tai lastensuojelulain mukainen asiakkuus (HE 164/2014, 2§). Nämä palvelut voidaan luokitella sosiaalihuollon erityispalveluiksi.

Perhesosiaalityö

Palvelutarpeen arvioinnin kautta ohjataan usein asiakasperheitä perhesosiaalityön asiakkuuteen, kun lapsi on erityisen tuen tarpeessa ja perhe tarvitsee selkeän asiakassuunnitelman uusien ratkaisujen löytämiseksi. Palvelu perustuu yhteistyöhön perhesosiaalityön sosiaalityöntekijän kanssa, sekä heidän moniammatillisen työryhmänsä kanssa. Perhesosiaalityön kautta, kuten myös muiden asiakkuuksien kautta, voidaan hakea perheelle perhetyötä, kotipalvelua, tukiperheitä ja henkilöitä, kuten ammatillisia tukihenkilöitä, joiden kanssa työskennellään suunnitelmallisesti. (Helsingin kaupunki 2022a, THL 2021b.)

Lastensuojelu

Lastensuojelun toiminta perustuu lastensuojelulakiin (417/2007). Kun lapsi omalla toiminnallaan vaarantaa kasvuaan ja kehitystään tai lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen turvallista kehitystä ja terveyttä, on syytä aloittaa lastensuojelun asiakkuus. Sosiaalityöntekijä arvioi lastensuojeluasiakkuuden tarvetta lapselle, jonka jälkeen perheelle on haettava lastensuojelun avoimuuden tukitoimia, joiden tarkoitus on edistää ja tukea lapsen kehitystä sekä vanhemmuuden voimavaroja. (Lastensuojelulaki 417/2007, 34§.) Lastensuojelun asiakkuus voidaan myös aloittaa kiireellisten lastensuojeluasioiden vireille tulon jälkeen, jolloin sosiaalityöntekijän on turvattava lapsen terveyttä ja kehitystä ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista. Näitä toimia ovat kodin ulkopuolinen sijoitus tai muu kiireellisesti tarjottava laissa määritelty tukitoimi (Räty 2020, 236).

Lastensuojelussa on huomioitu, että lastensuojelun asiakkaat yleensä tarvitsevat myös muita lapsi- ja perhepalveluita, kuin vain lastensuojelun tukitoimia. Näitä ovat esimerkiksi vanhemmille suunnatut aikuispalvelut, joiden saatavuus on pandemia aikana ollut rajoitettua etätyösuositusten sekä muiden rajoitustoimenpiteiden vuoksi. THL:ssä tehdyn raportin mukaan etenkin lasten- ja nuortenpsykiatrian poliklinikan palveluita on ollut vaikea saada, jonka lisäksi myös aikuisille suunnattujen päihde- ja mielenterveyspalveluiden saatavuus on ollut haastavaa (Tiili, Paasivirta, Kuokkanen, Eriksson & Nelimarkka 2020, 3–4, 8.)

Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrät ovat olleet jatkuvassa kasvussa, joka johtuu etenkin lasten ja nuorten kasvavasta huonovointisuudesta, vaikka myös asiakkuuksien määrät ovat aika-ajoin laskeneet (Forssell ym. 2019, 12; Heino 2008, 3). Lastensuojelun asiakkuuden aloittamisen syyt ovat usein moninaisia ja perhekohtaisia. Valtaosa lapsista asuu ydinperheessä, mutta lastensuojelun asiakkaiden parissa vain joka kolmas lapsi asuu ydinperheessä (Heino 2013, 94). Lähes puolet lastensuojelun asiakkaista tulevat köyhistä perheistä, joissa esiintyy työttömyyttä ja yli puolet asiakkaista asuvat vain toisen vanhemman kanssa. Perhemuodot ovat moninaisia ja osa lapsista asuu myös uusioperheessä tai yksinhuoltajaperheissä. (Heino 2007, 4.) Heino (2007, 62) viittaa Johanna Hiihtolaan, (2007) jonka mukaan uusioperheissä lapsilla on muita enemmän psyykkisiä ongelmia ja ristiriitoja vanhempiensa kanssa.

Erikoissairaanhoido

Kunnat tarjoavat myös terveydenhuoltolain mukaista erikoissairaanhoidoa niitä tarvitseville. Erikoissairaanhoidolla tarkoitetaan lääketieteen erikoisalojen sairauksien hoitamisen, tutkimisen ja ehkäisemisen terveydenhuollon palveluita (Kuntaliitto 2021). Erikoissairaanhoidoon kuuluvat esim. aikuisten, lasten- ja nuorten psykiatrian poliklinikat, joihin pääsee vain lääkärin läheteellä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022c).

3.2 Palvelutarpeen arviointi

Sosiaalihuoltolain tärkein tehtävä on edistää hyvinvointia ja osallisuutta sekä vähentää eriarvoisuutta. Tavoite on varmistaa, että asiakas saa laadukasta, riittävää ja hyvinvointia edistävää palvelua, asiakaskeskeisyys huomioon ottaen. Lain tarkoitus on mm. vähentää lastensuojelun

erityispalveluita muuttamalla niitä sosiaalihuoltolain mukaisiksi palveluiksi, joiden avulla voitaisiin vähentää lastensuojeluasiakkuuksia. Tällä tavoin voidaan ehkäistä perheiden tuen tarpeita madaltamalla kynnyksiä saada tukitoimia varhaisessa vaiheessa sosiaalihuoltolain perusteella. (Räty 2020, 23.)

Kuntien tarjoamien sosiaalipalveluiden tarkoitus on tukea ja auttaa lasten ja perheiden hyvinvointia edistämällä heidän osallisuuttansa, turvallisuuttansa sekä sosiaalista hyvinvointia ja toimintakykyä (THL 2022). Kunnan viranomaisten on omassa tehtävässään pystyttävä tunnistamaan sosiaalisia ongelmia ja pyrkiä löytämään korjaavia keinoja poistamaan niitä eri toimenpiteillä. Tunnistamalla ja ehkäisemällä yhteiskunnallisia ongelmia, sekä ylläpitämällä viranomaisten välistä yhteistyötä, pystytään varhaisessa vaiheessa puuttumaan ja vastaamaan lasten ja perheiden ongelmiin ja tuen tarpeisiin. (Räty 2015, 21.) Perheellä on sosiaalihuoltolain (1301/2014, 13§) mukaan oikeus sosiaalipalveluihin vuorokauden ajasta riippumatta. Sosiaalihuollon tuen tarpeita tarjotaan perheen tilanteen mukaan. Tuen tarpeet voivat liittyä mm. asumiseen, taloudelliseen tilanteeseen, perheen yllättävään kriisitilanteeseen, lapsen tai vanhempien päihteiden ongelmalliseen käyttöön, mielenterveysongelmiin tai sairauden aiheuttamaan vaikeaan tilanteeseen. Tukea tarvitaan lisäksi esimerkiksi väkivallan ja kaltoinkohtelun pysäyttämiseen, lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamiseen tai perhe-elämän arkisiin asioihin. (THL 2021d.) Lapsen etua tarkastellaan aina, kun viranomaisella on sosiaalihuoltolain 36§ mukaisen ilmoituksen tuen tarpeen selvittämiseksi. Tämä käynnistää palvelutarpeen arvioinnin prosessin. (THL 2021; ShL 1301/2014, 36§.) Sosiaalihuollossa vastaavilla työntekijöillä on velvollisuus selvittää ja kerätä tietoja lasten sosiaalisista ongelmista ja kasvuoloista (Räty 2015, 21). Kun käsitellään lapsiperheiden tuen tarpeita, lapsen etua tarkastellaan lastensuojelulain mukaisesti (LsL 417/2007, 4§).

Julkisella vallalla on Suomen perustuslain (1991/713) 19§:n mukaan velvollisuus varmistaa, että lapsesta vastuussa olevilla aikuisilla on mahdollisuus turvata lapsensa yksilöllistä kasvua ja hyvinvointia (Räty 2020, 2). Velvollisuutta määritellään myös lastensuojelulaissa (417/2007); viranomaisella on vastuu ohjata lapsiperheet oikeisiin palveluihin, joista tarjotaan perheen tarpeiden mukaisia tukitoimia ennaltaehkäisevänä toimena. Lain tarkoitus on varmistaa lasten oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön, sekä ikätasoiseen kehitykseen ja perusturvaan. Huoltajilla on vastuu lapsensa hyvinvoinnista ja turvallisesta kehityksestä. (LsL 417/2007, 1§-

2§.) Kun huoltajan tai lapsen tilanteesta herää huolta, laki velvoittaa tekemään lapsesta lastensuojeluilmoituksen. Huoli voi liittyä lapsen huonoon hoitoon, lapsen omaehtoiseen kuljeskeleluun tai lapsen huonovointisuuteen. Huolta voi myös herättää joko lapsen tai vanhemman päiheteidenkäyttö, rikollinen toiminta tai itsetuhoinen käyttäytyminen. Ilmoitusvelvollisia ovat sosiaali- ja terveystalouden henkilöstö, mutta myös muut lasten parissa ammattiaan harjoittavat henkilöt. Myös yksityishenkilöillä, kuten naapureilla ja sukulaisilla, on ilmoitusvelvollisuus, jos henkilöllä herää huolta lapsiperheen tilanteesta. Lastensuojeluilmoitus tehdään kunnan järjestämään sosiaalitoimelle, jotka huolehtivat lastensuojeluasioista. (Taskinen 2007, 31.) Lastensuojelukäsikirjan mukaan myös perheenjäsen on ilmoitusvelvollinen. Lapsi tai vanhempi voi tehdä yhdessä viranomaisen kanssa yhteydenoton kunnan sosiaalitoimeen, jota kutsutaan yhteydenotoksi tuen tarpeen selvittämiseksi. (THL 2020a.)

Suurin osa lastensuojeluasioista alkaa lastensuojeluilmoituksesta (Heino 2009, 64). Sekä lastensuojeluilmoitus että yhteydenotto tuen tarpeen selvittämiseksi on tehtävä viipymättä. Lastensuojeluilmoituksen tai yhteydenoton voi tehdä joko soittamalla viranomaiselle tai kirjallisena sosiaalitoimeen. (Taskinen 2007, 32). Huoli-ilmoitus on aina kirjattava asiakkaan asiakirjoihin, olipa ilmoitus kirjallinen tai suullinen. Lastensuojeluasia tulee heti vireille, kun ilmoitus on vastaanotettu (Lsl 26§, 1 mom.). Lastensuojeluilmoitus ei johda automaattisesti lastensuojeluasiakkuuteen tai palvelutarpeen arviointiin lastensuojelutarpeen selvittämiseksi, vaan ilmoitus voi olla aiheeton. (Räty 2020, 217–218.) Laissa määritellään lastensuojeluilmoitusten käsittelyn määräaika, jonka aikana sosiaalityöntekijän tulee selvittää lastensuojelun ja muiden sosiaalipalveluiden tarvetta (Paasivirta 2012, 235–237). Lastensuojeluilmoitusten määrät ovat kymmenessä vuodessa kaksinkertaistuneet. Kasvu näkyy etenkin yli 13-vuotiaiden nuorten kohdalla (Forsell, Kuoppala & Säkkinen 2019, 17).

Kun sosiaalitoimi vastaanottaa lastensuojeluilmoituksen (Lsl 25§) tai sosiaalihuoltolain (2013/2014) 35§:n mukaisen yhteydenoton palvelutarpeen arvioinnin selvittämiseksi, sosiaalityöntekijän on arvioitava välittömästi kiireellisen avun tarve. Mikäli näin todetaan, sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa ryhtyä lapsen sijoittamiseen avohuollon tukitoimena (Lsl 37§) tai kiireellisenä sijoituksena (Lsl 38§), jos lapsen tilanne vaatii välittömiä toimenpiteitä. Välittömiin toimenpiteisiin ryhdytään, kun lapsen todetaan olevan välittömässä vaarassa. (Taskinen 2007, 35; Räty 2020, 209, 343.) Kiireellisessä sijoituksessa viranomaisella on valta puuttua huoltajan oikeuksiin, sekä rajata lapsen perusoikeuksia rajoitustoimenpiteillä, jotka perustuvat

lastensuojelulakiin. Kiireellisessä avohuollon sijoituksessa päätös tehdään yhteisellä suostumuksella huoltajan ja lapsen kanssa. Mikäli huoltaja tai 12-vuotta täyttänyt lapsi vastustaa viranomaisen päätöstä sijoituksen tarpeesta, viranomaisen on järjestettävä kiireellinen sijoitus. (Räty 2020, 333–335.) Tämä on osa kunnallisia sosiaalipalveluita, joiden päämäärä on ylläpitää yksilön, perheen sekä yhteisön hyvinvointia kokonaisvaltaisesti (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 3§). Tutkimustani varten tämä on oleellinen tieto, sillä olen selvittämässä palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköiden sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lapsiperheiden tilanteesta pandemian aikana.

Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä. Viimeistään seitsemän arkipäivän sisällä on otettava yhteyttä lapsen huoltajiin, mikäli tilanne ei vaadi välitöntä puuttumista. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36§; Taskinen 2007, 35.) Perheen tilanne on selvitettävä ja arvioinnin on valmistuttava kolmen kuukauden sisällä. Palvelutarpeen arviointi tehdään yhdessä asiakkaan⁷, eli tässä kohtaa lapsen läheisverkoston ja huoltajien kanssa. Lisäksi yhteistyötä tehdään asiakkaan muiden verkostojen kanssa, kuten koulun, päiväkodin ja muiden yhteistyötahojen kanssa, jotka ovat oleellisia lapsen elämässä. Arvioinnin aikana on tärkeää selvittää asiakkaalle hänen oikeuksiaan, kuulla hänen mielipiteitään ja ottaa huomioon hänen yksilöllisiä tarpeitansa ja toiveita. Palvelutarpeen arviointia tehdään lastensuojelulain puitteiden mukaisesti. Oleellista on, että viranhaltija, eli sosiaalityöntekijällä, joka on vastuussa asiakkaan palvelutarpeen arvioinnista, on tarkoituksenmukainen koulutus, eli sosiaalityöntekijän kelpoisuus. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36§.) Oikeanlainen koulutus on tärkeä myös viranomaispäätösten vuoksi. Palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijällä on vastuu ja toimivalta viranomaisena ryhtyä tarpeen mukaan lastensuojelulain 38§ mukaisesti kiireellisesti sijoittamaan lapsia. (THL 2020b.)

Palvelutarpeen arvioinnin aikana selvitetään, onko asiakkaalla erityisen tuen tai lastensuojeluasiakkuuden tarve. Arvioinnin aikana sosiaalityöntekijä tekee yhteenvedon asiakkaan tuen tarpeesta ja johtopäätökset asiakkuuden tarpeesta, mikäli tuen tarvetta todetaan. Asiakkaan mielipiteet ja näkemykset on selvitettävä, ellei tälle ole estettä yhteistyön puutteen vuoksi. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 37§.) Sosiaalihuoltolain 40§ ja 41§ mukaan palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijän on otettava yhteyttä muihin viranomaisiin, mikäli nähdään että asiakas tarvitsee tukea muilta viranomaisilta. Lisäksi sosiaalityöntekijän tulee varmistua, että asiakkaan

⁷ Asiakas on lastensuojeluasiassa aina perheen lapsi tai lapset; tarkoittaen alle 18-vuotiasta henkilöä (Räty 2020, 227, 273).

yksilölliset tarpeet otetaan huomioon, että he saavat oikeanlaista tukea ja tarpeisiin vastataan riittävällä asiantuntemuksella ja osaamisella. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.) Lastensuojelun keskeinen periaate on lapsen edun varmistaminen ja oikealaisen tuen ja palveluiden tarjoaminen jokaiselle tarvitsevalle lapselle (Heino 2007, 51).

3.3 Tuen tarve lapsiperheissä pandemian aikana

De Araújo ym. (2020, 5) tutkimuksessa painotetaan tärkeyttä tunnistaa lasten ja nuorten tarpeita ja keskustella niistä, jotta voitaisiin ennaltaehkäistä heikentäviä tekijöitä lasten kasvussa ja kehityksessä. Pandemian aiheuttama stressi nähdään myrkyllisenä lasten ja nuorten kehitykselle ja tämä vuoksi on tärkeää, että aikuiset pystyvät tukemaan lapsia antamalla heille turvaa ja kiintymyksen tunnetta. Pandemiasta johtuvat eristykset, koulun sulut, taloudelliset haasteet, vanhempien etätyöskentely ja tukiverkostojen menettäminen, sekä perhe-elämän ja työn yhdistäminen altistavat herkemmin jo olemassa oleville haavoittuville tekijöille, kuten perheväkivalalle ja päihde- ja mielenterveysongelmille perheissä. Esimerkiksi moni hoitoalan henkilö on työstressin ja elämäntilanteensa vuoksi herkemmissä tilassa altistua mielenterveysongelmille sekä päihde- ja väkivaltaongelmille. Kun lapset eivät eristäytymisen vuoksi voineet hakea tukea ulkopuolisilta tahoilta kuten koululta ja harrastuksista tai muista palveluista, myös lapset altistuivat vanhempiensa ongelmille. (De Araújo, Veloso, De Campos Souza, Coelho de Azevedo & Tarro 2020, 5–6.)

Muun muassa Gluckman ym. (2008) tutkivat, että puutteet hyvinvoinnissa olisi tärkeää havaita ajoissa, jotta voitaisiin ennaltaehkäistä ja tukea perheitä ennen ongelmien ilmaantumista, koska tiedämme että terveydelliset ja psyykkiset ongelmat näkyvät vasta pidemmällä aikavälillä. (Paananen & Gissler 2014, 214.) De Araújo ym. (2020, 7) näkemysten mukaan onkin tärkeää tunnistaa niitä perheitä, joissa on vaara altistua riskitekijöille ja joissa lapset ovat olleet pitkään sosiaalisesti eristyneitä muista, koska eristäytyminen voi olla hyvinvointia heikentävä tekijä. Näistä syistä on tärkeää tarjota perheille psykososiaalista tukea, etenkin perheissä joissa on jo ennen pandemiaa ollut selkeästi nähtävissä riskitekijöitä. (Emt.) Tämän vuoksi lastensuojeluilmoitusten tekeminen on äärettömän tärkeää, kun lapsesta, nuoresta tai perheestä herää jonkinlaista huolta. Näin sosiaalitoimi pystyy ajoissa arvioida ja tarjota oikeanlaista tukea lapsiperheille, ennen kuin tilanne pahentuu ja tarvitaan erityispalveluita kuten lastensuojelua ja erikoissairaanhoitoa.

Nuorten Finfami kyselyssä ilmenee, että nuoret olisivat kaivanneet matalankynnyksen keskustelupalveluita pandemian aikana ja mieluiten heti, kun oireilu alkoi. Etäyhteyksistä huolimatta moni olisi toivonut kasvokkaisia tapaamisia. Etäopiskelu on aiheuttanut eriarvoisuutta opiskelijoiden työmäärässä. Moni nuori on kokenut opettajien antamat työmäärät kohtuuttomina ja oppilailta, joilla on esim. itseohjautuvuuden pulmia ovat kokeneet koulunkäynnin haastavana. Tämä saattaa lisätä koulupudokkuutta. (Valtioneuvosto 2020, 40.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehdyssä tutkimuksessa⁸ (2021) ilmenee huolta peruspalveluiden saatavuudesta ja sen myötä huolta heräsi lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista. (Eriksson, Nelimarkka, Paasivirta, Tiili & Yliruka 2021, 8). Hietanen-Peltola, Vaara, Hakulinen & Hastrupin (2020, 1) mukaan huoli liittyi etenkin sosiaalipalvelujen ja lastensuojeluasiakkaiden palvelutarpeen kasvuun pandemian aikana verrattuna pandemiaa edeltävään aikaan. Eriksson ym. (2021, 5) selkeyttää, että huoli viittaa siihen, että lasten sijoitusten määrä tulee kasvamaan pitkällä tähtäimellä juurikin lastensuojelun palvelutarpeen kasvun myötä. Monen lapsiperheen arjen rutiinit ja struktuurit ovat kokonaan hävinneet vanhempien työttömyyden sekä yleisten etäsuositusten myötä (Wennberg ym. 2020, 3). Tämä on näkynyt mm. asiakasmäärien kasvussa useammassa kunnassa sekä lastensuojeluilmoitusten määrissä, mutta myös lastensuojeluasiakkuuksien kasvussa. (Eriksson ym. 2021, 5–8).

Itlan (Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö) selvityksessä ”*Sosiaalihuollon ja lastensuojelun kantokyky koronakriisin aikana*” ilmenee että koronakriisi on iskenyt voimakkaimmin opetus- ja kasvatuspalveluihin, joka näkyy etenkin oppilashuollon palveluissa niin, että oppilailta ei ole ollut mahdollisuutta tavata koulupsykologeja. Oppilashuollon tukimuotojen tarjoaminen on ollut paikkakuntaakohtaista, jonka vuoksi oppilashuollon palveluita on ollut helppo tavoittaa. (Wennberg ym. 2020, 12.) Hakulisen (2020, 5–6) mukaan ensimmäisen koronakevään aikana kunnat järjestivät vaihtelevasti sosiaali- ja terveyspalveluita perheille. Terveydenhuollon henkilökuntaa siirrettiin muihin tehtäviin, joka näkyi palveluiden saatavuudessa. Kouluterveydenhuollon ja neuvolan terveydentarkastuksia ja muita käyntejä vähennettiin koronakevään aikana

⁸ Koronan vaikutukset lastensuojelussa – osa 2. Suomen eri kuntien lastensuojelun johdon arvioita pandemian vaikutuksista lastensuojeluasiakkaisiin. Vertailu johdon arvioista syksyn 2020 ja 2021 talven tilanteesta. (Eriksson, Nelimarkka; Paasivirta; Tiili & Yliruka 2021.)

(Hakulinen 2020, 5–6). Etäopiskelu- ja työ vaikutti selvästi opiskelijoiden kynnykseen hakeutua ja tukeutua kouluterveydenhuoltoon, koska palveluita oli haastava saada (Eriksson ym. 2020, 9) ja niitä järjestettiin etänä (Eronen, Hiilamo, Ilmarinen, Jokela, Karjalainen, Karvonen, Kivipelto, Knop, Londén 2020, 14). Lisäksi vanhemmat peruivat aikaisempaa enemmän aikaan tartunnan pelon vuoksi. Ensimmäisen koronakevään jälkeen ehkäisevissä peruspalveluissa on ollut selkeitä eroja kuntien sosiaali- ja terveystalouden saatavuudessa. Tämä on saattanut aiheuttaa eriarvioisuutta perheissä ja sen vuoksi monen lapsen ja nuoren yksilölliset tuen tarpeet ovat jääneet huomioimatta.

Lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaiset ovat nostaneet esiin huolensa siitä, että asiakastyö ei ole ollut tarpeeksi laadukasta eikä asiakkaiden edun mukaista. Etäyhteys saattoi vaikuttaa niin, että perheiden kaikkia asioita ei tuotu esiin ja tärkeitä seikkoja jäi huomaamatta ja piiloon. (Wennberg ym. 2020, 8.) Etäyhteys oli osassa kunnista heikentänyt perheiden kokonaistilanteen arviointia ja vaikuttanut negatiivisesti arvioinnin laatuun (Eriksson ym. 2021, 3). Palveluiden etäyhteydet eivät vastanneet kaikkien tarpeita, jonka lisäksi tehtiin oletuksia ettei palveluita ollut tarjolla (Wennberg ym. 2020, 12).

Erikssonin ym. (2021, 4) tutkimuksen mukaan koulujen tekemät lastensuojeluilmoitukset kasvoivat syksystä 2020 lähtien, jonka lisäksi myös poliisitoimen ja terveydenhuollon tekemät lastensuojeluilmoitukset kasvoivat pandemiaa edeltävästä ajasta. Haavoittuvassa asemassa olevien lastensuojeluasiakkaiden kohdalla tuen saaminen muista palveluista, kuten lasten- ja nuorten psykiatriasta, näyttäytyi haasteellisena. Puutteet sekä tuen saaminen näyttäytyivät etenkin koulun oppilashuollossa. (Emt.) Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen ylilääkäri Aalto-Setälän mukaan olisi tärkeä panostaa lapsia ja nuoria oppimisen tukitoimilla, sillä opiskeluvaikeudet vaikuttavat haitallisesti lasten ja nuorten psyykkiseen vointiin (Lapintie 2022). Kuntien tehtävä on lisätä resursseja ennaltaehkäisevissä palveluissa, koska pandemia aiheutti palveluvajetta. Lapsille ja nuorille kasvokkaiset tapaamiset ja läsnäolo ovat äärettömän tärkeitä, kuten myös se, että palvelut ovat helposti saatavilla. (Valtioneuvosto 2021, 41.)

Jos eriarvioisuus näkyy lasten ja nuorten kohdalla, eriarvioisuus näkyy myös vanhempien tuen tarpeen kasvussa. (Hakulinen & Vaara 2020, 7; Jahnukainen & Vaara 2020, 47.) Terapiapalveluiden saatavuus heikkeni pandemian aikana aikojen perumisen ja etäyhteyksiin siirtymisen

vuoksi. Myös aikuisten kuntouttavat päivätoiminnot peruttiin tai jätettiin tauolle. Näiden muutosten vuoksi kuormitus on lisääntynyt sosiaalipalveluissa ja näkyy ilmoitusten lisääntyneessä määrässä. (Wennberg ym. 2020, 12.)

Kansainvälisissä tutkimuksissa (esim. Hoagwood, Gardner & Kellehe 2021) on todettu, että pandemian aiheuttama työttömyys ja yleinen huono-osaisuus on heikentänyt lasten psyykkistä vointia. Pandemia on vaikeuttanut jo ennestään masentuneiden nuorten vointia. Samaa tulosta ilmenee suomalaisessa tutkimuksessa. Eristäytyminen on aiheuttanut luopumista monelle lapselle ja nuorelle ja tämä on synnyttänyt masennusta nuorissa, joilla ei ole aikaisemmin ollut taipumusta alakuloisuuteen. (Pelastakaa lapset 2021b, 16–17.) Lapset altistuvat herkästi vanhempiensa tunnetiloille, joka taas vaikuttaa lasten ja nuorten psyykkiseen vointiin (Liu, Bao, Huang, Shi & Lu 2020, 347). Eristäytyminen ja yhdessä oleminen on saattanut aiheuttaa niin suurta ahdinkoa, että lapsi on päädytty sijoittamaan lastensuojelun tukitoimin. (Valtioneuvosto 2020b, 44).

Ahdinko ja muut stressiä aiheuttavat tekijät ovat pandemia aikana vaikuttaneet perhe- ja lähi-suhdeväkivallan kasvuun. Kuten olen aikaisemmin tuonut esiin luvussa 2.2, palveluiden saataavuus on vaikuttanut myös väkivaltaa kokeneiden henkilöiden avun hakemiseen. Palveluiden puutteen vuoksi väkivalta on jäänyt monessa perheessä piiloon. Pandemian alussa turvakotien käyttö oli vähäisempää, kunnes määrät lähtivät nousuun (Valtioneuvosto 2021, 73–74.) Tiilin ym (2020) selvityksen mukaan lastensuojeluasiakasperheiden taloudellinen tilanne, vuorovaiikutuksen ongelmat, vanhempien jaksamattomuus ja perheväkivalta ovat lisääntyneet pandemian aikana. Perheväkivallan lisäksi lapsiin ja nuoriin kohdistuva seksuaalinen häirintä kasvoi sosiaalisen median vaikutuksen myötä (Interpol 2020).

Lapsen ääni raportissa lapset toivat esiin, että perheet ovat saaneet apua mielenterveyspalveluista, mutta myös päihdepalveluista sekä lastensuojelusta (Pelastakaa lapset 2021a, 8–11; Pelastakaa lapset 2021b, 16–17). Avun löytäminen ja vastaanottaminen on tärkeää ja siksi Liu ym. (2020, 348) sekä Hoagwood ym. (2021, 379) painottavat terveydenhuollon vastuuta lasten ja nuorten psyykkisestä voinnista sekä riittävästä resursseista heidän tukemisekseen. Neuvolassa ja terveydenhuollossa on reagoitu lapsiperheiden tuen tarpeen kasvuun järjestämällä yksilöllisiä ja aikaisempaa pidempiä tapaamisia (Valtioneuvosto 2021, 92).

Koronapandemian aikana lasten ja nuorten kanssa työtä tekevien toimijoiden yhteistyö on parantunut ja on löydetty uusia työtapoja ja kehittämiskäsitteitä, jotka tukevat yhteistyörakenteita (Valtioneuvosto 2020b, 44). Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla on keskimäärin enemmän mielenterveydellisiä ja neuropsykiatrisia haasteita kuin muilla lapsilla, mutta niitä ilmenee myös muiden erityistä tukea tarvitsevien perheiden kohdalla (Valtioneuvosto 2021, 41; Valvira 2022.) Parantamalla psykiatrian ja lastensuojelun yhteistyötä voidaan ennaltaehkäistä oikeanlaisella tuella lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle ja erikoissairaanhoidon tarve. (Valvira 2022.) Perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten (mm. lastensuojelun avohuolto ja sijaishuolto, varhaiskasvatus, perhesosiaalityö ja muut sosiaalihuollon palvelut sekä terveyst- ja oppilashuolto) näkemysten mukaan koronakriisi on vaikuttanut lapsi- ja perhepalveluihin kaikissa Suomen kunnissa (Wennberg ym. 2020, 7).

Tuen tarve ja huoli lapsista, nuorista ja perheistä on kasvanut vuoden 2020 syksystä *lapsiperheiden sosiaalipalveluissa* (lapsiperheiden sosiaalipalvelut, kasvatus- ja perheneuvola, ehkäisevä perhetyö, perheoikeudellinen yksikkö ja lapsiperheiden kotipalvelu) sekä *lastensuojelun palveluissa* (tehostettu perhetyö ja lastensuojelu). Huoli vanhemmuuden haasteista kasvoi, kuten myös parisuhdeongelmat. Työntekijöiden näkökulmasta päihteidenkäytön aiheuttamat haasteet lisääntyivät, jonka lisäksi myös perhe- ja lähisuhdeväkivalta näyttäytyi lisääntyneen molemmissa palveluissa. Noin puolet kaikista toimijoista koki pahoinvointia lisäävien mielenterveysongelmien ja yksinäisyyden lisääntyneen. Suurimpana kuormittavana tekijänä näyttäytyi lapsiperheiden taloudellinen tilanne. Palveluiden järjestäminen oli ollut raportin mukaan haastavaa johtuen siitä, että asiakkaat peruivat aikojaan. Asiakkaat eivät myöskään hakeutuneet samalla tavalla palveluihin ja etäyhteydet lisääntyivät rajoitussuosittelun vuoksi. Resurssipula lastensuojelussa näyttäytyi myös vaikuttavana tekijänä, kuten myös muissa perus- ja erityistason palveluissa. (Jahnukainen & Vaara 2020, 49–50, 59.) Perhetyöntekijöiden sekä kouluterveydenhuollon henkilökunnan siirtojen vuoksi perhetyötä oli aikaisempaa haastavampi saada ja kouluterveydenhuollon perustehtäviä muutettiin. Pitkien ja ruuhkautuneiden jonojen myötä esimerkiksi perheneuvoloissa uusia asiakkaita on ollut haastava ohjata palveluiden piiriin. (Wennberg ym. 2020, 12.) Peruspalveluiden heikon saatavuuden myötä on tärkeää vahvistaa oppilas- ja opiskelijahuollon palveluita ennaltaehkäisevinä tukitoiminä (Valtioneuvosto 2021, 87).

Erityistä tukea tarvitsevat perheet

Koronapandemia on aiheuttanut paljon eriarvoisuutta lapsiperheiden välillä. Kuten aikaisemmin olen maininnut jo ennestään heikommassa asemassa olevat lapset, nuoret ja perheet ovat kärsineet enemmän pandemian vaikutuksista. (Valtioneuvosto 2021, 36.) YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 2 artiklan mukaan muun muassa vammaiset, adoptoidut, kodin ulkopuolelle sijoitetut, vähemmistöt ja alkuperäiskansojen lapset sekä vähävaraiset perheet kokevat syrjintää. Yleissopimuksen mukaan näiden ryhmien erityistarpeisiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota, sekä tunnistaa ja toteuttaa heidän oikeuksiaan. (Lapsen oikeudet 2022.) Koronakriisi on syventänyt eriarvoisuutta, johon tulisi puuttua (Valtioneuvosto 2021, 37).

Lapset ja nuoret, jotka ovat lastensuojelun piirissä ovat muita lapsia ja nuoria haavoittuvammassa asemassa ja siksi saattavat kärsiä enemmän koronan aiheuttamista poikkeusoloista (Pesäpuu ry. 2020). Tämän vuoksi lastensuojelun avopalvelut ovat merkittävässä avainasemassa ennaltaehkäisevänä toimijana (Heino, Weckroth & Ranta 2020). Koronapandemian vuoksi monet asiakastapaamiset peruttiin tai pidettiin etäyhteydellä. Etäsuosituksista huolimatta lastensuojelussa pyrittiin pitämään asiakastapaamisia lähitapaamisina. (Tiili ym. 2020, 3.) Lastensuojelun asiakkaiden mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet pandemian aikana (Eriksson 2021, 2). Mielenterveysongelmat alkavat usein teini-iässä ja heijastuvat aikuisuuteen. (Santalahti & Marttunen 2014, 184). Mielenterveyteen vaikuttavat tekijät ovat perimän lisäksi kodin, varhaiskasvatuksen, vapaa-ajan ja koulun ympäristössä tapahtuvat asiat. Aikuisten mielenterveysongelmiin liittyy psyykinen kuormittuneisuus, joka ilmenee muun muassa masennuksena ja työttömyytenä. (Emt., 2014, 187, 191).

Vammaisfoorumin vammaiset lapset ja nuoret työryhmän selvityksen mukaan pandemia heikensi vammaisten lasten perheiden tilannetta. Vanhempien kuormittuneisuus kasvoi ja palveluiden saatavuus kutistui, eikä palvelujärjestelmä pystynyt vastaamaan perheiden kasvavaan tuen tarpeeseen. Osallisuuden mahdollistamiseksi vammaiselle lapselle tai nuorelle palveluiden saatavuus on hyvin tärkeää. Tarvittavia palveluita voivat olla esimerkiksi kuljetukset, tulkkauspalvelut, henkilökohtainen apu ja eri hoitajaksot sekä sosiaalinen kuntoutus. Koska palveluiden suhteen ei ole pystytty joustamaan perheet ovat kuormittuneet entisestään (Valtioneuvosto

2021, 43.) Etäopiskelun suhteen melkein puolet erityislasten vanhemmista kokivat, etteivät lapset saaneet erityistä- tai tehostettua tukea etäopiskelun aikana. Tämä vei vanhempien voimavaroja. Monet aistiherkät tai autismin kirjolla olevat lapset, sekä kiusatut lapset kokivat etäopiskelun rauhoittavan heidän opiskelumahdollisuuttaan. Erityislapsen tarpeet opiskelun sujumiseksi vaikuttivat suoraan vanhemman kuormittuneisuuteen ja voimavarioihin sekä mahdollisuuksiin tukea lasta etäopetuksen aikana (Kankaanranta & Kantola 2020, 10–14.)

Tutkimusten mukaan pandemian aiheuttama kriisi on vaikuttanut etenkin maahanmuuttajien perheisiin ja lapsiin (Heino, Weckroth & Ranta 2020). Maahanmuuttajataustaiset perheet ovat erityisessä asemassa oleva ryhmä. Esimerkiksi kielitaidon puute ajoi heitä järjestelmän ulkopuolelle, kun vanhemmat eivät saaneet ymmärrettävää tietoa kontaktiverkostojen ja kasvokkaisten tapahtumien vähentyessä. Maahanmuuttajilla on usein myös suppeampi tukiverkosto ja tieto mahdollisista palveluista on voinut jäädä tiedottamatta perheille. Varhaiskasvatuksen rajoitukset ovat vaikuttaneet siihen, että lapset eivät ole omaksuneet suomen tai ruotsin kieltä. Lisäksi ulkomailla syntyneiden vanhempien puutteellinen suomen kielen taito opastaa ja tukea lasta koulunkäynnissä on ollut hankalaa. (Valtioneuvosto 2021, 68–69.)

Tuen tarpeen kasvun myötä on otettava huomioon kaikenlaiset lapsiperheet. Valtioneuvoston julkaisun (2021) esityslistan mukaan jatkossa on tärkeää ottaa huomioon erikieliset perheet ja erityistä tukea tarvitsevien perheiden tuen tarpeet. Kunnilla on velvollisuus panostaa ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä kyky joustaa palveluiden saavuttavuudessa poikkeustilanteista huolimatta. Kuntien tulee myös jatkossa panostaa nuorten mielenterveyspulmiin liittyviin matalankynnyksen palveluihin parantamalla oppilashuollon resursseja ja mitoituksia, mutta myös perusterveydenhuollon osaamista mielenterveysongelmista. Mielenterveydellistä ja neuropsykiatrista tukea tulisi olla tarjolla myös muiden kriisitilanteiden aikana, jonka lisäksi aikuisten parisuhdeongelmien hoito ja psykososiaalisten tukimuotojen piiriin pääsyn varmistaminen tulisi ottaa huomioon koronapandemian jälkihoidossa. (Valtioneuvosto 2021, 41–42, 45.)

4 Menetelmät ja aineisto

Tässä kappaleessa esitän tutkimukseni toteutusta vaiheittain. Aloitan esittämällä tutkimuksen tutkimusasetelmaa ja tutkimuskysymyksiä. Tämän jälkeen esitän miten ja miksi olen valinnut tutkimukseni aineistonkeruumenetelmän sekä miten olen analysoinut kerättyä aineistoa. Lopuksi esitän tutkimukseni eettisiä lähtökohtia.

4.1 Tutkimusasetelma ja kysymykset

Tutkimustehtäväni on tutkia sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä siitä, miten koronapandemian aiheuttamat poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiperheiden arkeen. Poikkeusoloilla tarkoitan aikaa, jolloin Suomessa on vallinnut rajoitustoimenpiteitä koronanviruksen torjuntaa vastaan. Tutkimuksessani ajankohta asettuu aikaan helmikuusta 2019 maaliskuuhun 2022, johon päätin aineistonkeruuni.

Ennen aineistonkeruuta tutkijan on tehtävä erilaisia valintoja. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaaran (2007) mukaan tutkimuksen ongelmat on harkittava tarkasti sekä muotoiltava selkeästi ennen aineistonkeruumenetelmän valintaa. (emt. 2007, 119, 121.) Tutkimuksessani olen valinnut selvittää sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä poikkeusolojen vaikutuksista lapsiperheisiin. Olen rajannut tutkimukseni Uudellemaalle, eli aion selvittää Helsingin kaupungin lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköiden sosiaalityöntekijöiden subjektiivisia kokemuksia poikkeusolojen vaikutuksista. Tutkimusten mukaan monen lapsiperheen tilanne on heikentynyt poikkeusolojen myötä (Pelastakaa lapset 2021a; 2021b). Koronapandemian poikkeusolojen vaikutuksista löytyy sekä valtakunnallista että kansainvälistä tutkimusta, joka tukee teoriaa siitä, että poikkeusolot ovat vaikuttaneet monella tasolla lapsiperheisiin. Osana Helsingin kaupungin palvelutarpeen arviointia ja tuen yksikön sosiaalityöntekijänä olen myös huomannut poikkeusolojen vaikuttaneen lapsiperheisiin eri tavoin. Tämä näkyy lastensuojeluilmoitusten sisällöissä ja määrissä. Rajasin haastateltavien valinnan niin, että haastateltavilla tulee olla vähintään kolmen vuoden työkokemus sosiaalityöntekijänä lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksikössä. Työkokemusta tuli siis olla vähintään vuosi ennen pandemian alkua. Tämä on olennaista, jotta haastateltavat voivat pohtia miten pandemian poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiperheiden hyvinvointia.

Tutkimukseni on laadullinen ja perustuu empiiriseen aineistoon. Keräsin aineistoa tekemällä puolistrukturoidun teemahaastattelun. Valitsin aineiston keruumenetelmäksi teemahaastattelun, jotta saisin näkemyksiä työntekijöiden kokemuksista poikkeusolojen vaikutuksista lapsiperheisiin. Tutkimusprosessissa haastattelu oli merkityksellinen, koska se oli prosessin tieteellisen päättelyn ketjua sekä osa tutkimuksen toimintaa käsitteiden, kielen ja merkitysten kautta (Hirsjärvi & Hurme 2017, 41). Tutkimuskysymyksinä käsillä olevassa tutkielmassa on tarkastella lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköiden sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta:

1. Millä tavalla korona-aika ja poikkeustoimenpiteet näkyivät lapsiperheiden hyvinvoinnissa?
2. Millaisia tuen tarpeita lapsiperheillä on ollut koronapandemian aikana?

Tutkimuksen tarkoitus on ymmärtää ja luoda kuvaa ilmiöstä sekä sen toiminnasta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 73; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2018, 180). Tutkijana minun on otettava huomioon omat ennakkokäsitykseni aiheesta, koska työskentelen itsekin palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijänä.

4.2 Aineistonkeruu

Keräsin tutkimusaineistoani haastattelemalla Helsingin kaupungin perhepalveluiden sosiaalityöntekijöitä palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköistä. Haastattelun avulla minulla oli mahdollisuus kuulla sosiaalityöntekijöiden tarinoita omasta työstään laajemmassa muodossa. Haastattelun toteutin teemahaastattelulla, ryhmähaastattelun muodossa. Valitsin ryhmähaastattelun sen tehokkuuden vuoksi, koska säästin siinä aikaa verrattuna yksilöhaastatteluihin (Hirsjärvi & Hurme 2017, 34–35). Ryhmähaastattelu on Valtosen (2005, 223) mukaan järjestetty tilaisuus, johon on kutsuttu ihmisiä keskustelemaan tietystä aiheesta. Ryhmähaastattelun ryhmäkoko on Eskolan ja Suorannan (1998, 97) mukaan 4–8 henkeä, vaikka myös kahden henkilön haastattelu voi olla toimiva ja tuottoisa. Haastatteluryhmissäni oli kaksi kolmen haastateltavan ryhmää, yksi neljän haastateltavan ryhmä ja yksi yksilöhaastattelu. Kaikki haastateltavat olivat lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköiden sosiaalityöntekijöitä. Heitä yhdisti työ lapsiperheiden kanssa, joka teki haastatteluryhmistä homogeenisen. Ryhmän osallistujat edustivat samaa kohderyhmää, jonka kautta heillä oli lähtökohtaisesti yhteiset mielenkiinnon kohteet.

(Eskola & Suoranta 1998; Valtonen 2005, 229.) Haastateltavilla oli konkreettista kokemusta aiheesta, joten yhteistä keskustelua syntyi ilman erillistä perehtymistä aiheeseen. (Eskola & Suoranta 1998, 98.) Ryhmän välinen vuorovaikutus tuotti tietoa siitä, mitä minä tutkijana halusin tietää lapsiperheiden arjesta pandemian aikana. Tutkimustani varten ajattelin olevan tärkeää, että sosiaalityöntekijät voivat pohtia aihetta yhdessä toisten sosiaalityöntekijöiden kanssa reflektoimalla aihetta esitettyjen teemojen ja kysymysten kautta. Työskentelen itse lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksikössä ja tiedän kokemuksesta, että sosiaalityöntekijöiden työ on erittäin hektistä. Hirsjärven ja Hurmen (2017, 36) mukaan ryhmähaastattelu motivoi osallistumaan paremmin, kuin lomakehaastattelu.

Loin tietyt ehdot haastattelujen koostamiskriteerien kautta (Valtonen 2005, 228). Kuten aikaisemmin mainitsin, rajasin tutkimukseni siten, että haastateltavalla tuli olla vähintään kolmen vuoden työkokemus sosiaalityöntekijänä lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen työstä. Koska haastateltavia oli aluksi vaikea löytää laajensin työkokemuskriteeriä siten, että työntekijällä sai olla myös yleisesti työkokemusta lastensuojelutyöstä. Tällaisella työkokemuksella viitataan kokemukseen lastensuojelun avohuollon tai sijaishuollon työstä.

Jacobsenin (2007, 94) mukaan ryhmähaastattelu toimii parhaiten, kun halutaan tietää yksilöiden kokemuksia tietyntilanteista, kuten minun tutkimuksessani pandemiakriisistä. Ryhmähaastattelu voi edistää ajatusprosessia ja luoda spontaania keskustelua, jonka myötä haastateltavien on helpompi sanoittaa kokemuksiaan. Ryhmähaastattelun tavoitteena on luoda keskustelijoille vapautunut ilmapiiri (Eskola & Suoranta 1998, 98). Ryhmähaastattelun voi toteuttaa puolistrukturoituna teemahaastatteluna, joka pitää keskustelun monipuolisena ja avoimena (Suoninen & Vuori 2015, 26). Halusin varmistua, että kaikkia teemoja käsitellään, mutta keskustelu pysyisi kuitenkin vapaamuotoisena. Ryhmähaastattelu nähdään erityisen hyvänä, kun halutaan saada yhteistä näkemystä tietyistä ajanjaksosta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61). Syrjälän ja Nummisen (ks. 1998) näkemyksen mukaan ryhmähaastattelu on toimiva menetelmä, kun tutkija haluaa löytää uusia ajatuksia ja näkemyksiä. (Eskola & Suoranta, 1998, 96). Koska tutkimukseni oli selvittää sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä pandemian vaikutuksista lapsiperheiden arkeen, pidin ryhmähaastattelua hyvänä vaihtoehtona. Lisäksi ryhmähaastattelu sopi myös sen vuoksi, että suunnittelin haastattelevani useamman yksikön sosiaalityöntekijöitä. Tämä myös nopeutti aineiston keruuta, mutta ennen kaikkea kuten Hirsjärvi ja Hurme (2017, 24) sekä Eskola ja Suoranta (1998, 95) kuvaavat, ryhmähaastattelu herättää haastateltavissa

muistoja aiheesta. Haastateltavat voivat kannustaa toinen toisiaan, joka saattaa lisätä monipuolista ja syvää keskustelua aiheesta.

Järjestin ryhmähaastattelut käyttämällä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa aihepiirit ovat Eskolan ja Suorannan (1998, 87) mukaan ennakkoon suunniteltuja ja kysymykset ovat kaikille samat, mutta vastauksia voidaan esittää omin sanoin. Haastattelukysymykset ovat kaikkea muuta kuin tutkimukseni tutkimuskysymykset (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 9). Robsonin (1995) mukaan haastattelukysymysten sanamuotoja voi vaihdella haastattelun aikana. Puolistrukturoidulle haastattelulle tyypillistä on päättää tietyt aiheen rajaukset. Huomioitavaa kuitenkin on, että haastateltavien vastaukset eivät perustu valmiisiin vastausvaihtoehtoihin. Keskeistä teemahaastattelussa on se, että haastateltavan ääni tulee kuuluviin siten, että heidän tulkintansa ja näkemyksensä otetaan huomioon vuorovaikutuksen kautta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48; Eskola & Vastamäki 2015, 29.)

Ennen haastatteluiden järjestämistä hain tutkimusluvan Helsingin kaupungilta. Tutkimusluvan tulisi olla hyväksytty ennen prosessin etenemistä. Jäin aikataulusta jälkeen tutkimuslupaani liittyvien haasteiden vuoksi, jonka lisäksi tiesin, että sosiaalityöntekijöiden työkiireiden takia saattaisi olla haasteellista järjestää haastattelut rajatun ajan sisällä. Saatuani tutkimuslupaani lähes tyhjiä lähettäessä lähiesimiehelleni, joka taas lähetti viestin eteenpäin muiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen työryhmien lähiesihenkilöille. Keskustelin ennakkoon lähiesihenkilöni kanssa työryhmien työntekijätilanteista. Keskustelun perusteella tilanne näytti siltä, että en saisi riittävästi ryhmähaastatteluja työryhmien työntekijöiden vaihtuvuuden vuoksi. En saanut esihenkilöni kautta tarpeeksi yhteydenottoja, joten lähetin henkilökohtaisesti uudemman kerran kutsukirjeen haastattelua varten palvelutarpeen arvioinnin työryhmien esihenkilöille, joissa tiesin olevan pidempiaikaisia työntekijöitä. Tällä menetelmällä sain kolmesta työryhmästä yhteydenottoja. Eskolan ja Suorannan mukaan ryhmähaastatteluita on vaikeampi järjestää, kuin yksilöhaastatteluita, koska paikalle tulee saada useampia ihmisiä samaan aikaan (Eskola & Suoranta 1998, 98).

Järjestin haastattelut 8.3-1.4.2022 välillä. Haastatteluista kaksi olivat ryhmähaastatteluita, jotka järjestettiin sosiaalityöntekijöiden työpaikoilla ja kolmannen ryhmähaastattelun järjestin etäyhteydellä Teams-sovelluksen kautta. Kahdessa ryhmähaastattelussa oli kolme haastateltavaa ja

yhdessä ryhmähaastattelussa oli yhteensä neljä haastateltavaa. Lisäksi sain sovittua yhden yksilöhaastattelun etäyhteyden kautta työntekijän kanssa, joka ei pystynyt osallistumaan ryhmähaastatteluun ja joka oli työskennellyt pitkään palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksikössä sosiaalityöntekijänä. Yksilöhaastattelun kohdalla huomasin, että aineisto alkoi toistaa itseään. Tätä kutsutaan saturaatioksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99.) Puurosen (2021) sanoja lainaten pyrin saamaan pienestä määrästä aineistoa paljon, enemmän kuin suuresta määrästä vähän (Turun yliopiston kurssiluento).

Maaliskuun 2022 puolivälissä tutkimusprosessiani ohjannut sosiaalityön professori Katja Forssén menehtyi äkillisesti. Tämä oli tunteita herättävä suru-uutinen. Turun yliopisto järjesti kuitenkin nopeasti uudet ohjaajat professori Forssénin tilalle. Jatkoin kirjoittamista ja huhtikuun alussa sain jatko-ohjausta sosiaalityön opettaja Anne Puuroselta.

4.3 Aineistoanalyysin menetelmä

Tutkimustani varten sain yhteensä kolme seitsemästä palvelutarpeen arvioinnin ja tuen työryhmästä mukaan ryhmähaastatteluihin ja järjestettyä yhden yksilöhaastattelun. Haastattelut kestivät noin tunnin ja käytin nauhuria apuna haastatteluiden äänitykseen. Litteroin äänitykset käyttämällä Word-online version litterointitoimintoa, johon latsin nauhurin äänitiedostot. Litterointitoiminto kirjoitti äänitykset sujuvaksi tekstiksi. Kävin kaikki haastattelut manuaalisesti läpi ja korjasin litterointitoiminnon tekemät virheet. Valmista litteroitua tekstiä syntyi 61 sivua. Käytin Times New Roman -fonttia, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5. Valmiista litteroidusta tekstistä poistin turhat täytesanat kuten ”mmm”, ”kyllä”, ”joo” sekä toistot, kuten ”ehkä” ja ”tavallaan”.

Litteroinnin jälkeen aloitin aineiston analyysivaiheen. Alussa on tärkeää, että tutkija tutustuu aineistoonsa hyvin, jotta on sinut tekstinsä kanssa ja tuntee aineistonsa perinpohjaisesti. Tarkoitus on selkeyttää ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Ruusu vuori ym. 2010, 10-11; Eskola & Suoraranta 1999, 138, 152-153.) Olen valinnut analysoida aineistoani sisällönanalyysia käyttäen. Sisällönanalyysin tarkoitus on analysoida dokumentteja ja haastatteluja, kuten omassa tutkimuksessani. Sisällönanalyysin tavoite on löytää yhdistäviä tekijöitä tai piirteitä aiheista, joista keskustellaan (Braun & Clarke 2012, 57). Kuten Puuronen (2021) tuo esiin, en-

simmäinen vaihe analyysissä on aineiston pelkistämistä ja kokonaisuuskuvan luomista teemoihin. Luin useamman kerran paperille tulostetut haastattelut ja tein omia merkintöjä teemoista, joita löysin aineistoista. Ruusuvuoren ym. (2010, 12) mukaan toinen vaihe on aineiston luokittelu, eli tulisi löytää sopivia ilmiöitä edellä mainittuihin teemoihin. Käytin värikyniä ja värillisiä Posted-lappuja, joiden avulla hahmotin teemat ja joiden alle lisäsin niihin sopivia ilmiöitä. Tämä vaihe oli työläs, koska kirjoitin teemat ja ilmiöt käsin lapuille. Kolmannessa vaiheessa analysoin löytämiäni teemoja ja muodostin niistä tulkinnat ja teoreettisia käsitteitä. Tämän jälkeen kirjoitin Wordiin kaikki teemat, leikkasin ja liimasin teemoihin sopivat tekstinkatkelmat, joka helpotti kirjoittamaan auki analyysin tulokset.

Juutin & Pusan (2020) mukaan aineistosta on tärkeää löytää sekä yhteneväisiä, että erilaisia näkökulmia ilmiöstä. Yksinkertaistettuna analyysin aineistoa pelkistetään, luokitellaan ja lopuksi käsitteellistetään (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–125). Teemoittelun jälkeen aloin pohtia yläluokkia, jotka kuvaavat teemojen sisältöjä. Alla olevassa taulukossa 1 olen illustroinut, kuinka analyysiprosessini on edennyt analyysin kahdessa eri osiossa.

Taulukko 1.

Alkuperäiset sitaattit	Pelkistetty kuvaus	Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
<i>"pandemian akuuttivaiheessa - koulusta ei tule oikein mitään yhteydenottoja niin nyt niitä on sitten ryöpsähtäny koska lapset on ollut tosi paljon poissa"</i>	Koulun käytäntöjen ja koulumuotojen vaikutus	Koulunkäynnin vaikutus hyvinvointiin	Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tekijät	Muuttuneen arjen vaikutukset ja tuen tarpeet lapsiperheiden hyvinvointiin
<i>"-nuorten tyttöjen psyykkisen voimien heikkenemisestä ja sitten poikien aggressiossa jotenkin tälle sisältää väkivaltailmiötä, että nuorten väkivaltaiset teot-"</i>	Nuorten oireilu psyykkisen voimien heikentyessä	Vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet		
<i>"mulle tulee vielä todella monessa perheessä missä vanhemmat on nähnyt ihan älyttömän paljon vaivaa sen lapsen etäkoulun eteen"</i>	Vastuu lasten ja arjen huolehtimisesta	Vanhempien vastuu ja tuki	Vanhemmuuden hyvinvoinnin tekijät	
<i>"-koronan vaikutus näiden niinku työllistymiseen tai työllisyyteen- ilmoituk-sia jostain yksittäisestä väkivaltatilanteesta – että siinä olis ollu- koto-naan liittyvää taustaa"</i>	Kiristynvä elämäntilanne	Stressin aiheuttajat ja riskitekijät		

Tutkimuksessani tein johtopäätöksiä aineistoni perusteella, eli tutkimukseni on aineistolähtöinen; induktiivinen. Tutkimuksessani teoria ja aineisto puhuvat keskenään ja ovat sen vuoksi myös osittain teoriaohjaavia. (Juuti & Pusa 2020.) Teorian tausta toimi mukana tutkimukseni suunnitteluvaiheessa, kun tein haastattelurungon aineistonkeruuta varten. Teoria toimi myös apuvälineenä analyysivaiheessani sekä johtopäätöksissäni.

Olennaista laadullisessa tutkimuksessa on se, että aineisto ei itsessään puhu tutkijalle, vaan tutkijan tapa lukea ja tulkita tekstiä vaikuttavat siihen, mitä aineistosta nousee esiin. Myös tutkijan valinnat ohjaavat analyysin tekoa. Etenkin omat ennakko-odotukset tulisi unohtaa ja antaa aineiston tuoda jotain uutta ja aikaisemmin havaitsematonta. (Ruusu vuori ym. 2010, 15–16.) Olin tutkimukseni alusta lähtien suunnitellut analysoivani aineiston tyypittelyn avulla, joka on sisällysanalyysin yksi muoto. Suunnitelmani oli syventyä teemoittelu pidemmälle, eli nostaa teemoista esiin tulleita ilmiöitä ja ominaisuuksia, sekä ryhmittää ne vielä uudemman kerran yhteisten piirteiden kautta (Guther & Hasanen 2019). Jäin kuitenkin analyysin pilkkomisen yhteydessä pohtimaan, että teemoittelu tukisi tutkimuskysymyksiäni ja tutkimusasetelmaani paremmin. Toisin sanoen pyrin löytämään aineistosta olennaisia aiheita tutkimusasetelman kannalta. Tarkoitus on systemaattisesti käydä läpi ja löytää aineistosta asioita, jotka eivät suoranaisesti ilmene lainauksissa (Ruusu vuori ym. 2010, 19). Eskola ja Suoraranta (1991, 176) esittävät Savolaisen (1991, 454) neljä tapaa pelkistää aineistoa, joista koen seuraavien kahden olevan tärkeitä omassa aineistossani ja analyysivaiheessa. Ajattelen, että sitaattit kuvaavat aineistosta nousseita aiheita ja lainaukset tekevät tekstin eläväksi. Tällä ajatuksella lähdin tekemään tutkimukseni analyysia.

4.4 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvän tutkimuksen perusta on hyvät eettiset käytännöt, jotka perustuvat tutkijan eettiseen vastuuseen ja oikeiden toimintatapojen noudattamiseen. Kuulan (2006, 34) mukaan kyseessä on tutkijan vastuu noudattaa tutkimuksensa uskottavuutta ja luotettavuutta. Tutkimuksen uskottavuutta ja tutkijan eettisiä valintoja ei voida erottaa toisistaan, sillä tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, että tutkijana noudatetaan tieteellisiä käytäntöjä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 150.) Hirvonen (2006) tiivistää eettiset käytännöt seuraavasti; *rehellisyys, avoimuus, huolellisuus, eettiset kestävät menetelmät, tarkkuus tutkimuksen asioissa, muiden tutkijoiden huomioiminen*

ja kunnioitus, asianmukainen suunnittelu, tutkimuksen toteuttaminen ja raportoiminen. Lisäksi Hirvonen tuo esiin *tutkittavien oikeudet ja velvollisuudet*, joita tulee järjestää ennen tutkimuksen aloittamista. (Hirvonen 2006, 31; Gylling 2006, 358.) Näitä asioita tulen ottamaan huomioon tutkimukseni jokaisen osa-alueen kohdalla.

Tutkimuksessani otan huomioon tutkimuseettiset neuvottelukunnan ohjeet. Suojatakseni haastateltavien *yksityisyyttä* haastateltaville informoitiin millaisesta tutkimuksesta on kyse; tutkimuksen aihe, tarkoitus ja miten tietoa kerätään, sekä kenellä on oikeus tutkimukseen. Haastateltava oli tietoinen osallistumisensa riskeistä ja mahdollisuuksista ja täten Kuulan (2006, 202) sanojen mukaan asettaa itsensä alttiiksi yksityisen ja julkisen tiedon rajapinnalle. Ennen haastattelua toimitin haastateltaville tämän tiedon (ks. LIITE 1). Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja perustui suostumukseen, josta pyysin kirjallisen tai suullisen suostumuksen. Suostumuslomakkeessa (ks. LIITE 2) mainitsin, kuinka haastatteluaineisto kerätään, miten aineistoa säilytetään ja miten aineistoa käytetään tutkimuksessa. Säilytin haastateltavien suostumuslomakkeita erillään muusta aineistosta (Tutkimuseettinen tiedekunta 2020, 4–6; Kvale & Brinkmann 2016, 107.) Ennen haastattelua täytin Turun yliopiston pro-gradututkielmani aineiston keruuta varten, tieteellisen tutkimuksen tietosuojaselosteen, joka perustuu EU:n tietosuojasetuksen 13 ja 14 artiklaan. Tietosuojalainsäädännön kautta haastateltavat varmistavat omat oikeutensa tutkimukseen liittyvissä asioissa. (Kuula 2006, 203). Haastateltavan anonymiteetti suojataan muuttamalla heidän nimensä ja yksikön nimi mikäli sellaisia mainitaan. Yksittäisten haastateltavien tietoja ei ole tunnistettavissa tutkimuksessa (Jacobsen 2007, 25–26). Yleensä tutkittavien nimiä ei käytetä tutkimusten julkaisuissa, kuten ei myöskään tutkimuksessani (Kuula 2006, 204). Tekstitiedostoissa mainitsin otsikossa yksikön nimen ja päivämäärän milloin haastattelu on pidetty. Tutkijana pidin myös huolen siitä, että haastatteluaineisto pysyi salattuna ja lukitussa tilassa kunnes tutkimus valmistui. Tutkijana minulla oli oikeus jakaa aineistoa vain tutkielmani ohjaajan kanssa ja lupasin ettei aineistoa jaeta muille ulkopuolisille henkilöille. Haastateltavalla on oikeus keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen (Jacobsen 2007, 25; Kuula 2006, 132.) Tutkijana lupasin tutkimuksen valmistuttua hävittää kaikki tekstitiedostot ja äänitteet nauhurilta (Kuula 2006, 129), jonka myös tein. Hävitin kaikki tulostetut haastatteluasiakirjat sekä niihin liittyvät muistiinpanot ja kaikki tietokoneelle tallennetut tiedostot ja äänitteet.

5 Muutoksen vaikutus lapsiperheiden hyvinvointiin

Tässä kappaleessa tulkitseen tutkimukseni analyysin tuloksia. Tulokset perustuvat kerättyyn aineistoon, eli kolmeen ryhmähaastatteluun ja yhteen yksilöhaastatteluun. Kaikki haastateltavat olivat haastattelutilanteissa työskennelleet vähintään kolme vuotta palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksikössä sosiaalityöntekijöinä. Analyysi perustuu haastateltavien näkemyksiin siitä, miten koronapandemian poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiperheiden hyvinvointiin. Analyysissä esitän aineistosta esiin nousseita teemoja, jotka vastaavat tutkimusasetelmaani ja tutkimuskysymyksiini. Tutkimuskysymykset ovat millä tavalla korona-aika ja poikkeustoimenpiteet näkyivät lapsiperheiden hyvinvoinnissa ja millaisia tuen tarpeita lapsiperheillä on ollut koronapandemian aikana?

Analysoin aineistoa palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijöiden näkemysten kautta. Haastateltavien keskusteluista nousi esiin paljon hyviä havaintoja siitä, miten pandemia on vaikuttanut lapsiperheisiin. Aineistoa tulkitessani huomasin selkeän teeman, joka nousi jatkuvasti esiin haastateltavien puheissa. Nämä olivat perus- ja erityispalveluiden saatavuuden puute ja sen vaikutus perheiden hyvinvointiin sekä lasten, nuorten että vanhempien kohdalla.

Koronapandemia on vaikuttanut lapsiperheiden arkeen sekä hyvällä että huonolla tavalla. VoiKu-COVID-19 (vanhemmuuden voimavara- ja kuormitustekijät poikkeusaikana) hankkeen mukaan suuri osa vanhemmista koki pandemian aiheuttamat muutokset negatiivisena, mutta osa piti muutoksia hyvänä. (Sorkkila 2020).

On selvää, että pandemia on vaikuttanut lapsiperheisiin. Kaikissa haastatteluissa ilmeni, että moni perhe oli jäänyt palveluita vaille ja haasteiden määrät olivat lisääntyneet pandemian aikana. Kaikissa haastatteluryhmissä tuotiin esiin, että pandemian eri ajankohtia oli vaikea muistaa ja oli haastavaa erotella milloin mitäkin oli tapahtunut. Poikkeusoloihin siirryttiin, kun Covid-19 määriteltiin yleisvaaralliseksi pandemiaksi 15.2.2020. Myöhemmin 16.3.2020 valmiuslaki (2011/1552) otettiin käyttöön (Valtioneuvosto 2022).

Kansalaisia kehoitettiin pysymään omissa perhepiireissään ja etätyösuositukset tulivat voimaan. Pikkulapsiperheiden vanhempia kehoitettiin pitämään lapsensa kotona, jonka lisäksi kouluikäiset lapset siirtyivät etäopiskeluun. (Valtioneuvosto 2020.) Uudenmaan sulku, jonka aikana rajaa

ei saanut ylittää ilman pätevää syytä, nousi esiin yhdessä haastatteluista. Haastatteluissa todettiin, että tämä on voinut olla merkittävä menetys monelle perheelle, jolla oli sukulaisia Uudenmaan rajojen ulkopuolella.

5.1 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tekijät

Aineistossa nousi vahvasti esiin, että lasten ja nuorten psyykkisen voimien heikkeneminen on yksi suurimmista ilmiöistä pandemian aikana (Pelastakaa lapset 2021a, 4). Aineistossa ilmeni, että monet asiat ovat vaikuttaneet toisiinsa ja sitä kautta merkittävästi heikentäneet lasten ja nuorten hyvinvointia. Lasten ja nuorten huonovointisuus oli haastateltavien mielestä rajumpaa, kuin aikaisemmin. Esimerkiksi Fordin ym. (2020, 1) mukaan nuorten itsetuhoisuus on lisääntynyt. Etenkin yläasteikäisten tyttöjen kohdalla masennuksen ja ahdistuksen oireet ovat näkyneet vahvempana, kuin pojilla (Fong & Iarocci 2020, 1138). Kuten seuraavissa katkelmissa voidaan huomata huoli nuorten heikkenevästä psyykkisestä voinnista on näkynyt lastensuojeluilmoituksissa.

”Etenkin monet lapset ja nuoret voi huonommin, että psyykkisistä ongelmista on aina ennenki tullut lastensuojeluilmoituksia, mutta nyt ne psyykkiset on jotenkin eskaloitunu, ne tulee meille jo rajumpana tai huonovointisena kuin ehkä ennen” (H2)

”Enemmissä määrin ollut lasten ja nuorten itsetuhoisuus, nimenomaan itsemurha ja itsensä vahingoittaminen – sitä on ollut enemmän vaikka sitä on ollut aina, mut nyt jotenki enemmän” (H1)

Kun puhuttiin nuorten psyykkisestä huonovointisuudesta, aineistossa tarkoitettiin yli 13-vuotiaita nuoria. Aineistossa ilmeni, että huonovointisuus näkyi entistä nuoremmilla, myös alakouluikäisissä lapsissa.

5.1.1 Koulunkäynnin vaikutus hyvinvointiin

Kasvava tuen tarve oli selkeä keskustelunaihe kaikissa haastatteluissa. Haastateltavat nostivat esiin, että koulujen tekemät lastensuojeluilmoitusten määrät vähenivät pandemian alussa, kun koulut siirtyivät etäopiskeluun. Ilmoitusten määrät lisääntyivät kuitenkin pandemian edetessä, mutta isoin muutos näkyi, kun lapset ja nuoret palasivat takaisin kouluun ja pääsivät purkamaan ajatuksiaan ja tapahtumia muun muassa koulun henkilökunnalle.

”-- tuntu että koulusta ei tullut oikein mitään yhteydenottoja niin nyt niitä on sitten ryöpsähtänyt koska lapset on ollut tosi paljon poissa, niin nyt niistä rupeaa tulemaan niitä ilmoituksia, että jotenkin mun mielestä se oli oikein silmiinpistävää, kuinka vähän tuli kesken pandemia niitä ilmoituksia koulusta--.” (H2)

Kaikissa haastatteluissa tuotiin huolta koulunkäynnin muodoista. Huolta ilmeni esimerkiksi siitä, miten uudet työmuodot tukivat tai heikensivät lasten ja nuorten koulunkäyntiä ja sen kautta heidän hyvinvointiaan pandemian aikana. Aineiston perusteella eriarvoisuuden kokemus oppilaiden ja opiskelijoiden parissa oli olemassa, kun lapset ja nuoret eivät saaneet tarpeeksi tukea aikuisilta. Etäopiskelu aiheutti monissa lapsissa ja nuorissa arjenhallinnan ongelmia, kun taas osalle etäopiskelu on ollut helppoa (Lammi-Taskula ym. 2020, 44). Haastateltavien puolella ilmeni, että lasten ja nuorten päivärytmit olivat saattaneet mennä sekaisin ja yleisesti perheiden kyky hallita arkeaan näyttäytyi haasteellisena, kun tukiverkostot jäivät pois. Arjenhallinnan ongelmat näyttäytyivät etenkin silloin, kun lapset ja nuoret palasivat kouluun. Paluu koulunpenkille saattoi aiheuttaa osalle lapsista ja nuorista ahdistusta ja joillekin paluu lähioiskeluun oli erittäin haastavaa (Lammi-Taskula ym. 2020, 44). Turtiaisen (2020, 94) mukaan koulumenestys on tärkeä tekijä lasten ja nuorten hyvinvoinnille, joten voidaan pohtia miten paljon etäopiskelun haasteet ovat voineet vaikuttaa lasten ja nuorten hyvinvointiin pandemia aikana.

Kouluhaasteet näkyivät etenkin pienituloisissa perheissä (Pelastaa lapset 2021a, 10). Aineistosta voidaan päätellä, että kouluhaasteet näyttäytyivät erilaisten perheiden parissa, eikä vain pienituloisten perheissä. Aineistossa nousi selkeästi esiin yksiköiden alueelliset jaot, joissa eriarvoisuus ja haasteet erosivat toisistaan. Yhdessä haastattelussa tuotiin selkeästi esiin, että haasteita näkyi kaikenlaisissa perheissä, eikä vain tietyn sosioekonomisen luokan kohdalla. Kahdessa haastattelussa todettiin, että kouluhaasteet näkyivät etenkin maahanmuuttajaperheissä. Haastateltavien näkemyksen mukaan monille maahanmuuttajavanhemmille ei ollut selvää, kuinka koulunkäyntiä järjestettiin pandemian aikana ja että koulunkäynti oli edelleen pakollista. Erityistä tukea tarvitsevien ja maahanmuuttajaperheiden lasten eriarvoisuus kasvoi etäopiskelun ja pandemian aikana (Wennberg ym. 2020, 8). Aineistossa nousi vanhempien vastuu tukea lapsen koulunkäyntiä ja hoitaa lapsiperhearkea samanaikaisesti. Eriarvoisuus näkyi silloin vanhempien jaksamisessa ja voimavaroissa.

”etäkoulu on tuonut näkyväksi eriarvoisuutta, että millaisista erilaisista lähtökodissa perheen lapset elää ja millaiset voimavarat sen vanhemmilla on kun ne huolehtii arjesta ja lapsen tarpeita ja sitten tukee sitä koulunkäyntiä” (H1)

”monet tarvitsee sen aikuisen ja se voi olla tosi tärkeä paikka päästä sinne kouluun ja saada lämpimän aterian” (H1)

Ulkopuolisten aikuisten tuki oli lapsille ja nuorille tärkeää etenkin, jos kotiolot olivat haastavia. Lisäksi haastattelussa mainittiin kouluruuan tärkeys. Kaikki kunnat eivät pystyneet tarjoamaan kouluruokaa koulusulkujen aikana. Kouluruoka saattoi olla monelle lapselle ja nuorelle ainut terveellinen ja lämmin aterian päivässä.

Kaikissa haastatteluissa ilmeni eriarvoisuutta lasten ja nuorten mahdollisuuksissa kouluvälineisiin. Kaikissa perheissä ei ollut mahdollista järjestää oppilaille omia tietokoneita etäopiskelua varten, joka lähtökohtaisesti asetti lapset eriarvoiseen asemaan. (Ahtiainen ym. 2021, 11–12.)

”-- ennen ne kuitenkin mun mielestä enemmän keskitty yläasteikäisiä ja ylöspäin, nyt on jo ala-asteikäisillä tosi paljon poissaoloja -- ja ilmoitukset koski pääosin pitkälti maahanmuuttajataustaisia” (H2)

Kuten haastateltavat kertoivat, erityistä tukea tarvitsevien ja maahanmuuttajaperheiden lasten eriarvoisuus nousi esiin etäopiskelun ja koronakriisin aikana (Wennberg ym. 2020, 8). Siirtyminen etäopiskelusta lähiopetukseen oli monelle todella haastavaa ja saattoi aiheuttaa suuria perhekriisejä, jotka saattoivat johtaa jopa lapsen sijoitukseen (Lammi-Taskula ym. 2020, 44). Viitaten Eriksson ym. (2021, 2) koulunkäynnin ongelmat olivat selkeästi nousseet lastensuojeluasiakkaiden parissa (Eriksson 2021, 2).

Maahanmuuttajatausten perheiden vanhempien kyky tukea lapsiaan opiskelussa oli haastavaa, koska suomen kielen osaamista ei monesti ollut riittävästi. Oppimishaasteita omaavilla lapsilla etäopiskelu on ollut hankalaa, koska he eivät ole saaneet tarvittavaa tukea koulusta. (Wennberg ym. 2020,8.) YK:n lasten oikeuksien artikla 29 mukaan koulunkäynnin tulisi kehittää lapsen taitoja ja äidinkieltä (Lapsivaltuutetun toimisto 2014, 4.) Aineiston perusteella kaikkien lasten oikeudet eivät ole toteutuneet etäopiskelussa. Myös haastattelevat toivat tämän esiin.

”--Käytiin kotikäynnillä niin yks äiti oli aidosti ettei hän tiennyt – että semmonen tietämättömyys maahanmuuttajien kohdalla--” (H2)

Tilanne muuttui, kun lapset ja nuoret palasivat lähiopetukseen. Kaikki haastateltavat kertoivat, että osalle paluu normaaliin lähikouluun oli helppoa ja helpottavaa, kun taas osalle paluu oli haastavaa. Haastavaa paluu oli etenkin sellaisille lapsille, joiden koulukäynti ei ole ennen pandemiaa sujunut. (esim. Ahtainen ym. 2021, 55; Pelastakaa lapset 2021a, 13–15)

”--helpompaa koulunkäyntiä etäkoulun aikana että on saattanut olla sellaisia jotenkin ehkä akateemisesti ihan lahjakas ja ei niinku opillisesti kyvykäs, mutta joka on aina häiriintynyt tosi paljon siitä kun luokassa on häiriköiviä oppilaita ja sitten onki ihan eri tavalla kotona keskittyny--” (H1)

On kuitenkin hyvä muistaa, että moni lapsi myös hyötyi etäopiskelusta. Kuten myös aineistossa ilmeni, etäopiskelu helpotti etenkin koulukiusattujen tilannetta. (Paju 2020, 52, 59.) Koulukiusaaminen ja muuttuneet kaverisuhteet olivat tekijöitä, jotka vaikuttivat lasten ja nuorten haluun palata kouluun. Tämä ilmeni etenkin niiden nuorten kohdalla, joilla koulunkäynti oli ollut haastavaa ennen pandemiaakin. Siirtyminen etäopetuksesta lähiopetukseen oli entistä vaikeampaa. Mitä tulee koulukiusaamiseen ja riitoihin kavereiden kanssa, moni lapsi koki etäopiskelun helpompana ja turvallisempana, kuin paluu kouluun. Osalle lapsista ja nuorista ahdistus ja stressin tunne vähentyi etäopiskelun myötä (Pelastakaa lapset 2020,6).

”Osalle on selkeästi ollut että koulu on ehkä helpompaa. Joillekin se on näyttäytynyt positiivisena, mutta ehkä useammalle negatiivisena ja jotenkin se kouluun palaaminen sen etäopetuksen jälkeen niin näyttäytyi vaikeana, et siitä tuli paljon ilmoituksia, että on vaikea herätä ja tarpeeksi ajoissa päästä sinne kouluun asti” (H2)

5.1.2 Vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet

Yhdessä haastatteluryhmässä keskusteltiin siitä, että vanhemmat eivät välttämättä ymmärrä miksi lapsi on alkanut oireilemaan ja siksi hakevat apua ottamalla yhteyttä tuen tarpeen selvittämiseksi tai lastensuojeluilmoituksen muodossa (ks. Luku 3.2 Palvelutarpeen arviointi)

”--lapsi on vähän alakuloinen ja vanhemmat, jotka seuraa lapsen vointia on tuonut sitä esiin – pienemmilläkin lapsilla on saattanut olla niitä kaverisuhteita ja on tullut ikään kuin enemmän kiusaamista--” (H4)

Oppilaiden kokema yksinäisyyden tunne lisääntyi pandemian aikana, joka lisäsi lapsissa ja nuorissa alakuloisuutta ja väsymystä ja vaikutti heidän keskittymiskykyynsä (Ahtiainen ym. 2021, 55–59). Kuten katkelmassa ilmenee, tämä ilmiö on näkynyt yhä nuoremmilla lapsilla.

”mutta kyllä ehkä sitten lasten kohdalla tuntuu, että on myös sitten sellaisia pienempiä lapsi, ala-asteikäisiä kuullaan kanssa, että voi olla vähän samantapaista, että ei oikein tiedetä mistä johtuu että lapsi on vähän alakuloinen--” (H4)

Yksi haastateltavista nosti esiin uuden kasvavan ilmiön, joka voidaan yhdistää vahvasti etäopiskeluun, eristäytymiseen sekä sosiaalisten suhteiden vähenemiseen. Haastateltava nimesi tämän *sosiaalisten tilanteiden peloksi*.

”--arvioinnin aikana on huomattu että on tämmöistä psyykkistä huonovointisuutta tai juuri sosiaalisten tilanteiden pelkoa, että vaan on vaikea mennä sinne kouluun” (H4)

Voisikin pohtia miten lasten ja nuorten toistuvat kokemukset uupumuksesta, ahdistuksesta ja erilaisista stressioireista ovat vaikuttaneet heidän kynnykseensä palata niin kutsuttuun normaaliin elämään pandemian jälkeen? (Ahtiainen ym. 2021, 55–59).

Aineistossa nousi lasten ja nuorten paluu ”normaaliin” eli lähiopetukseen. Lähiopetuksen myötä kouluterveydenhuollossa huomattiin, että lasten ja nuorten mielenterveysongelmat olivat lisääntyneet, mutta myös pahentuneet pandemian aikana, koska ongelmat olivat jääneet hoitamatta etäsuositusten vuoksi (Janhunen & Vaara 2020, 57).

”--nyt kun ne ovat palanneet kouluun, niin minun mielestä tulee sellaisia ilmoituksia -- opettajat tai koulunkäyntiavustaja ilmoittaa, että nuori on puhunut jostain asioita tai kuraattori tekee aika paljon ilmoituksia, että nuoret tapaamisilla kertoo--” (H2)

Merkittävä ilmiö, joka puhututti aineistossa oli lisääntyneet lastensuojeluilmoitukset. Ilmoituksia tehtiin entistä enemmän lapsiin kohdistuvasta väkivallasta, perheväkivallasta ja lasten välisestä riitelystä. Turtiaisen (2020) mukaan kouluympäristö on tärkeä lasten ja nuorten hyvinvoinnille. Koulu ympäristönä voi myös lisätä tai heikentää lasten ja nuorten hyvinvointia arjessa. Hyvinvointi ulottuu sekä koulun ulkopuolelle, että vapaa-ajalle. (Emt., 2020, 90.) Yksi

haastateltavista totesi, että aseiden kantaminen ja jengiytyminen ovat tiettyjen alueiden kouluissa olleet yleisempää. Haastateltavien mukaan väkivallanteot nuorilla ovat aikaisempaa vakavampia.

”väkivalta laajeni tosi vahvasti -- sehän hävisi kokonaan ja sitten se tuli takaisin ja tuki kaikki muu väkivalta asiakkaat -- mun mielestä oli tosi monta erilaista vaihetta että mikä nyt oli millonkin sitten, mut väkivallasta tuli ilmoituksia ja se oli vahvasti läsnä kokonaisuutena” (H3)

”jos ajatellaan viimeistä pari vuotta, niin kyllähän nuoriso, nuorten välinen väkivalta on rajummaksi että tai nykyään kannetaan puukkoa” (H2)

Lisääntynyt vapaa-aika ja harrastustoimintojen poisjääminen aiheuttivat lapsissa ja nuorissa paljon turhautuneisuutta ja ahdistusta, koska he joutuivat viettämään aikaisempaa enemmän aikaa perheen kesken (Pelastakaa lapset 2020,2, 14–17). Kaikissa haastatteluissa kävi ilmi, että nuorten huonovointisuus, joka voi johtaa nuorten sosiaalisissa suhteissa väkivallan tekoihin, on pandemian aikana ollut kasvussa.

”--toistensa hakkaamista koulussa ja vapaa-ajalla, ihan semmosta graavia väkivaltaa. Nuoret pahoinpitelevät toisiaan ja sitten ne kuvaa sitä netissä -- sinne tulee poliisit mukaan selvittelemään--” (H1)

”--monilla on ne teräaseet ja sitten teräaseiden kanssa nyt luonnollisesti tulee enemmän ongelmia” (H2)

Kuten katkelmissa ilmenee, nuorisojengien väkivallanteot ovat lisääntyneet ja tämä vaikuttaa nuorten huonovointisuuteen aikaisempaa näkyvämmiin. Etenkin poikien aggressio on lisääntynyt yhden haastateltavan mielestä. Tämä selitys tukee Harju-Luukkainen, Aunolan ja Vetterrannan (2018) tutkimusta siitä, että sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen tuki ovat lapsille ja nuorille tärkeä hyvinvoinnin tekijä. Lapsille ja nuorille on tärkeää kuulua ryhmään ja tulla hyväksytyksi. (Emt.) Pandemian myötä sosiaalisten suhteiden merkitys muuttui (Pelastakaa lapset 2021a, 12). Haastateltavat totesivat, että eivät olleet huomanneet muutosta nuorten päihteiden käytössä pandemian aikana. Yksi haastateltavista painotti, että lapset ja nuoret ovat olleet pandemian aikana kovilla ja joutuneet elämään epävarmoissa tilanteissa, koska kaikki vapaa-ajan toiminnot ovat olleet kiinni. Weissin (1979) teoria tukee ajatusta siitä, että ihmisten kohtaaminen ja luonnollinen vuorovaikutus ovat tärkeitä tekijöitä hyvinvoinnille (Tamminen ym. 2020, 1). Pandemian aikana kaikki sosiaaliset kohtaamiset vähenivät. Voidaankin pohtia ovatko pandemian aiheuttamat rajoitukset vaikuttaneet vain negatiivisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin?

”nuorten osalta varmaan nämä -- harrastusten loppumiset ja etäkoulu tuo lisää vastuuta nuorille pärjätä itsekseen ja nämä kaverisuhteet menevät uusiksi ja tulee uusia muotoja” (H3)

Sosiaalisten suhteiden väheneminen on vaikuttanut haitallisesti etenkin nuorten itsenäistymiseen (Pelastakaa lapset 2020, 6).

5.2 Vanhemmuuden hyvinvoinnin tekijät

Vanhempien stressinsietokykyyn vaikuttaa elämäntilanne, elämän muutokset, kuten avioero ja taloudelliset tilanne, eli sosioekonominen asema (Nolvi ym. 2020, 1–4). Aineiston analyysin pohjalta on havaittavissa, että pandemian aiheuttamat muutokset ovat vaikuttaneet vanhempien jaksamiseen.

5.2.1 Vanhempien vastuu ja tuki

Vanhempien heikentynyt huonovointisuus nousi aineistossa merkittävänä huolenaiheena. Kaikkien haastateltavien puheissa kuului selkeästi vanhempien psyykkisen voimien heikkeneminen pandemian aikana. Perheet, joissa oli jo ennen pandemiaa ollut haasteita olivat entistä vaikeammassa tilanteessa (Ford, John & Gunell 2021,1). Masennus, ahdistus ja muut mielenterveysongelmat lisääntyivät aikuisten parissa pandemian seurauksena (Courtney, Watson, Battaglia, Mulsant & Szatmari 2020, 689).

”--vanhempien heikentynyt tilanne ja eristäytyminen kotiin on myös heijastunut suoraan siihen lasten psyykkiseen vointiin – että onhan se ollut yksi iso osatekijä, että koko perhe voi huonosti ja heijastuu lapsiin” (H2)

”No varmaan siis mitä pienempi lapsi sitä on tullut jotenki että etätöissä vanhemmat ovat kotona ja sitten on etäkoulua lapsilla että se on aika kaottinen yhdistelmä -- jotkut vanhemmat just on tuonut esille ja toivonut että etäkoulu päättyisi, kun taas toiset on tuonut esille että se on hirveän kätevää” (H3)

Eristäytyminen aiheutti sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia, kuten katkelmissa ilmenee. Nolvlin ym. (2021, 6) tutkimus tukee ajatusta siitä, että stressaantuneen vanhemman on vaikeampi ymmärtää lapsen tarpeita, eikä hän pysty vastaamaan tämän tarpeisiin. Stressi ja

heikentynyt psyykkinen vointi vaikutti etenkin pikkulasten vanhempiin. Vanhempien kyky asettaa rajoja ja kuria lapsille saattoi näyttäytyä negatiivisena. Lapsi reagoi vanhempien vastaavuorovaikutukseen, ja kun vuorovaikutus ei kohtaa, se voi vaikuttaa lapsen tunne-elämään käytösongelmina (Spinelli ym. 2020, 6). Riidat ja erimielisyydet vanhempien kanssa lisäsivät perheen huonovointisuutta (esim. Spiteri 2020; Ford ym. 2021, 2).

”Lapset voi olla tosi huolissaan ja vanhemmat on huolissaan ja he yrittää että lapsi ei näe sitä vanhemman huolta, mutta kyllähän lapset usein sitten näkee sen vaikka vanhemmat ei sitä sanoisikaan--” (H4)

Poikkeusolojen aikana monet vanhemmat jäivät yksin kodin- ja lastenhoidon kanssa, eikä heillä ollut mahdollisuutta hakea tukea päivähoidosta tai isovanhemmilta. Oman työn lisäksi lasten asioiden hoitaminen yhtäaikaaisesti oli vanhemmille hyvin stressaavaa ja aiheutti negatiivisia tunteita. (Spinelli ym. 2020,1.) Useassa haastattelussa ilmeni, että vanhemmat kokivat huolta lastensa etäkoulusta ja omista etätöistä. Haastateltavien mukaan vanhemmat kokivat, että he olisivat vastuussa lapsensa koulunkäynnistä, vaikka se oli ennen ollut opettajan vastuulla. Vanhemmat pitivät kotiopetusta kohtuuttomana ratkaisuna, joka saattoi pahimmissa tapauksissa johtaa vanhemman töistä irtisanoutumiseen. (Paju 2020, 60).

”mulle tulee vielä todella monessa perheessä että vanhemmat on nähnyt älyttömän paljon vaivaa sen lapsen etäkoulun eteen, siis ne on niin paljon käyttänyt siihen aikaa, että ihme jos ei se jo pelkästään ala uuvuttaa” (H3)

Osan vanhemmista kuorma kasaantui, koska he joutuivat tekemään enemmän työtä, kuin aikaisemmin eikä aikaisempaa tukiverkostoa enää ollut saatavilla tartuntariskien vuoksi.

”--kun ollaan kokoajan 24/7 keskenään sisätiloissa, eikä ole harrastuksia mihin lapset purkasi energiaansa ja siteen aikuiset ei pääse niinku sinne työpaikalle, tavaltaan rauhallisuuteen--” (H2) ”

”--yksinäisyys niinku yksin pärjäämisen juttua on jotenkin lisääntynyt silleen että sit kun ne häviää siitä ympäriltä -- verkosto häviää näin--” (H3)

Kuten Wennberg ym. (2020, 8) tutkimuksessaan toteaa, myös haastateltavat kertoivat arjen struktuurien, tukiverkoston puutteiden, arjen kuormittavuuden ja kaoottisuuden sekä vuorokausirytmien sekavuuden johtaneen täysin uuden asiakasryhmän syntymiseen. Tätä Wennberg kutsuu *hukassa olevaksi vanhemmuudeksi*. Kaikissa neljässä haastattelussa sosiaalityöntekijät

keskustelivat tukiverkoston tärkeydestä ja siitä miten läheisten tuki oli vähentynyt koronarajoitusten ja tartuntariskin vuoksi. (kt. 2.1 Pandemia ja kriisi). Perheenjäsenten väliset suhteet kiristyivät jatkuvan yhdessäolon myötä ja se vaikutti perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen.

”koska isovanhempien tuki on lähtenyt pois niin sitten syntyy se palvelun tarve siitä -- kun aikaisemmin on saatu ehkä se hengähdystauko--” (H3)

”ainoa tuki on ollut joku isovanhempi -- ja sitten se ei ole syystä pystynyt olla apuna niin se on vaikuttanut suoraan sen vanhemman omaan jaksamiseen” (H2)

Salin ym. (2020) tutkimus vanhempien selviytymisstrategioista on oleellinen edellä mainituissa tilanteissa, joissa vanhemmat ovat joutuneet joustamaan ja määrittelemään arkensa uudelleen, koska ulkopuolista tukea ei ole ollut saatavilla. Yksi haastateltavista totesi, että jokainen vanhempi on joutunut käyttämään omia voimavarojaan selviytymiskeinona pandemian aikana. Monelle vanhemmalle oma terapiakontakti oli merkittävä tuki etenkin stressinhallinnan vuoksi (Salin ym. 2020, 5–7). Tästä voi päätellä, että yhteisvanhemmuuden tärkeys ja vanhempien kyky sopia arjen askareista on tärkeää toimivan arjen vuoksi, jossa ei ole mahdollisuutta saada tukea ulkopuolisilta. Arjen asioiden jakamisen kumppanin kanssa nähtiin tukevan vanhemmuutta (Yerkes ym. 2020, 18). Lisäksi oman ajan löytäminen edisti vanhemman hyvinvointia ja toimi selviytymiskeinona (Salin ym. 2020, 8–10). Spinellin ym. (2020, 5–6) tutkimus tukee Salinin ym. ajatusta siitä, että jatkuva yhdessä oleminen pienissä tiloissa ja oman ajan löytäminen ovat olleet monelle vanhemmalle stressitekijä. Aineistosta voisi myös päätellä, että moni vanhempi koki eristäytymisen hyvänä, koska perhearki rauhoittui ja yhdessä oleminen lähensi ja paransi perheenjäsenten välisiä suhteita.

5.2.2 Stressin aiheuttajat ja riskitekijät

Vanhempien taloudellinen tilanne nousi aineistossa yhdeksi syyksi vanhempien psyykkisen voimien heikentymiseen. Vanhempien toimeentulo ja taloudellinen stressi oli monen lapsen huolenaiheena. Yksinhuoltajaperheissä menojen kattaminen oli haastavaa (Pelastakaa lapset 2021b, 10.) Lapset kokivat pandemian aikana, että vanhempien psyykkinen vointi vaikutti koko perheen ilmapiiriin. (Pelastakaa lapset 2020, 10.)

”Musta tuntuu että häätöilmoituksia on tullut aika runsaasti, siis taloudelliset pulmat, kun ihmiset on ollut lomautettuna tai työt on muuten vaan vähentynyt niin se huoli taloudesta vaikuttaa psyykkiseen vointiin ja koko perheeseen” (H1)

Tässäkin on hyvä muistaa, että työttömyys on voinut olla monelle vanhemmalle myös positiivinen asia. Yhdessä haastattelussa tuotiin esiin vanhempien positiivisia kokemuksia lisääntyneestä perheajasta sekä omasta ajasta.

”Tulee mieleen näitä tämmösiäkin tapauksia mitä on ollut, että työt on loppunut, että on kokenut enemmän perheelle aikaa tai sitten on päivisin omaa aikaa kun lapset on päiväkodissa ja koulussa” (H3)

Taloudellisen tilanteen pulmat näkyivät etenkin kuljetus- ja ravintoalalla työskentelevien kohdalla. Kahdessa haastattelussa haastateltavat kertoivat tämän liittyvän paljon maahanmuuttajataustaisten perheisiin. Karpman ym. (2020, 7–9) tutkimus tukee haastateltavien ajatuksia, siitä miten työttömyys ja pätkätyö vaikuttivat lapsiperheiden tilanteeseen ja vanhempien kokemaan stressiin. Tutkimuksen mukaan taloudelliset ongelmat näyttäytyivät suurimpana maahanmuuttajataustaisilla perheillä, koska työllisyys oli heillä heikompaa (Emt., 2020, 16). Yhdessä haastatteluista huomioitiin se, että työllisyys oli heikompaa maahanmuuttajataustaisilla, koska he olivat suurissa määrin työllistettyjä kuljetus- ja ravintola-alalla. Työttömyys ja pätkätyöllistyminen vaikuttivat usein negatiivisesti myös muihin hyvinvoinnin tekijöihin ja näkyivät usein suurempana ongelmana (Kauppinen, Saikku ja Kokko 2010, 246).

”--ei välttämättä olisi koskaan tullutkaan meidän asiakkaaksi, mutta sitten siellä kotona tai etätöissä on mahdollisuus käyttää päihteitä enemmän ja sitten se menee pikkuhiljaa huonoksi, että se jollakin tavalla sitten räjähtää käsiin ja tulee meille esille -- semmonen piilevä alkoholismi on uusi ilmiö ehkä” (H2)

Yllä oleva katkelma kertoi hyvin sen, kuinka ongelmien kasaantuessa, haasteista syntyi suurempia ongelmia, jotka heijastuivat moneen asiaan. Riskikäyttäjien alkoholinkulutus lisääntyi etätöskentelyn ja sosiaalisten suhteiden kontrollin vähenemisen myötä ja se aiheutti stressiä ja ahdistusta. (Mäkelä Gunnar, Järvinen-Tassopoulos, Kankaanpää, Keski-Kuha, Kriikku, Marionneau, Ollila, Ruokolainen, Ståhl & Warpenius 2021, 40–41.) Alkoholinkulutus itsessään vähentyi pandemian aikana, mutta kasvoi riskikäyttäjillä (Mäkelä, Rossow, Synnex, Moan, Bye, Kilian ja Raitasalo 2021). Kaikissa haastatteluissa ilmeni, että jatkuva yhdessä oleminen ja kasaantuvat ongelmat ovat voineet kiristää perheenjäsenten välejä entisestään ja tämä ilmeni

pahimmillaan lähisuhdeväkivallan muodossa. Kaikissa haastatteluissa kerrottiin väkivaltailmoitusten lisääntyneen pandemian aikana ja syyt väkivallalle liittyivät tavalla tai toisella koronapandemiaan. Väkiältä lisääntyi pandemian aikana (esim. Hamanadi ym. 2020; Uscher 2020; Piquero 2020) Penttisen ja Jyrkisen (2020) mukaan Suomessa väkivallan määrä on yksi korkeimmista koko Euroopassa.

Vanhempien väliset riidat perheissä, joissa on ollut jo valmiiksi riskitekijöitä altistua väkivallalle kärjistyivät entisestään. Kotiin eristäytyminen nosti riskit väkivallan uhalle pandemian aikana (Penttinen & Jyrkinen 2020, 1). Myös sosiaalinen eristäytyminen ja pelko sairastua virukseen olivat stressitekijöitä (Hoseinnezhad ym. 2021, 1). Haastateltavat toivat esiin vanhempien pelkotilan sairastua koronaan, jonka vuoksi he rajoittivat toisen vanhemman liikkumista lapsen kanssa perheissä, joissa vanhemmat olivat eronneita. Tällaisesta kontrollin käytöstä voidaan puhua väkivallan muotona.

”väkivallasta tuli ilmoituksia ja se oli vahvasti ainakin läsnä kokonaisuutena tässä --poliisin hälytystehtävät nousi--” (H3)

”se henkinen väkiältä voi olla parisuhteessa tai korona pelko, että on lähtenyt raa-jaamaan toisen puolison liikkumista tai lapsen kanssa osallistumista erilaisiin paikkoihin, että semmonen perheen eristämistä” (H2)

”--vanhempi soitti ihan raivoissaan ja paniikissa että nyt aikoo kuitenkin lähteä lasten kanssa johonki kesämökille tonne muualle -- ja eihä tämä nyt käy ja tämmönen aivan vastuutonta--” (H1)

Haastateltavien puheissa nousi esiin, että lasten palatessa kouluihin ja päiväkoteihin lastensuojeluilmoitukset lapsiin kohdistuvasta väkivallasta lisääntyivät. Alla oleva katkelma kuvaa hyvin perheväkivallan muuttumista entistä pahemmaksi.

”--vanhempien välillä ollut väkiältä niin se on ollut ehkä jotenki raaempaa kuin aikaisemmin, niinku vanhemman uhkailu tai sitten perhesurmallaki on uhkailtu” (H1)

Tilanne kertoo vanhempien huonovointisuudesta ja siksi olisi tärkeää tunnistaa vanhempien psyykkistä oireilua etenkin vanhempien kohdalla, joilla on jo ennestään mielenterveydellisiä haasteita. Tunnistamalla oireilun voidaan ehkäistä lasten kaltoinkohtelua ja muita väkivallan riskejä. (Nolvi ym. 2020, 6.)

Kolmessa haastattelussa puhuttiin myös turvakotien merkityksestä, kun perheessä on tapahtunut perheväkivaltaa. Nämä haastateltavat kertoivat turvakodin tarpeesta ja tarpeen kasvusta. Pandemian alussa turvakotien ja muiden tukipalveluiden käyttö väheni merkittävästi (Hieta-mäki, Nipuli, October, Haapakangas & Peltonen 2021, 54). Lähtökohtaisesti kaikki haastateltavat kokivat, että turvakotien käyttö pysyi ennallaan pandemian edeltävään aikaan verrattuna. Norjalaisen tutkimuksen (ks. Øverlien 2020) mukaan lastensuojeluilmoitukset lasten laiminlyönneistä tai hyväksikäytöistä vähenivät pandemian alussa. Sama ilmiö näyttäytyi haastateltavien puheissa.

”--asiakkaat jotka puhuu sitä että mihin voi mennä -- että menee jolleki tuttavalle kun kukaan ei halua ketää minnekkään että ollaan vaan omissa oloissaan, niin sitten ihmiset sinnittelee, ettei vielä haluaisi turvatiin--” (H3)

”Asiakkaita on lähdetty päivystyksellisesti selvittämään -- että jouduttiin hakee niinkun turvaan sieltä--” (H1)

Syyt lisääntyneisiin väkivaltailmoituksiin johtuivat kolmen haastattelun mukaan lisääntyneistä poliisin kotihälytystehtävistä. Yhdessä haastattelussa nostettiin esiin naapureiden, eli yksityisten ihmisten tekemät lastensuojeluilmoitukset. Lasten kanssa ammattia harjoittavien sekä sosiaali- ja terveysalan henkilöstön lisäksi myös yksityiset henkilöt ovat ilmoitusvelvollisia, jos henkilöllä herää huolta lapsiperheen tilanteesta. Lastensuojeluilmoitus tehdään kunnan järjestämään sosiaalitoimelle, joka huolehtii lastensuojeluasioista. (Taskinen 2007, 31.) Lastensuojelukäsikirjan mukaan (THL 2020a) myös perheenjäsen tai sukulainen on ilmoitusvelvollinen. Lapsi tai vanhempi voi myös tehdä yhdessä viranomaisen kanssa yhteydenoton kunnan sosiaalitoimeen. Tätä kutsutaan yhteydenotoksi tuen tarpeen selvittämiseksi.

”ei ehkä kestä sitten jossain kerrostalossa semmoista normaalia lapsiperheen ääniä ja sitten ratkaisuksi sitten tehdään ilmoitus. Ei tietenkään voi tietää, mutta --just yksityisten ihmisten nimettömänä tekevän lastensuojeluilmoitukset et kuuluu kolinaa epäillään väkivallan ääniä -- huolestui naapureiden hyvinvoinnista” (H1)

Ilmoituksia tuli enemmän ja niitä tehtiin aikaisempaa herkemmin. Yksi haastateltava huomioi, että perhesurmien uutisointien jälkeen väkivaltailmoitukset lisääntyivät. Yksityiset henkilöt soittivat herkemmin hätäkeskukseen, kun kuulivat lasten huutoa ja muita ääniä, jotka viittasivat

väkivaltaan. Yhteiselo ja ajanvietto perheenjäsenten kesken lisäsi riitelyä perheissä. Yksi haastateltava sanoi uskovansa siihen, että monen vanhemman eroaikeet vahvistuivat pandemian aikana, kun perhetilanteet kärjistyivät ja kriisiytyivät. Etenkin pienituloisten perheiden lapset toivat esiin huolta vanhempiensa päihteidenkäytöstä, jonka on aikaisemmin mainittu olevan riskitekijä väkivallalle. (Pelastakaan lapset 2021, 18–19.) Øverlien (2020) tutkimuksessa todettiin, että turvakotien työntekijät ovat olleet huolissaan lapsista, jotka asuvat perheissä, joissa ilmenee lähisuhdeväkivaltaa. Eristäytymisen vuoksi he eivät saaneet tarvitsemaansa tukea ja apua. Turvakotien lasten määrät vähentyivät pandemian alussa ja väkivaltatyöskentelyssä olevat perheet jäivät pois hoidon piiristä (Emt.) Koulut, kirkot ja kirjastot ovat Campbellin (2020, 1) mukaan tärkeitä tukipilareita monille perheille ja niistä on aikaisemmin voinut saada tukea väkivaltaiseen tilanteeseen. Yhdessä haastattelussa pohdittiin asiakkaiden halukkuutta hakeutua turvakotiin. On suuri kynnys lähteä omasta kodista, kun ympärillä vallitsee tarttuva virus. Näin esitetään myös seuraavassa katkelmassa.

”oli sellaisia asiakkaita jotka puhuu siitä, että ”mihin mä voin mennä”, tavallaan semmonen esivaihe että menee jolleki tuttavalle kun tapahtuu ja sitten ku kukaan ei halua ketää minnekään, että ollaan vaan omissa oloissa, niin sitä mahdollisuutta ei ollut niin sinnittelee, et ”jos mä nyt vielä haluaisin turvakotiin, niin sit mä jään vaan kotiin” kun ei voi mennä kenenkää tuttavan luokse” (H3)

Lastensuojelun voidaan ajatella olevan suuressa roolissa, kun turvakotiin ohjattava vanhempi ei ole varma miten tulisi toimia. Lastensuojelulla on vastuu turvata lapset, mikäli vanhempi ei toimi näin. Altistuminen väkivallan muodoille on haitallista lapsille ja voi aiheuttaa sekä lapsille että aikuisille pitkäaikaista traumaa, itsemurhayrityksiä sekä muita psyykkisiä ongelmia kuten ongelmakäyttäytymistä ja päihteidenkäyttöä (Vanderminden ym. 2019, 7–8; Hymphreys ym. 2020, 1).

Kuten myös aineistosta voidaan päätellä stressi ja lisääntynyt alkoholin käyttö voivat lisätä väkivallan käyttöä (esim. Campbellin 2020, 1; Humphreys, Myint ja Zeanah 2020, 1).

”vanhempi on niin stressaantunut taloudellisesta tilanteesta että tässä on käyttänyt päihteitä, on humalassa, mitä normaalisti ei olis ehkä tehnyt ja sitten on seurannut osittain perheväkivaltatilanne” (H3)

Aineiston analyysin pohjalta on havaittavissa, että mielenterveysongelmat, päihteidenkäyttö ja perheväkivalta kulkevat käsi kädessä. Perheiden ongelmat pysyivät hyvin pandemian aikana piilossa ja tulivat kriisiytyessä selkeämmin esiin. Perhekriisien vuoksi kiireellisten sijoitusten

määrät ja huostaanotot lisääntyivät, kun palvelut olivat ruuhkautuneita ja avun tarve kasvoi. Koko aineiston läpi kulki ajatus siitä, että sosiaali- ja terveystalvet eivät vastanneet tarpeeseen, eikä niitä ollut tarjolla riittävästi. Lapsiperheiden tulisi olla helppo pyytää apua matalankynnyksen palveluista. Tärkeässä roolissa nähtiin etenkin psykiatria- ja terapiapalvelut. (Wennberg 2020, 16–18.)

5.3 Perheiden tuen tarpeet ja palveluiden saatavuus

”Mä ajattelen että kun palvelut ei ole toiminut ja jengi on eristäytynyt kotiin on ollut ne keskeiset asiat minkä takia ihmiset on voinut huonommin, koska siihen on sitten liittynyt näitä eri ilmiöitä” (H2)

Lastensuojelun keskeinen periaate on lapsen edun varmistaminen ja oikeanlaisen tuen ja palveluiden tarjoaminen jokaiselle tarvitsevalle lapselle (Heino 2007, 51). Sosiaali- ja terveystalvetuiden tarkoitus on edistää lapsiperheiden hyvinvointia. Heidän tavoitteenaan on tukea lapsia, nuoria ja perheitä varhaisessa vaiheessa perustalvetuiden muodossa. Lisäksi palveluiden saatavuuden tulee toteutua lähellä perheitä, kuten kouluissa, varhaiskasvatuksessa ja kodeissa. (THL 2022e.) Aineistosta heräsi huoli, että nämä velvollisuudet eivät toteutuneet kuten pitäisi, etenkin sen vuoksi, että pandemia asetti monet etätyöskentelyyn. Lasten ja perheiden tuki tulisi olla helposti saatavissa ja tavoitettavissa, kuten yllä mainitaan. Kun talvet siirtyvät etätyhteyden päähän, kynnyks hakea talvet saattaa vaikeutua ja kuten aineistossakin ilmeni. Keskustelu ruudun takaa ei tarjoa kaikille riittävää tukea. Sosiaalihuoltolain tärkein tehtävä on edistää hyvinvointia ja vähentää eriarvoisuutta. Lain tarkoitus on vähentää erityistalvetuiden tarvetta ja tarjota sosiaalihuoltolain mukaisia matalankynnyksen talvetuista sekä varmistaa, että perheet saavat tukea varhaisessa vaiheessa. (Räty 2020, 23.) Aineistosta kävi selkeästi ilmi, etteivät perus- ja erityistason talvet toimineet pandemian aikana.

Kaikissa neljässä haastattelussa ihmeteltiin muiden toimijoiden tapaa työskennellä pandemian aikana. Talvetuutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijät toivat esiin ristiriidan siinä, että he olivat koko ajan tavanneet asiakkaita kasvotusten, kun taas muut toimijat peruivat tai siirsivät asiakastapaamiset etätapaamisiksi.

”kyllähän se vaikuttaa miten jotkut palvelut teki, että tapaamiset olivat teamsin välityksellä tai muuta – se on kuitenkin ihan eri asia, varsinkin mun mielestä nuorten ja lasten kanssa tehtävässä työssä, niin ei se ole sama asia kuin se läsnäoleva kohtaaminen ja asioista puhuminen” (H2)

Kahdessa haastattelussa nostettiin, että lastensuojeluilmoitusta käytettiin varatoimena muiden palveluiden toimimattomuuden vuoksi. Ilmoitusten sisällöissä saattoi olla suoraan mainittu, että asiakkaan tuen turvaamiseksi on tehty ilmoitus, koska tarvittavaa palvelua ei ole voitu toteuttaa.

”et kai sitä siteen sillä tavalla on yritetty vähän jotenkin viestiä että lapset ei saa apua tai vanhemmat ei saa apua jostain syystä” (H2)

Kun sosiaalitoimi vastaanottaa lastensuojeluilmoituksen (Lsl 25§) tai sosiaalihuoltolain (2013/2014) 35§:n mukaisen yhteydenoton palvelutarpeen arvioinnin selvittämiseksi, sosiaalityöntekijän on arvioitava välittömästi kiireellisen avun tarve. Mikäli näin todetaan, sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa ryhtyä lapsen sijoittamiseen avohuollon tukitoimena (Lsl 37§) tai kiireellisenä sijoituksena (Lsl 38§), jos lapsen tilanne vaatii välittömiä toimenpiteitä. Välittömiin toimenpiteisiin ryhdytään, kun lapsen todetaan olevan välittömässä vaarassa. (Taskinen 2007, 35; Rätty 2020, 209, 343.)

5.3.1 Peruspalvelut

Yhdessä haastattelussa ihmeteltiin miksi peruspalveluissa, kuten lapsiperheiden sosiaaliohjauksessa, lopetettiin kokonaan kotikäynnit asiakkaiden luona siitakin huolimatta, että heidän tehtävänsä on nimenomaan tukea ja auttaa perheitä arjen käytännön asioissa perhetyön muodossa (Helsingin kaupunki 2022). Haastateltavat kertoivat asiakasperheiden kertoneen, että vaikeista asioista puhuminen oli haastavaa, kun työntekijä tavattiin etäyhteyden kautta. Lapsille ja nuorille lähitapaamiset ja aikuisen läsnäolo ovat äärettömän tärkeitä, kuten myös helposti saatavat palvelut. (Valtioneuvosto 2021, 41.)

”tietenkin vuorovaikutus on ihan erilaista kuin se ruutu siinä välissä, ei ole samassa tilassa, että siitä jää paljon ulkopuolelle, siksi sitä voikin käyttää vaan tietyn tyyppisissä mihin se niinku soveltuu” (H1)

FinFamin kyselyn mukaan moni nuori olisi toivonut pandemian aikana kasvokkaista keskustelutukea, mutta myös varhaista tukea matalankynnyksen palveluista (Valtioneuvosto 2020, 40). Aineistossa ilmeni huolta siitä, että matalankynnyksen palvelut kuten kouluterveydenhuolto, päihde- ja mielenterveyspalvelut (Nuorisoasema) ja perheneuvolan palvelut eivät toimineet pitkien jonojen vuoksi. Asiakkaat joutuivat odottamaan useita kuukausia, eikä apua ollut saatavilla juuri silloin, kun sille olisi ollut tarvetta. Kuntien sosiaalipalveluiden tarkoituksena on tukea ja auttaa lasten ja perheiden hyvinvointia edistämällä heidän osallisuuttaan, turvallisuuttaan sekä heidän sosiaalista hyvinvointiaan ja toimintakykyään (THL 2022). Kun peruspalvelut eivät toimi sujuvasti, se näkyy palvelutarpeen arvioinnin työssä lastensuojeluilmoituksina, vaikka asiakkaan palvelun tarve ei liittyisikään sosiaalihuollon palveluihin. Palvelutarpeen arvioinnissa lastensuojeluilmoitus on otettava käsittelyyn seitsemän vuorokauden sisällä ja tulee arvioida lastensuojelun, erityisen tuen tai muiden palveluiden tarvetta. Tuen tarve on arvioitava kolmen kuukauden sisällä. (Paasivirta 2012, 235–237; Lsl 26§, 1mom.; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36§).

”--matalankynnyksen palveluihin on ollut tosi vaikea päästä, että palveluihin on tungosta, että Nuorisoaseman tai muut niin ei vedä ollenkaa ja on kova tunku” (H2)

”Nuorisoasemalle johon on ollut 4-6kk jonot ja et jos täältä tehdään sitä lähetettä sinne ja sitten kuitenkin on aina ollut tapana pitää se yhteinen tapaaminen ja se on ollut usein tosi merkittävä yhteistyön ja perheen ja asiakkaan kannalta ja nythän semmonen ei toimi, ja se niinku yhteistyön suunnitteleminen ja jatkopalveluiden suunnitteleminen ja niistä sopiminen on siinä mielessä vaikeutunut sen takia että seillä on niin paljon ruuhkaa ja meillä on kuitenkin rajattu sitten tämä meidän työskentelyaika” (H1)

Katkelmat kertovat, että nuorten vointi on heikentynyt ja tukea sekä apua tarvitaan matalankynnyksen palveluista. Lisäksi palveluiden ruuhkautuminen vaikutti myös muihin palveluihin ja tässä tilanteessa palvelutarpeen arvioinnin työskentelyn kannalta tilanne oli haastava. Myös terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan peruspalveluiden saatavuudesta on herännyt huolta ja sen kautta huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista on lisääntynyt (Eriksson ym. 2020, 8). Kun palveluiden saatavuus heikkenee, perheiden haasteet syvenevät ja vaikeutuvat entisestään. Aineistosta selvisi, että palvelutarpeen arviointiin oli tullut asiakasperheitä, joissa ei aikaisemmin ollut minkäänlaista työskentelyä tai pulmaa, mutta pandemian aikana tilanne oli kärjistynyt niin pahaksi, että he olivat selkeästi lastensuojeluasiakkuuden tarpeessa.

”tulee semmoisia jotka menee vauhdilla asiakkuuteen -- että tulee meille ja tilanne on mennyt paljon huonompaan suuntaan kuin mitä aikaisemmin” (H3)

”-- mekin tehdään semmoisia arviointeja että tämän pitäisi mennä tonne, mut ei pääse sinne ja että miten me nyt tässä arvioinnissa tätä perhettä autetaan--”

Kaikki haastateltavat toivat huolta siitä, että psykiatrian palvelut ja nuorille suunnatut mielen-terveyspalvelut olivat niin täynnä, että asiakkuutta ei saatu aloitettua palvelutarpeen arvioinnin kolmen työskentelykuukauden aikana. Wennberg ym. (2020, 8) tutkimuksen mukaan huoli palveluiden saatavuudesta on herättänyt huolta myös lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaisissa. Kun kasvokkaiset tapaamiset eivät onnistuneet, perheellä saattoi jäädä asioita kertomatta ja tämän vuoksi asiakastyön laatu heikkeni. Perheiden kokonaistilanteen arviointi oli monessa kunnassa haasteellista (Eriksson ym. 2020, 3). Palveluiden etäyhteydet eivät vastanneet kaikkien asiakkaiden tarpeita (Wennberg ym. 2020, 20). Etenkin haavoittuvassa asemassa olevien lastensuojeluasiakkaiden kohdalla psykiatrian palveluiden saatavuus näyttäytyi haastavana. Tutkimusten mukaan suurin palveluiden puute näyttäytyi kuntien oppilashuollossa (Eriksson ym. 2020, 4) Kouluterveydenhuollon ja neuvolan terveystarkastuksia ja muita käyntejä vähennettiin koronakevään aikana (Hakulinen 2020, 5–6)

Yleisestikin palveluiden saatavuus huolestutti haastateltavia. Yhteiskunnan rakenteiden ja riittävien resurssien ylläpitäminen olisi tärkeää, mutta pandemian vuoksi terveydenhuollon henkilökuntaa siirrettiin muihin tehtäviin. Seuraavassa katkelmassa kaksi haastateltavista toivat esiin huolensa kasvavasta peruspalveluiden tarpeesta.

”--ei varmaan minkään palveluiden tai niinku palveluita on lisätty vaikka ihmiset taas monilta osin olisi tarvinnut enemmän--” (H1)

”--oppilashuollon palvelut on ollut pulassa ja puuttu koulupsykologeja -- sitten jos täytyisi tehdä psykologin tutkimukset ja sitten perheneuvola ei ota, koska koulu-psykologin homma--” (H3)

Toisessa katkelmassa ilmeni huolta oppilashuollon koulupsykologien puutteesta. Koulupsykologin tehtäviin kuuluu toteuttaa lapsen psykologiset tutkimukset, mutta koulusulkujen aikana tämä ei ollut mahdollista. Koululääkärien puuttuessa lähetteet on täytynyt hakea terveysaseman kautta. Haastateltava totesi tämän aiheuttavan katkonaisuutta asiakkaan palveluprosessissa, kun tarvittavaa palvelua ei saanut sieltä mistä kuului. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013)

mukaan heidän tehtävänsä on ennaltaehkäistä ja estää ongelmien syntymistä järjestämällä varhaista tukea sitä tarvitsevalle oppilaalle sekä edistää ja ylläpitää lasten ja nuorten hyvää psyykkistä, fyysistä sekä sosiaalista hyvinvointia (Hietanen-Peltola, Laitinen, Autio & Palmqvist 2018, 7). Koulun sijaintikunta vastaa siitä, että lapsille ja nuorille tarjotaan oppilashuollon koulukuraattori- ja psykologipalveluita, sekä kouluterveydenhuoltoa (THL 2022e.)

Liu ym. (2020, 348) sekä Hoahwood ym. (2021, 379) painottavat tutkimuksissaan, että vastuu lasten ja nuorten psyykkisestä voinnista ja riittävästä resursseista kuuluvat terveydenhuollolle. Aineiston perusteella tämä vastuu ei ole toteutunut, vaan se on palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijöiden mukaan kuormittanut sosiaalihuoltoa ja vaikuttanut negatiivisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin siitäkin huolimatta, että lasten ja nuorten kanssa työskentelevien toimijoiden välille on kehittynyt sujuvampaa yhteistyötä uusien työmenetelmien, kuten etäyhteyksien kautta (Valtioneuvosto 2020b, 44). Lasten ääni raportin mukaan moni lapsi ja nuori on kokenut saaneensa tukea päihde- ja mielenterveyspalveluista, sekä lastensuojelusta pandemian rajoituksista huolimatta (Pelastakaa lapset 2021a, 8–11; Pelastakaa lapset 2021b, 16–17). Yhdessä haastattelussa tuotiin esiin, että yhteistyö mm. perheneuvolan, psykiatrian ja koulun kanssa sujui hyvin. Huoli liittyi lähinnä siihen ovatko asiakkaat loppupelissä saaneet tarvitsemaansa palvelua ollessaan palvelun piirissä.

”perheneuvola on semmoisen vähän niinku keskustelu tyyppisenä, että vaikka se ei sitten ollut iha sama kuin joku, mihin olisi halunnut ohjata, mutta on saanut sitten ehkä kuitenkin joitain ja jossain tapauksissa toiminut tosi hyvin” (H3)

Kuten edellisessä kappaleessa esitin, haastateltavat toivat läpi koko aineiston huolensa palveluiden toimivuudesta ja saatavuudesta. Yhdessä haastattelussa pohdittiin Helsingin kaupungin yksiköiden toimintatapoja. Tärkeä huomio oli, että asiakkaat saivat eriarvoista palvelua, kun osa työntekijöistä teki töitä etänä ja osa kasvotusten. Kuten myös aikaisemmin viittasin, kuntien tarjoamien sosiaali- ja terveyspalveluiden tarkoitus on edistää lapsiperheiden hyvinvointia ja palveluiden täytyy olla lähellä perheitä. (THL 2022d.) Aineistossa ilmeni kuitenkin, että suurin osa työntekijöistä siirtyi etätyöskentelyyn ja palvelut olivat olleet niin ruuhkautuneita, että perheet joutuivat odottamaan pitkiä aikoja. Tämä ei ollut kaikkien asiakkaiden edun mukaista. Pitkät jonot näkyivät perheneuvoloissa ja matalankynnyksen mielenterveyspalveluissa, kuten aineistossakin mainituissa Nuorisoaseman päihde- ja mielenterveyspalveluissa.

”mielenterveysongelmat on jotenki pahempi ja niihin tarvitsi enemmän tukea koska perheiden riitatilanteet ja vuorovaikutuksen haasteet on kärjistynyt vielä enemmän, että olisi tarvinnut just miettiä miten vaikka jossain perheneuvolassakin niin tuntuu että oli älyttömän pitkiä jonoja ja niitä etävastaanottoja, kun ihmiset olisi tarvinnut ihan jotain muuta” (H1)

Vuorovaikutuksen merkitys muuttuu, kun asiakkaan ja työntekijän välissä on ruutu, mutta etäyhteydet voivat joissakin tilanteissa olla sopivia. Hyvää kehitystä ovat olleet esimerkiksi tapaamiset ja neuvottelut yhteistyökumppaneiden kanssa etäyhteyksin. Ihmetystä on herättänyt päihde- ja mielenterveyspalveluiden suhtautuminen kasvokkaiseen työskentelyyn ja asiakkaiden oikeus ja turva näissä tilanteissa.

”Kun yhteiskunnan rakenteet kevenee, niin kyllä sitten perheet on alkanut voida huonommin kun ei samalla tavalla enää pystytäkään vastaamaan tai tukea, niin sitten tilanne on huonompi” (H1)

”päihdearvio tehtiin sillä tavalla että ei tavattu asiakasta muuta kuin näytteiden oton yhteydessä ja muuten kotona etänä” (H3)

”päihdeongelma tai psyykkistä ongelmaa, kun neki palvelut laitettiin tauolle, kaikki vertaisryhmät lopetettiin. Ne palvelut oli puhelimitse” (H2)

Kuten lasten ja nuorten palveluissa, myös aikuisten palveluissa siirryttiin etävastaanottoon. Yksi haastateltava totesi, että moni asiakas ei hyötynyt puhelinkeskusteluista tai etätapaamisista. Päihde- ja mielenterveysongelmat pahentuivat ja aiheuttivat kodeissa kärjistyneitä tilanteita. Tätä tukee aikaisempi tutkimus (Gluckman ym. 2008) ja De Araújo ym. (2020, 7) ajatus siitä, että on tärkeää tunnistaa ja ennaltaehkäistä psyykkisiä ongelmia ja vähentää riskitekijöitä perheissä ajoissa. Kuten myös (Liu ym. 2020, 247) toteaa, lapset altistuvat herkästi vanhempien tunnetiloille, joka taas vaikuttaa lasten ja nuorten psyykkiseen vointiin. Siksi on tärkeää, että perheet saavat psykososiaalista tukea ennaltaehkäisevästi (De Araújo ym. 2020, 7).

Eriarvioisuus näkyi myös aikuisten tuen tarpeen kasvussa. (Hakulinen & Vaara 2020, 7; Jahnukainen & Vaara 2020, 47.) Terapiapalveluiden saatavuus heikkeni pandemian aikana aikojen perumisena tai siirtona etäyhteyksiin. Kuntouttavat päivätoiminnot peruttiin ja tauotettiin. Näiden muutosten vuoksi paine nousi sosiaalipalveluissa ja näkyi tuen tarpeen ilmoituksissa. (Wennberg ym. 2020, 12.) Sosiaalihuollon kuormitus näkyi myös haastateltavien puheissa.

Kunnan tehtävä on tarjota palveluita, jotka tukevat asiakkaan päihteettömyyttä ja kannustavat päihteettömyyteen, sekä vähentävät riskitekijöitä päihteidenkäytölle (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022). Ahdinko ja muut stressiä aiheuttavat tekijät ovat pandemia aikana vaikuttaneet perhe- ja lähisuhdeväkivallan kasvuun. Perhe nähdään kokonaisuutena. Vanhemmille suunnattujen peruspalveluiden, kuten perheneuvoloiden ja päihde- ja mielenterveyspalveluiden tulisi tukea vanhempien toimintakykyä. Kun palveluiden jonot ovat pitkiä ja tarvittavaa apua ei ole saatavilla, vaikuttaa se suoraan koko perheen hyvinvointiin. Kun vanhempien palvelut eivät pysty tukemaan perhettä riittävästi, lastensuojelun tukitoimet otetaan käyttöön lisätueksi. (Rimpä 2015, 18). Stressitekijät, vuorovaikutusongelmat ja vanhempien jaksamattomuus ovat lisänneet väkivallan käyttöä (Tiili ym. 2020)

5.3.2 Erityisen tason palvelut

Aineiston selkeimpänä ja suurimpana huolenaiheena nousi lasten- ja nuorisopsykiatristen poliklinikoiden saavutettavuus ja palvelut. Aineistossa nousi huoli ja pettymys siitä, miten lapset ja nuoret eivät ole päässeet palveluiden piiriin. Kaikissa haastatteluissa todettiin, että lasten- ja nuorten psykiatriset poliklinikat siirtyivät tapaamaan asiakkaita vain etäyhteydellä ja tämä on vaikuttanut negatiivisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin.

”--kyllä nyt luulen että sitten lapset ja nuoret kenellä on ollut kontakti aikaisemmin ja ollut jatkuvasti tapaamisia – ketkä hyötyy ja pystyy ottamaan vastaan sitä tukea niin sitten kun se on ollut etänä niin osalle -- se on vaikuttanut huonolla tavalla” (H4)

”moni yhteistyökumppani rupesi tapaamaan asiakkaita etänä, varsinkin mun mielestä toi psykiatrian puoli – eihän ehkä kaikki niinku asiakkaat ole kykeneviä tai heillä ole mahdollisuutta käyttää vaikka jotain Teamsia edes että näkisi työntekijää” (H3)

”Varmaan siis tarve psykiatristen palveluiden tarve on kasvanut ihan valtavasti--” (H2)

”Siis kun ei saa sitä psykiatrian puolen tukea, mitä siinä tilanteessa ensisijaisesti tarvitsisi, niin kyllähän se jossain määrin kaatu tänne meille. Perheet haluaa olla kontaktissa ja ne tarvii tukeaa ja ne haluaa pallotella ja miettiä sitä tilannetta ja keskustella” (H1)

Katkelmissa tuodaan esiin huolta siitä, että asiakkaat eivät saa tarvitsemaansa tukea. Tuen puute näkyy sosiaalihuollon palveluissa asiakkaiden yhteydenottoina, koska keskustelun tarve on

suuri. Aineistosta on havaittavissa, miten psykiatrian palveluiden saatavuus on vaikuttaa muihin palveluihin ja ennen kaikkea asiakkaiden lisääntyneeseen huonovointisuuteen. Tämä aiheutti myös kädettömyyden tunnetta työntekijöissä, kuten seuraavassa katkelmassa ilmenee.

”Tuntuu jotenki hassulta että me käydään täällä sitten vanhempien kanssa sitä keskustelua ”että no sitten teidän pitää vaan viedä se lapsi sinne päivystykseen että me ei voida. Niin jos sitä ei, me voidaan ruveta sijoittamaan jos lapsi voi psyykkisesti huonosti” (H1)

Kuten aikaisemmin esitin (4.1 kappaleessa) nuorten psyykkinen huonovointisuus on lisääntynyt ja muuttunut rajummaksi. Huonovointisuus näkyy yhä nuoremmilla ja yhden haastateltavan mukaan lasten ja nuorten itsemurhayritykset ovat järkyttäviä. Yksi haastateltavista pohti millaisia nuorten tilanteet olisivat, jos he olisivat saaneet riittävästi oikeanlaista apua tai tukea psykiatriasta. Hän jatkoi pohdintaa vanhempien voimavaroista ja niiden heikkenemisestä. Tämä on johtanut siihen, että on jouduttu sijoittamaan lapsi tai nuori kodin ulkopuolelle, koska nuori ei ole saanut oikeanlaista hoitoa.

5.3.3 Erityistä tukea tarvitsevien palvelut

Monet jo ennestään heikommassa asemassa olevat lapset, nuoret ja perheet ovat kärsineet enemmän pandemian vaikuttavista tekijöistä (Valtioneuvoston 2021, 36). YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen mukaan erityistä tukea tarvitsevien ryhmien, kuten vammaisten, adoptoitujen lasten sekä vähemmistöjen ja vähänvaraisten lasten tilanteisiin ja tuen tarpeeseen kiinnitettäisiin erityistä huomiota (Lapsen oikeudet 2022). Kaikissa haastatteluissa ilmeni vanhempien tukiverkoston puute, jonka myötä heidän tuen tarpeensa kasvoi, kun isovanhemmat tai muu tukiverkosto jäi pandemian vuoksi tauolle. Aikaisemmassa kappaleessa (5.1.1) toin esiin, maahanmuuttajaperheiden haasteita koulunkäynnissä erityisen tuen tarpeessa olevina asiakaina. Maahanmuuttajavanhempien suomen kielitaidon puute vaikutti suoraan lasten koulunkäynnin sujumiseen. Kielitaidon puute aiheutti myös vanhemmissa ymmärryksen puutetta, kun ympäröivä sosiaalinen tuki väheni. (Valtioneuvosto 2021, 68–69.) Kolmessa haastatteluista nousi myös huolta siitä, miten se heijastui lapsen suomen kielen oppimiseen. Tämän vuoksi on tärkeää ottaa huomioon monikielisten perheiden tuen tarpeita (Valtioneuvosto 2021, 41).

”--ne joilla on vaikeuksia ehkä ymmärtää sitä suomen kieltä, että voisi järjestää sen niin että-- ” (H2)

Aineistossa nousi esiin, että erityistä tukea tarvitsevien ja lastensuojelun asiakkuutta tarvitsevien lasten ja nuorten määrä kasvoi. Kaikissa haastatteluisa arvioitiin, että suurin osa palvelutarpeen arvioinneista päättyi asiakkuuteen. Asiakkuudella tarkoitetaan erityisen tuen perhesosiaalityötä tai lastensuojeluasiakkuutta. Vaikka lastensuojelu voidaan myös luokitella erityistason palveluksi, olen valinnut analysoida lastensuojelun asiakkuutta erityisenä tukena, koska lastensuojelu toimii erityisenä tukimuotona.

Palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijä arvioi lastensuojeluilmoituksen vireille tulon jälkeen onko asiakas⁹ suojelun tarpeessa. Lapsi voi omalla toiminnallaan vaarantaa kasvuaan ja kehitystään tai lapsen kasvuolosuhteet voivat vaarantaa lapsen turvallista kehitystä ja terveyttä. Sosiaalityöntekijä arvioi lastensuojeluasiakkuuden tarvetta lapselle, jonka jälkeen sosiaalityöntekijä hakee lastensuojelun avohuollon tukitoimia. Näiden tukitoimien tarkoitus on edistää ja tukea lapsen kehitystä, sekä tukea vanhempia heidän lastensa kasvatuksessa ja edistää heidän vanhemmuuttaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 34§.) Lastensuojelun asiakkuus voidaan aloittaa myös kiireellisten lastensuojeluasioiden vireille tulon jälkeen, jolloin sosiaalityöntekijän on turvattava lapsen terveyttä ja kehitystä ennen palvelutarpeen arvioinnin määrääjän umpeutumista. (Räty 2020, 236.) Lastensuojelun piirissä olevat lapset ja nuoret ovat muita lapsia haavoittuvammassa asemassa ja siksi ovat kärsineet enemmän koronapandemian aiheuttamista poikkeusoloista (Pesäpuu ry. 2020). Erikssonin ym. (2021, 2) tutkimuksen mukaan lastensuojelu asiakkaiden mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet pandemian aikana (Eriksson 2021, 2), joka näkyy lastensuojeluasiakkaiden määrrien kasvussa.

”kyllä mun mielestä ihan monissakin perheissä on selvää että ihan ilmoituksen perusteella, alkutietojen perusteella arvioidaan lastensuojelun tarvetta” (H1)

Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrät ovat olleet jatkuvassa kasvussa, joka johtuu lasten ja nuorten kasvavasta huonovointisuudesta (Forssell ym. 2019, 12; Heino 2008, 3). Aineiston perusteella tilanne on pandemian aikana pysynyt ennallaan, vaikka määrät ovat välillä myös olleet laskussa (Heino 2008, 3).

Toinen kasvava asiakasryhmä oli haastateltavien mukaan perhesosiaalityön erityisen tuen asiakkuutta tarvitsevat perheet.

⁹ Palvelutarpeen arvioinnissa asiakkaalla tarkoitetaan lasta, joka on alle 18-vuotta.

”musta tuntuu siltä että mulla on nyt kokoajan enemmän ja enemmän asiakkaita mitä mä totean ja mitä he itsekin toteaa että he tarvii perhesosiaalityötä” (H4)

Toisessa haastattelussa koettiin, että erityistä tukea tarvitsevien perheiden asiakkuuksia on aloitettu perhesosiaalityössä paljon pandemian aikana.

”Mikä sitten tietysti liittyy kaikkeen näihin lasten ja vanhempien psyykkiseen voimtii, esimerkiksi tulee erityisen tuen tarve niinku sitä kautta” (H1)

Yksi haastateltava toi esiin vammaispalveluihin kuuluvat asiakkaat ja heidän tuen tarpeensa, kun tukiverkostot jäivät pandemian vuoksi jäähyllle.

”et mikä se heidän ne normi palveluverkosto mitä on, että onko siis siinä jotenkin - missä se vammaisen nuori tai lapsi vaikka kerran kuukaudessa niin se voikin olla että siellä onkin koronaa” (H4)

Kaikki tukipalvelut, kuten hoitajaksot, sosiaalinen kuntoutus ja kuljetuspalvelut ovat tärkeitä tukitoimia perheille, joissa on vammaisen lapsi. Palveluiden joustossa näkyi ongelmia, jonka vuoksi monet perheet kuormittuivat entisestään (Valtioneuvosto 2021, 23). Erityistä tukea tarvitsevien vanhempien kokemukset erosivat toisistaan siten, että osa koki etäopiskelun rauhoittaneen esimerkiksi aistiherkän lapsen keskittymistä koulutehtäviin, kun taas osalle vanhemmista lapsen tuen tarpeet kuormittivat liikaa ja aiheuttivat uupumusta. (Kankaanranta & Kantola 2020, 10–14).

Aineistosta nousi esiin yksi uusi asiakasryhmä, joka ilmeni yhdessä haastatteluista. Haastateltava totesi, että hänellä jäi mieleen asiakasperheet, joissa molemmat vanhemmat olivat sairastuneet korona virukseen ja olleet niin huonossa kunnossa, että heidät jouduttiin viemään sairaalahoitoon. Haastateltava nimesi ilmiön *vanhempien fyysisten oireiden hoitamiseksi*. Viimeistään ambulanssin tullessa pihaan, on havahduttu siihen, että taloudessa on lapsia. Paikalle on soitettu alueen päivystävät työntekijät ja heille on ilmoitettu, että perheen lapset ovat vailla aikuisia. Lapsia ei ole voitu viedä sukulaisille tai isovanhemmille, tai he eivät ole olleet lähettyvillä. Tällaisissa tilanteissa lastensuojelu on ollut merkittävässä roolissa. Palvelutarpeen arvioinnin sosiaalityöntekijät ovat joutuneet sijoittamaan lapset kodin ulkopuolelle, kun vanhemmat ovat olleet sairaalahoitossa.

”akuutteja tilanteita että ambulanssista on soitettu että ne on mennyt kotiin missä molemmat vanhemmat koronassa ja molemmat vanhemmat pitäisi saada saman tien sairaalaan eikä ole mitään paikka mihin lapsia laittaisi -- että sitten jos meidän pitäisi vaikka se lapsi sijoittaa, niinku tämmöstä keskustelua -- ” (H3)

Haastateltava jatkoi kertomalla, että lapsen sijoittaminen oli hankalaa, koska lapsi saattoi myös olla altistunut tai koronapositiivinen. Piti pohtia, onko lastensuojelulla yksiköitä mihin on mahdollisuus sijoittaa altistuneita lapsia tai nuoria. Sosiaalityöntekijän on välittömästi ryhdyttävä toimenpiteisiin, kun lapsen todetaan olevan välittömässä vaarassa. (Taskinen 2007, 35; Rätty 2020, 209, 343.) Kiireellisessä sijoituksessa viranomaisella on valta puuttua huoltajan oikeuksiin sekä rajata lapsen perusoikeuksia rajoitustoimenpiteillä, jotka perustuvat lastensuojelulakiin. Avohuollon sijoituksessa päätös tehdään suostumuksella huoltajan ja lapsen kanssa. Mikäli huoltaja tai 12-vuotta täyttänyt lapsi vastustaa viranomaisen päätöstä sijoituksen tarpeesta, viranomaisen on ryhdyttävä järjestämään kiireellistä sijoitusta. (Rätty 2020, 333–335.) Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan sosiaalityöntekijän tulee varmistua siitä, että asiakkaan yksilölliset tarpeet otetaan huomioon ja että he saavat oikeanlaista tukea. Tarpeisiin tulee vastata riittävällä asiantuntemuksella ja osaamisella.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän pro-gradu tutkimuksen avulla olen halunnut selvittää koronapandemian vaikutuksia lapsiperheiden hyvinvointiin osana sosiaalityön tutkimusalaa. Olen selvittänyt lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköiden sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä siitä, miten koronapandemian poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiperheiden hyvinvointiin. Olen yhdistänyt ja vertaillut nämä näkemykset aikaisempien tutkimuksien kanssa (luvut 2 ja 3). Koronapandemiasta löytyy yllättävän paljon kansainvälistä tutkimusta eri tieteenaloilta ja myös suomalaista aikaisempaa tutkimusta on saatavilla. Teoreettisen viitekehyksen rakentaminen oli haastavaa, koska pandemia oli uusi ilmiö, johon ei vielä ollut määritelty tiettyä teoriaa. Lähestyin aihetta rakentamalla teoreettisen viitekehyksen pandemian, kriisin ja sosiaali- ja terveystalouden ja lapsiperheiden hyvinvoinnin käsitteiden avulla. Käyn läpi tutkimusasetelmani ja tutkimuskysymyksiäni sekä yhdistän niitä kertaamalla analyysin tulokset ja tekemällä niistä johtopäätökset. Luvussa muutoksen vaikutus lapsiperheiden hyvinvointiin esitän tutkielmani analyttistä tarkastelua ja ehdotuksia jatkotutkimuksille. Tutkimuskysymykseni olivat millä tavalla korona-aika ja poikkeustoimenpiteet näkyivät lapsiperheiden hyvinvoinnissa ja millaisia tuen tarpeita lapsiperheillä on ollut koronapandemian aikana.

Tämän pro-gradu tutkimuksen aineisto on kerätty helmikuun ja maaliskuun 2022 välisenä aikana haastatteleamalla Helsingin kaupungin sosiaalityöntekijöitä palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköistä. Lähestyin sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Olen toiminut Milesin ja Hubermanin (1994) menettelytavan mukaisesti etenevästi induktiivisen aineiston analyysin kolmen vaiheen prosessin avulla (Tuomi & Sarajärvi 2008, 108). Valitsin sisällönanalyysin, koska menetelmällä pystyin tuottamaan tietoa uudesta ilmiöstä. Pelkistin ja luokittelin, eli muodostin uusia teoreettisia käsitteitä valikoidun tiedon perusteella, joka oli tutkimukseni kannalta merkittävää (Tuomi & Sarajärvi 2008, 109–111). Analyysin tuloksista muodostin yhden pääluokan, jonka alle tuotin kaksi yläluokkaa. Yläluokkien alle tuotin alaluokkia.

Tutkimusasetelmani oli selvittää sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä koronapandemian poikkeusolojen vaikutuksista lapsiperheiden hyvinvointiin. Tutkimuksessani olen ollut kiinnostunut siitä, miten pandemian poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiperheiden arkeen. Tulokset osoittavat, että

koronapandemian poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiperheisiin monella tapaa, sekä lasten, nuorten että vanhempien kohdalla. Kiinnitin huomiota piirteisiin, jotka olivat selkeästi olleet suoraan vaikuttavia tekijöitä perheiden hyvinvointiin. Haastateltavien keskusteluissa ilmeni, mitkä tekijät olivat vaikuttaneet siihen, että lapsista ja nuorista tehtiin lastensuojeluilmoituksia ja yhteydenottoja tuen tarpeen selvittämistä varten. Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat esim. Fordin ym. (2021) ja Fongin & Iarocchin (2020) tutkimukset siitä, että lasten ja nuorten hyvinvointi on heikentynyt pandemian aikana ja hyvinvoinnin heikkenemisestä on voinut koitua esimerkiksi itsetuhoisuutta. Lammi-Taskulan ym. (2020, 44) sekä Pajun (2020, 52, 59) mukaan etäopiskelu aiheutti paljon negatiivisia tunteita lapsissa ja nuorissa ja tämä vaikutti nuorten hyvinvointiin. Haastateltavien kertoma tuki Lammi-Taskulan ja Pajun tuloksia.

Aikaisemmat tutkimukset aiheesta tukevat tutkimukseni tuloksia siitä, että etä- ja lähiopetuksen välissä myös vapaa-ajan muutokset vaikuttivat negatiivisesti lapsiin, nuoriin ja vanhempiin. Sosiaalisten suhteiden väheneminen, harrastusten poisjääminen sekä nuorisotoimintojen sulkeminen aiheuttivat lapsissa yksinäisyyttä ja ahdistusta. Ulkopuolisten aikuisten tuen tarve kasvoi lapsilla ja nuorilla. (Pelastakaan lapset 2020, 10–11; Pelastakaa lapset 2021a, 12; Aalto-Setälä ym. 2021, 4–5; Wennberg ym. 2020.) Turtiaisen (2020) väitöskirjassa painotetaan perheen kanssa vietettyä aikaa lapsen ja nuoren hyvinvointia tukevana tekijänä. Aikuisen tuen puute ja muut yksilö- ja ympäristötekijät (luku 1.2) voivat vaikuttaa negatiivisesti nuorten hyvinvointiin. Siksi koen, että tärkeänä ja merkittävänä huolenaiheena tutkimuksessani oli lapsiin kohdistuva väkivalta ja nuorten välinen väkivalta. Tämä käy ilmi myös Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyssä (2021), jonka mukaan nuorten välinen väkivalta on lisääntynyt pandemian aikana. Syyt väkivaltaan johtuvat ihmisen yksilö- ja ympäristötekijöistä (luku 1.2) (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2022c).

Tutkimuksessani ilmeni myös vanhempien heikentynyt psyykinen voima ja siihen liittyvät riskitekijät, jotka tukevat aiempaa tutkimusta (Ford ym. 2020, 1; Garcia de Avila ym 2020, 9; Courtney ym. 2020, 689; Spiteri 2020). Vanhempien kokemus stressistä, ahdistuksesta sekä masennuksesta kasvoi pandemian aikana, kuten olen havainnollistanut 5.2 luvussa. Myös Paanasen ja Gisslerin (2014, 221) tutkimus tukee haastateltavien ajatuksia siitä, että vanhempien heikentynyt psyykinen voima vaikuttaa lasten ja nuorten hyvinvointiin. Vanhempien kyky siejittää stressiä ja löytää keinoja selviytyä lapsiperheestä näyttäytyi tuloksissani merkittävänä tekijänä. Tätä näkemystä tukee Salin ym. (2020). Nolvin ym. (2020, 1–7) mukaan vanhemmilla

on ollut haasteita sovitella lastenhoidon, työn ja oman ajan löytämistä. Myös Spinelli ym. (2020, 6–7) on tuonut esiin, että vähentyneet sosiaaliset kontaktit ja lastenhoidon puute kuormittivat vanhempia. Vähentynyt tuki ja arjesta selviytyminen työssäkäyvänä vanhempana on etenkin yksinhuoltajaperheille haastavaa (Yerkes ym. 2020). Jaksamiseen vaikutti myös perheen taloudellinen tilanne. Vanhempien pienituloisuus voi vaikuttaa heikentävästi monesta syystä koko lapsiperheen hyvinvointiin (Korpi 2001, 569; Lammi-Taskula ym. 2020; Eronen 2020, 39; Paju 2020, 17–26.) Siriön ym. (2021, 7) näkemyksen mukaan taloudelliset tekijät vaikuttavat herkemmin lapsiperheisiin, joissa arjen tuki oli vähäistä.

Yhteiskunnallisesti huolestuttavana tutkimustuloksena oli aikaisempia tutkimustuloksia tukeva perheväkivalta (Hamanadi ym. 2020; Uscher 2020; Piquero 2020). Penttisen & Jyrkisen (2020,1) näkemyksen mukaan pandemian aikainen eristäytyminen, stressi ja taloudelliset ongelmat lisäsivät perheväkivaltaa. Etääntyminen normaalista ja koronan aiheuttamat pelkotilat ovat aikaisempien tutkimusten mukaan vaikuttaneet perheväkivaltaan (Hoseinnezhad ym. 2021, 1). Alkoholin käyttö oli tutkimustulosten mukaan vaikuttava tekijä (Campbell 2020, 1; Humphreys ym.2020, 1). Riskikäyttäjien alkoholin käyttö lisääntyi pandemian aiheuttaman stressin ja eristäytymisen myötä (Mäkelä ym. 2021b), kun taas Husso ym. (2020) on puolestaan havainnut, että alkoholin käyttö on yleisesti vähentynyt suomalaisilla. Tutkimukseni tulokset osoittivat, että turvakotien käyttö väheni pandemian alkuvaiheessa, jolloin perheväkivaltaan liittyviä lastensuojeluilmoituksia ei juurikaan tullut. Pandemian edetessä väkivalta lisääntyi, joka lisäsi myös turvakotien käyttöä. Tämä tukee aikaisempaa tutkimustietoa (Hietämäki 2021, 54; Øverlien 2020). Naisiin kohdistuva väkivalta on lisääntynyt ja tämä vaatii ammattilaisilta kykyä puuttua ja antaa oikeinlaista tukea tunteiden käsittelyyn (WHO 2020).

Erityisen kiinnostava kohde tutkimuksessani oli, miten aineistosta nousi esiin perus- ja erityispalveluiden saatavuus koronapandemian aikana. Selvisi, että lapsiperheiden tuen tarve kasvoi pandemian aikana ja näkyi sosiaalihuollon kuormittuneisuudessa. Sosiaali- ja terveystalouden saatavuudessa on ollut pandemian aikana suurta rakoilua, joka on vaikuttanut heikentävästi lapsiperheiden hyvinvointiin. Juha Sipilän hallituksen LAPE-hankkeen tavoitteena oli edistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia panostamalla ehkäiseviin ja varhaisen tuen palveluihin. Tavoitteena oli edistää lapsen etua ja vanhemmuuden tukea. (Hietanen-Peltola ym. 2018,

7.) Haastateltavien puheiden perusteella syntyi vaikutus, että peruspalveluissa unohdettiin perheiden hyvinvointi. Kuntien sosiaali- ja terveystalveluiden tarkoitus on edistää lapsiperheiden hyvinvointia (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2022d). Talvelut siirtyivät etäpalveluiksi, tapaamisia peruttiin ja henkilökuntaa siirrettiin muihin tehtäviin juuri niissä palveluissa, joissa olisi ollut tarvetta panostaa riittävään tukeen lapsiperheitä varten (esim. Hakulinen ym. 2020). Puutteita näkyi oppilashuollossa työntekijöiden siirtojen ja etävastaanottojen vuoksi. Kunnan päihde- ja mielenterveystalveluissa ja kasvatus- ja perheneuvoloissa oli ruuhkaa ja tämä näyttyi useamman kuukauden jonoina talveluiden saannissa. Kuten De Araújon ym. (2020, 5) tutkimuksessa on todettu, että olisi tärkeää tunnistaa lasten ja nuorten tuen tarpeet ajoissa, jotta voitaisiin ennaltaehkäistä lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä heikentäviä tekijöitä. Myös Gluckman ym. (2008) toteavat, että puutteet hyvinvoinnissa on tärkeää havaita ajoissa, jotta voisimme ennaltaehkäistä ja tukea perheitä ennen kuin ongelmat ilmaantuvat.

Myös Erikssonin ym. (2021, 8) tutkimus tukee analyysini tuloksia siitä, että pandemian aikana on ollut huolta peruspalveluiden saatavuudesta ja siksi huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista kasvoi. Kouluterveydenhuollon ja neuvolan terveystarkastuksia ja muita käyntejä vähennettiin koronakevään aikana (Hakulinen 2020, 5–6). Kynnys hakeutua oppilashuollon palveluihin kasvoi monella lapsella ja nuorella etävastaanottojen vuoksi. Tuloksissa ilmeni ihmetystä ja huolta siitä, miksi asiakkaita ei tavattu kasvotusten, kun taas palvelutarpeen arvioinnin työntekijät olivat etulinjassa tapaamassa asiakkaita. Lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaisilla oli huolta siitä, että asiakastyö ei ollut tarpeeksi laadukasta eikä asiakkaiden edun mukaista. Etäyhteys ei vastannut kaikkien tarpeita. (Wennberg ym. 2020, 8–12.) Lisääntyneiden mielenterveysongelmien myötä myös erityistason talveluiden tarve kasvoi ja aiheutti haasteita resurssipulan vuoksi (Jahnukainen & Vaara 2020, 49–50, 59). Parantamalla psykiatrian ja lastensuojelun yhteistyötä voidaan oikeanaikaisella tuella ennaltaehkäistä lapsen sijoitusta kodin ulkopuolelle ja erikoissairaanhoidon tarvetta (Valvira 2022). Haastateltavien kertomukset tukevat edellä mainittuja tutkimuksia.

Sosiaalihuollon kuorma liittyi pitkältä lasten ja nuorten psyykkisen voimnin heikkenemiseen, koska he eivät päässeet oikeiden talveluiden piiriin. Samat ongelmakohdat liittyivät vanhempien heikentyneeseen hyvinvointiin. Hoahwood ym. (2021, 379) painottivat terveydenhuollon vastuuta lasten ja nuorten psyykkisestä voimnista, sekä riittävästä resursseista heidän tukemiseensa. Peruspalveluiden heikon saatavuuden myötä on tärkeää vahvistaa oppilas- ja opiskelijahuollon talveluita ennaltaehkäisevinä tukitoiminä (Valtioneuvosto 2021, 87).

Erityistä tukea tarvitsevat perheet näkyivät tuloksissa kasvavana asiakaskuntana. Haastateltavien näkemyksen mukaan asiakkuuksien määrät kasvoivat erityisen tuen perhesosiaalityössä ja lastensuojelussa. Lastensuojelun piirissä olevat lapset ja nuoret ovat muita haavoittuvammassa asemassa ja siksi saattavat kärsiä enemmän koronapandemian aiheuttamista poikkeusoloista (Pesäpuu ry. 2020). Etenkin maahanmuuttajataustaiset perheet olivat tutkimukseni tulosten mukaan ryhmä, joiden tuen tarpeita ei otettu tarpeeksi hyvin huomioon. Tämä tukee aikaisempaa tutkimusta siitä, että esimerkiksi maahanmuuttajaperheiden suomen kielen taidon puute vaikutti heidän eriarvoistumiseensa (Heino ym. 2020). Pandemia heikensi myös vammaisten lasten perheiden tilannetta (Valtioneuvosto 2021, 43). Yleissopimuksen mukaan erityistä tukea tarvitseviin asiakasryhmiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota, sekä tunnistaa ja toteuttaa heidän oikeuksiaan. (Lapsen oikeudet 2022.)

Lopuksi on hyvä mainita, että tutkimuksessani ilmeni myös positiivisia tuloksia lapsiperheiden hyvinvoinnista pandemian aikana. Monella lisääntynyt perheaika paransi perhesuhteita ja vähensi stressin ja kiireen tunnetta. Etäopiskelu tuki ja helpotti monen lapsen ja nuoren koulunkäyntiä (luku 1.2) Etenkin koulukiusattujen lasten kohdalla etäopiskelu oli arkea helpottava tekijä (Paju 2020, 52, 59).

Uusina ilmiöinä palvelutarpeen arvioinnin työskentelyssä olivat tulosten mukaan lisääntynyt sosiaalisten tilanteiden pelko sekä lapsen sijoittaminen tilanteissa, missä vanhemmat ovat olleet sairaalahoitoon tarpeessa koronatartunnan vuoksi. Huomiota herättivät myös asiakasperheet, joissa ei ennen koronapandemian puhkeamista ollut tarvetta tuen tarpeen selvittämiseksi. (luku 1.3)

Tutkimukseni tulosten mukaan etenkin peruspalveluissa, eli matalankynnyksen palveluissa on parantamisen varaa. Koronapandemian kriisi on syventänyt eriarvoisuutta ja tähän tulisi puuttua (Valtioneuvoston julkaisuja 2021, 37). Tärkeää on ottaa huomioon erikieliset perheet ja erityistä tukea tarvitsevien perheiden tuen tarpeet. Kunnilla on velvollisuus panostaa ennaltaehkäiseviin palveluihin, sekä kykyyn joustaa palveluiden saavuttavuudessa myös poikkeustilanteissa. Tutkimukseni tulokset tukevat vahvasti Valtioneuvoston antamia ehdotuksia ko-

ronapandemian jälkihoitoon. Kuntien tulisi jatkossa myös panostaa matalankynnyksen palveluihin, etenkin nuorten mielenterveyspalveluihin, parantamalla oppilashuollon resursseja ja mitoituksia, mutta myös lisätä perusterveydenhuollon osaamista mielenterveysongelmista. Mielenterveydellistä ja neuropsykiatrista tukea tulisi ehdottomasti jatkaa myös poikkeusolojen aikana, jonka lisäksi aikuisten parisuhdeongelmien hoito ja psykososiaalisten tukimuotojen piiriin pääsyn varmistaminen tulisi ottaa huomioon koronapandemian jälkihoidossa. (Valtioneuvosto 2021, 41–42, 45.)

Tutkimukseni koostuu kolmesta ryhmähaastattelusta ja yhdestä yksilöhaastattelusta. Mielestäni tutkimukseni tuotti paljon tietoa tuoreesta ilmiöstä. Aihetta on ehditty jo parissa vuodessa tutkia suhteellisen paljon. Sosiaalityöntekijöiden, eli ammattilaisten ja tässä tutkimuksessa lapsiperheiden kanssa työskentelevien palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköiden sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta ei ole tehty aikaisempaa tutkimusta. Siksi koen tutkimukseni tässä kohtaa toukokuussa 2022 ainutlaatuiseksi. Koska toimin itse lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksikön sosiaalityöntekijänä, minun täytyi muistaa, että omat ennakkokäsitykseni eivät saisi vaikuttaa tutkimukseen. Tutkimusmenetelmäni oli sisällönanalyysi, joka mielestäni sopi hyvin kun haluttiin tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117).

Aineistoni oli pieni ja rajattu maantieteellisesti vain Helsinkiin. Pienestä aineistosta huolimatta olen sitä mieltä, että aineistoa oli riittävästi tutkimustani varten. Tämän vuoksi tutkimukseni tuloksia ei voi yleistää vastaamaan muiden kuntien sosiaalityöntekijöiden näkökulmaa. Tutkimukseni tulokset tukivat aikaisempien tutkimusten käsitystä siitä, että lapsiperheet ovat kärsineet monella tapaa koronapandemian aiheuttamista poikkeusoloista. (esim. Paananen ja Gissler 2014; Nolvi ym. 2020; Spinelli ym. 2020; Lammi-Taskula ym. 2020.) Tutkimuksellani halusin tuoda ymmärrystä siitä, millaisia tuen tarpeita lapsiperheillä oli pandemian aikana ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tuen tarpeen kasvuun. Tutkimukseni tarkoitus oli tuoda tietoa siitä, mitä palveluita olisi tärkeä kehittää lapsiperheiden hyvinvoinnin kannalta. Tämän tutkimuksen tulokset ovat hyödynnettävissä osana sosiaalityön käytännön työtä.

Tämän työn tutkimustulokset osoittavat jatkotutkimusten tarpeen koskien erityistä tukea tarvitsevien lasten ja perheiden palveluiden tarvetta ja saatavuutta koronapandemian aikana. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että erityistä tukea tarvitsevat asiakasryhmät jäivät eriarvoiseen

asemaan ja heidän yksilöllisiä tuen tarpeita ei otettu tarpeeksi huomioon. Tutkimukseni tuloksissa ilmeni puutteita mielenterveys- ja päihdepalveluiden peruspalveluissa. Puutteita ilmeni myös erikoissairaanhoidon aikuisten, lasten- ja nuorten psykiatrian poliklinikoiden palveluiden saatavuudessa. Tämän vuoksi koen tärkeänä jatkotutkimusehdotuksena, myös selvittää mielen- terveys- ja päihdepalveluita tarjoavien työntekijöiden näkemyksiä palveluiden saatavuudesta koronapandemian aikana.

Aineistokeruun aikana minulla kävi jatkuvasti mielessä lapsiperheidenpolitiikan dosentti Matti Rimpilän (2015, 16, 65) kertoma siitä, että lapsiperheiden pahoinvointi on lisääntynyt aikaisemmista tutkimuksista huolimatta. Psykiatrian ja lastensuojelun tarve on jatkuvassa kasvussa. Niiden kasvava tarve on yhdistetty 90-luvun talouslamaan, jolloin yhteiskunnassa tehtiin leikkauksia kuntien ehkäisevissä palveluissa. (Valtioneuvosto 2020b, 44; Rimpilä 2015, 22–23.) Talouskriisin aiheuttama työttömyys ja palveluiden leikkaukset vaikuttavat edelleen 2000-luvun perheiden hyvinvointiin. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014). Tutkimukseni ja työkoekemukseni sosiaalityöntekijänä lapsiperheiden palveluissa on osoittanut, että 90-luvun lama vaikuttaa edelleen huolestuttavalla tavalla lapsiperheiden hyvinvointiin. Koronapandemia heikensi ehkäisevien ja varhaisen tuen palveluita entisestään. Kuten monet haastateltavistani totesivat, koronapandemian aiheuttamat haasteet ja puutteet tulevat näkymään vielä pitkään tulevaisuudessa.

Lähteet

- Ahtiainen, Raisa; Asikainen, Mikko Santeri; Heikonen, Lauri; Hienonen, Ninja; Hotulainen, Risto; Lindfors, Pirjo; Lindgren, Esko Pekka; Lintuvuori, Meri; Kinnunen, Jaana; Koivuhovi, Satu; Myöhänen, Anna; Oinas, Sanna; Rimpelä, Arja; Vainikainen, Mari-Pauliina; Wallenius, Tommi J; Mergianian, Cristiana (2021) Koulunkäynti, opetus ja hyvinvointi koulu yhteisössä koronaepidemian aikana: tuloksia kevään 2021 aineistonkeruusta: Väli-raportti syksy 2021. Helsingin yliopisto, Tampereen yliopisto, Helsinki [online] <http://hdl.handle.net/10138/337907> Luettu 3.3.2022.
- Appelqvist-Schmidlechner, Kaija; Tamminen, Nina & Solin, Pia (2019) Nuorten kokema positiivinen mielenterveys perhetaustan mukaan. Tutkimuksesta tiiviisti 19/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki [online] <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-331-1> Luettu 7.4.2022.
- Aalto-Setälä, Terhi; Suvisaari, Jaana; Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Kiviruuu, Olli (2021) Pandemia ja nuorten mielenterveys - Kouluterveyskysely 2021. Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143129/URN_ISBN_978-952-343-738-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 18.4.2022.
- Lapintie, Lassi (2022) Selvitys: Nuorten kokema lähisuhde-väkivalta ja seksuaalinen häirintä lisääntyneet pandemian aikana. Iltä-Sanomat 13.4.2022 [online] <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008748772.html> Luettu 18.4.2022.
- Bardy, Marjatta; Salmi, Minna; Heino, Tarja (2001) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES Raportteja 263/2001 [online] <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75472/Ra263-MikaLapsiamme.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 1.3.2022.
- Baumrind, Diana (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907. [online] <https://doi.org/10.2307/1126611> Luettu 18.4.2022.
- Bildjuschkin, Katriina (toim.) (2018) Kasvatus- ja perheneuvonta – työnsisältöjen, työtehtävien, tavoitteiden ja työmenetelmien määrittely. Työpaperi 20/2018. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136496/URN_ISBN_978-952-343-126-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 19.4.2022.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2012) Thematic analysis. Teoksessa Cooper, H., Camic, P. M., Long, D. L., Panter, A. T., Rindskopf, D., & Sher, K. J. (toim.). *APA handbook of research methods in psychology*, Vol. 2. Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological. American Psychological Association. American psychological association. 5771. <https://doi.org/10.1037/13620-000> Luettu 9.2.2022.
- Campbell, Andrew (2020) An Increasing Risk of Family Violence during the Covid-19 Pandemic: Strengthening Community Collaborations to Save Lives. *Forensic Science International: Reports* [online] <https://doi.org/10.1016/j.fsir.2020.100089> Luettu 20.4.2022.

- Chopik, William (2017) Associations among relational values, support, health, and well-being across the adult lifespan. *Personal relationships*. 24(2):408–422.
- Courtney, Darren; Watson, Priya; Battaglia, Marco; Mulsant, Benoit & Szatmar, Peter (2020) COVID-19 impacts on child and youth anxiety and depression: Challenges and opportunities. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 65(1), 688–691 [online] <https://doi.org/10.1177%2F0706743720935646> Luettu 8.4.2022.
- De Araújo, Liubiana; Veloso, Cássio; de Campos Souza, Matheus; de Azevedo, João & Tarro, Giulio (2020) The potential impact of the COVID-19 pandemic on child growth and development: a systematic review. *Jornal de Pediatria*. [online] <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7510529/pdf/main.pdf> Luettu 26.4.2022.
- Eriksson, Pia; Nelimarkka, Siiri; Paasivirta, Annukka; Tiili, Anna & Yliruka, Laura (2021) Koronan vaikutukset lastensuojeluun – osa 2. Tutkimuksesta tiiviisti 16/2021. Helsinki, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141537/URN_ISBN_978-952-343-644-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 25.2.2022.
- Eronen, Anne; Hiilamo, Heikki; Ilmarinen, Katja; Jokela, Merita; Karjalainen, Pekka; Karvonen, Sakari; Kivipelto, Minna; Knop, Jade & Londén, Pian (2021) Sosiaalibarometri 2021. Koronakriisi ja palvelujärjestelmän joustavuus. *Sosiaalibarometri 2021:2*. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Helsinki.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino Oy.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2015) Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltonen, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 27-44.
- Fong, Vanessa & Iarocci, Grace (2020) Child and Family Outcomes Following Pandemics: A Systematic Review and Recommendations on COVID-19 Policies. *Journal of Pediatric Psychology*, Volume 45, Issue 10, November-December 2020, Pages 1124–1143 [online] <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsaa092> Luettu 8.4.2022.
- Ford, Tamsin; John, Ann; Gunell, David (2021) Mental health of children and young people during pandemic. *BJM* [online] <https://www.bmj.com/content/bmj/372/bmj.n614.full.pdf> Luettu 29.1.2022.
- Forsell, Martta, Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla (2020) Lastensuojelu 2019 Lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Tilastoraportti 28/2020. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 28.3.2022.

- Garcia de Avila, Maria; Hamamoto Filho, Pedro; da Silva Jacob, Francine; Souza Alcantara, Léia; Berghammer, Malin; Nolbris, Margaretha; Olaya-Contreras; Nilsson, Stefan (2020) Children's anxiety and factors related to the COVID-19 pandemic: An exploratory study using the children's anxiety questionnaire and the numerical rating scale. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(16), 5757s [online] <https://doi.org/10.3390/ijerph17165757> Luettu 8.4.2022.
- Gillies, Val 2011. From function to competence: Engaging with the new politics of family. *Sociological research online*, 16 (4) 1-11. [online] <http://www.socresonline.org.uk/16/4/11.html> Luettu 22.5.2022.
- Günther, Kirsi & Hasanen Kirsi (2014) Tutkimusmenetelmät, tyypittely. Teoksessa Kirsi Günther & Kirsi Hasanen, Kirsi (toim.) Laadullinen tutkimus. Moodle-verkkokirja.
- Harju-Luukkainen, Heidi; Aunola, Kaisa & Vettenranta, Jouni (2018). Sosiaaliset suhteet koulunkäynnissä vahvuutena ja haasteena - nuorten kokema sosiaalinen tuki kotona ja koulussa. Teoksessa Rautopuro, Juhani & Juuti, Kalle (toim.), PISA pintaa syvemältä: PISA 2015 Suomen pääraportti, 121–149s. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia, 77. [online] <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5401-82-0> Luettu 7.4.2022.
- Hasanen, Kirsi & Günther, Kirsi (2014) Aineiston käsittely, analyysi ja tulkinta. Teoksessa Günther, Kirsi & Hasanen, Kirsi (toim.) (2014) Laadullinen tutkimus. Moodle-verkkokirja. 31s.
- Hallituksen esitys 164/2014. Finlex [online] <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140164#idm45237816657248> Luettu 19.4.2022.
- Heino, Tarja (2007) Ketkä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. *Stakes, työpaperi 30/2007* [online] [untitled \(julkari.fi\)](https://www.julkari.fi/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y) Luettu 24.3.2022.
- Heino, Tarja (2009) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta [toim.] Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Unigrafia Oy. 52–75 s.
- Heino, Tarja (2013) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 84-100s [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 3.3.2022.
- Heino, Tarja; Forsell, Marjatta; Eriksson, Pia; Känkänen, Päivi; Santalahti, Päivi & Tapiola, Mia (2018) Lastensuojelun, lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian yhteiset asiakkaat – yhteinen vastuu. Päätösten tueksi 50/2018. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [online] [THL_PT_50_2018_verkkoon.pdf \(julkari.fi\)](https://www.thl.fi/julkaisut/THL_PT_50_2018_verkkoon.pdf) Luettu 17.3.2022.
- Heino, Tarja; Weckroth, Niina; Ranta, Heikki (2020) Koronan vaikutukset lastensuojelun 24/7-yksiköiden toimintaan – palveluntuottajien ja toimintayksiköiden näkökulma. Tutkimuksesta tiiviisti 32/2020. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140689/URN_ISBN_978-952-343-585-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 1.12.2021.

- Helsingin kaupunki (2020) Nuorisoasema [online] <https://www.hel.fi/helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/mielenterveys-ja-paihdepalvelut/paihdepalvelut/nuorisoasema/> Luettu 17.4.2022.
- Helsingin kaupunki (2022) Lapsiperheiden sosiaaliohjaus [online] <https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/1-6-vuotiaat/palveluita-lapsiperheille/perhetyo> Luettu 18.4.2022.
- Helsingin kaupunki (2022a) Perhesosiaalityö [online] <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/lastensuojelu/perhesosiaalityo/> Luettu 17.4.2022.
- Hietanen-Peltola, Marke; Laitinen, Kristiina; Autio, Eva & Palmqvist, Riia (2018) Yhteisestä työstä hyvinvointia – opiskeluhuoltoryhmä perusopetuksessa. Ohjaus 8/2018. Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136782/Ohjaus%202018_009_verkko_20180117.pdf?sequence=4&isAllowed=y Luettu 19.4.2022.
- Hiihtola, Johanna (2007) Lastensuojelu avohuollon asiakkuuksien lisätarkastelu. Stakes, Lapsuus ja perheryhmä. Julkaisematon moniste (ollut saatavilla vuoden 2007 loppuun asti <http://groups.stakes.fi/LAPE/FI/Lastensuojelu/kuvausjarjestelma/inex.htm>)
- Hirvonen, Ari (2006) Eettisesti hyvä tutkimus. Teoksessa Hallamaa, Jaana; Launis, Veikko; Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Hakapaino Oy, 31–49.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2007) Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoagwood, Kimberly; William Gardner, William & Kelleher, Kelly (2021) Promoting Children’s Mental, Emotional, and Behavioral (MEB) Health in All Public Systems, Post-COVID-19. Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research (2021) 48:379–387 [online] <https://doi.org/10.1007/s10488-021-01125-7> Luettu 8.4.2022.
- Humphreys, Kathryn; Myint, Myo; MD; Zeanah, Charles (2020) Increased Risk for Family Violence during the COVID-19 Pandemic. Pediatrics (2020) 146 (1) [online] <https://doi.org/10.1542/peds.2020-0982> Luettu 22.5.2022.
- Husso, Marita; Hyväri, Elli; Kaittila, Annina; Hietämäki, Johanna; Karhinen-Soppi, Anu; Kekkonen, Outi & Tuominen, Jarno (2021) Korona, koti ja kontrolli: väkivaltatyöntekijöiden näkemyksiä lähisuhdeväkivallan kohteina olleiden avun saamisen haasteista korona-aikana. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti, 58(3) [online] <https://doi.org/10.23990/sa.105321> Luettu 7.2.2021
- Interpol (2020) Threats and Trends – Child Sexual Exploitation and Abuse. COVID-19 Impact. [online] <https://www.interpol.int/News-andEvents/News/2020/INTERPOL-report-highlights-impact-of-COVID-19-on-child-sexualabus> Luettu 27.4.2022.

- Jacobsen, Dag Ingvar (2007) Förståelse, beskrivning och förklarning. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och social arbete. Lund: Studentlitteratur AB.
- Jahnukainen, Johanna & Vaara, Sarianna (2020) Opiskeluterveydenhuolto. Teoksessa Hakulinen Tuovi, Hietanen-Peltola Marke, Hastrup Arja, Vaara Sarianna, Jahnukainen Johanna, Varonen Päivi (2020) ”Pahin syksy ikinä” - Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Työpäpöri 37/2020. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. 42–47s.
- Kallio, Johanna & Hakovirta, Miia [toim.] (2020) Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino.
- Kankaanranta, Marja & Kantola, Kristiina (2020) Etäopiskelun toteutuminen erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osalta koronakeväänä 2020. Ensituloksia. Jyväskylä ja Tampere: Jyväskylän yliopisto ja Neurospectrum Oy. [online] <https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujen-sivut/2020/etaopetuskyselytulokset.pdf> Luettu 27.4.2022.
- Karpman, Michael; Zuckerman, Stephen; Gonzalez, Dulce; Kenney, Genevieve M. (2020) The COVID-19 Pandemic Is Straining Families' Abilities to Afford Basic Needs. Urban Institute. The COVID-19 Pandemic Is Straining Families' Abilities to Afford Basic Needs: Low-Income and Hispanic Families the Hardest Hit [online] https://www.urban.org/sites/default/files/publication/102124/the-covid-19-pandemic-is-straining-families-abilities-to-afford-basic-needs_5.pdf Luettu 28.10.2021.
- Kauppinen, Timo, Saikku, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa (2010) Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa Vaarama, Marja; Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki [online] <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80297/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d.pdf?sequence=1%23page=127#page=235> Luettu 9.4.2022.
- Kestilä, Laura; Jokela, Merita; Härmä, Vuokko ja Rissanen, Pekka (toim.) (2020) COVID-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2021. Terveyden- ja hyvinvointi laitos, Helsinki [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142536/THL_Rap3_2021-Covid-seuranta%20kev%20c3%a4t%202021_f_web.pdf?sequence=4&isAllowed=y Luettu 22.5.2022.
- Korpi, Tomas (2001) Accumulating Disadvantage. Longitudinal Analyses of Unemployment and Physical Health in Representative Samples of the Swedish Population. European Sociological Review, Volume 17, Issue 3, 255–273s [online] <https://doi.org/10.1093/esr/17.3.255> Luettu 9.4.2022.
- Kuntaliitto (2021) Erikoissairaanhoido [online] <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveys-asiat/terveydenhuolto/erikoissairaanhoido> Luettu 26.4.2022.
- Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Vastapaino.

- Kurki, Elena (2022) THL: Pitkään voimassa ollut yleinen maski-suositus poistuu. Helsingin sanomat 14.4.2022. [online] <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008752297.html> Luettu 17.4.2022.
- Kvale, Steinar; Brinkmann Svend (2016) Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur AB.
- L 1287/2013 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Finlex [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2013/20131287> Luettu 19.4.2022.
- L 1301/2014 Sosiaalihuoltolaki. Finlex [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidm45237816277488> Luettu 28.1.2022.
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Finlex [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Luettu 14.10.2021.
- L 2011/1552 Poikkeuslaki. Finlex [online] <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20111552> Luettu 22.2.2022.
- Laitinen, Anneli (toim.) & Pohjola, Merja (2010) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Lammi-Taskula, Johanna; Karvonen Sakari & Ahlström, Salme (toim.) (2009) Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki [online] <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80047/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f.pdf?sequence=1%C2%A0#page=61> Luettu 1.4.2022.
- Lammi-Taskula, Johanna; Karvonen Sakari (toim.) (2014) Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y.#page=83 Luettu 25.3.2022.
- Lammi-Taskula, Johanna., Klemetti, R., Heino, Tarja; Hietanen-Peltola, M., Paju, P., Sarkia, A. & Lahtinen, J. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi. Teoksessa L. Kestilä, V. Härmä & P. Rissanen (toim.) (2020) Covid-19 pandemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, syksy 2020. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos raportteja 14/2020, 46–55s. [online] <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-649-7> Luettu 26.5.2022.
- Lapsiasiavaltuutetun toimisto (2014) Tiedätkö lasten ihmisoikeuksista? Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2013:10 [online] [14c131dd-4108-43fe-b924-1cefc3ddb17b \(thl.fi\)](https://www.thl.fi/julkaisut/14c131dd-4108-43fe-b924-1cefc3ddb17b) Luettu 11.3.2022.
- Lapsen oikeudet (2022) Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö. [online] <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimuksen-yleisperiaatteet/yhdenvertaisuus-ja-syrjinnan-kieltö/> Luettu 26.4.2022.

- Liu, Jia; Bao, Yanping; Huang, Xiaolin; Jie Shi, Jie & Lu, Lin (2020) Mental health considerations for children quarantined because of COVID-19. *The Lancet – Child and Adolescent Health* Volume 4, issue 5, 347-349 [online] [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30096-1](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30096-1) Luettu 8.4.2022.
- Maccoby, Eleanor & Martin, John (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. Teoksessa P. H. Mussen (Sarjan toim.) & E. M. Hetherington (Vol. toim.). *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4. Painos, 1- 101s). New York: Wiley.
- Mielenterveystalo (2021) Kuinka selviydyn? [online] https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/mielenterveyden_vahvistaminen/Pages/kuinka_selviydyn.aspx Luettu 15.11.2021.
- Mieli ry (31.3.2021) Korona-aika kuormittaa nuorten aikuisten hyvinvointia - MIELI ry [online] <https://mieli.fi/korona-aika-kuormittaa-nuorten-aikuisten-hyvinvointia/> Luettu 28.10.
- Mikkonen, Kristiina & Veikkola, Henna-Riikka (2020) Suomalaisvanhempien vanhemmuus-tyylit ja yhteydet vanhemmuuden uupumukseen. Pro-gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos [online] <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/68573/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202004172796.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 29.3.2022.
- Mäkelä, Pia, Rossow, Ingeborg, Moan, Inger, K. Bye, Elin, Kilian, Carolin, Raitasalo, Kirsimarja (2021) Measuring changes in alcohol use in Finland and Norway during the COVID-19 pandemic: Comparison between data sources [online] Wiley Online Library. [Measuring changes in alcohol use in Finland and Norway during the COVID-19 pandemic: Comparison between data sources \(wiley.com\)](https://doi.org/10.1111/1547-0302.12536) Luettu 10.2.2022.
- Mäkelä, Pia; Gunnar, Teemu; Järvinen-Tassopoulos, Johanna; Kankaanpää, Aino; Keski-Kuha, Teemu; Kriikku, Pirkko; Marionneau, Virve; Ollila, Hanna; Ruokolainen, Otto; Ståhl, Timo; ja Warpenius, Katariina. (2021) Päihteiden käyttö, tupakointi ja rahapelaaminen. Teoksessa Kestilä, Laura; Jokela, Merita; Härmä, Vuokko ja Rissanen, Pekka (toim.) *Covid-19 epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio 2021. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos - raportti 03/2021* [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142536/THL_Rap3_2021-Covid-seuranta%20kev%C3%A4t%202021_f_web.pdf?sequence=4 Luettu 21.2.2022.
- Nolvi, Saara; Karukivi, Max; Korja, Riikka; Lindblom, Jallu; Karlsson, Linnea ja Hasse Karlsson (2021) Vanhempien masennus- ja ahdistusoireet lisääntyivät COVID-19-pandemian alkuvaiheessa – FinnBrain-syntymäkohorttitutkimus. *Duodecim*. [online] <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/135047/duo16165.pdf?sequence=1> Luettu 11.2.2022.
- Paju, Petri (2020) Paikoiltaan siirretty arki. Koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 2/2020 [online] <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Paikoiltaan-siirretty-arki-verkkojulkaisu.pdf> Luettu 7.2.2022.

- Paju, Petri (2021) Paikoillaan pyörivä arki Selvitys lapsiperheiden arjesta koronakriisin toisen aallon aikana. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 4/2021 [online] https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/04/Lskl_Paikoillaan_pyoriva_arki.pdf Luettu 9.4.2022.
- Penttinen, Elina & Marjut Jyrkinen (2020) Lähisuhdeväkivallan kohteet kuuluvat Covid-19 riskiryhmään [online] https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/317700/Lahisuhdevakivalta_COVID19.pdf?sequence=1 Luettu 25.3.2022.
- Pesäpuu ry. (2020) Pesäpuu ry:n havaintoja koronaviruksen vaikutuksista lastensuojelun asiakaina oleviin lapsiin ja nuoriin. [online] <https://pesapuu.fi/2020/06/koronaviruksen-vaikutuksista-lapsiin-ja-nuoriin/> Luettu 15.10.2021
- Paasivirta, Annukka (2012) Miten tullaan lastensuojelun asiakkaaksi? Vastaanottoryhmillä apua nopeasti ja oikea-aikaisesti. Teoksessa Strömberg-Jakka, Minna & Karttunen, Teija (toim.) Sosiaalityön haasteet – tukea ammattilaisten arkeen. Juva: PS-kustannus. 234-252s.
- Pelastakaa lapset (2020) Lapsen ääni 2020 – Lasten näkemyksiä koronakeväästä. Stressi, huoli ja yksinäisyys – koronapandemian vaikutukset lasten ja nuorten elämään. [online] https://pelastakaalapsset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2020/05/22105112/Lapsen_aani_2020_FI_web.pdf Luettu 10.2.2022.
- Pelastakaa lapset ry. (2021a) Lapsen ääni 2021 – Lasten ja nuorten kokemuksia koronapandemian ajalta Raportti 1. [online] https://pelastakaalapsset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/21110913/lapsen-aani-2021_raportti1_fi.pdf Luettu 15.11.2021.
- Pelastakaa lapset (2021b) Lapsen ääni 2021 – Perheen taloudellisen tilanteen vaikutukset lasten arkeen, hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteisiin. Raportti 2. [online] https://pelastakaalapsset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/10/19125525/lapsen-aani-2021_raportti2.pdf Luettu 15.11.2021
- Piquero, Alex; Riddell, Jordan; Bishopp, Stephen; Narvey, Chelsey; Reid, Joan & Leeper Piquero, Nicole (2020) Staying Home, Staying Safe? A Short-Term Analysis of COVID-19 on Dallas Domestic Violence. American Journal of Criminal Justice volume 45, pages 601–635 [online] <https://doi.org/10.1007/s12103-020-09531-7> Luettu 25.3.2022.
- Peterman, Amber; Potts, Alina; O'Donnell, Megan; Thompson, Kelly; Shah, Niyati; Oertelt-Prigione, Sabine; van Gelder, Nicole (2020) Pandemics and violence against women and children. Working Paper 528. Center for Global Development: Washington, DC. [online] <https://www.cgdev.org/sites/default/files/pandemics-and-vawg-april2.pdf> Luettu 12.2.2022.
- Poijula, Soili (2016) Lapsi ja kriisi – Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.
- Puuronen, Anne (2021) Aineiston analyysi ja tulkinta. Opettajan yhteispalautedia 25.11.2021. Laadullisen aineistoanalyysin syventävä Moodle-kurssiluento. Turun yliopisto. Luettu 10.4.2022.

- Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2020) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy. Print.
- Raijas, Anu & Niemelä, Mikko (2014) Lapsiperheiden kulutus. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 106–121 [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y.#page=83 Luettu 25.3.2022.
- Rimpilä, Matti & Rimpilä Markku (toim.) (2015) Säästöjä lapsiperheiden palveluremontilla. Kunnallisalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 93. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy. [online] <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2015/11/S%C3%A4%C3%A4st%C3%B6j%C3%A4-lapsiperheiden-palveluremontilla.pdf?msclkid=09f428eba5f411ecaf8d977b5f596ae7> Luettu 17.3.2022.
- Rissanen, Pekka; Parhiala, Kimmo; Kestilä, Laura; Härmä, Vuokko; Honkatukia, Juha; Jormanainen, Vesa (2020) COVID-19-epidemian vaikutukset väestön palvelutarpeisiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: nopea vaikutusarvio. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139694/URN_ISBN_978-952-343-496-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 15.10.2021
- Robson, Colin (1995) Real world research. A resource for social scientists and practioner-researchers. Oxford: Blackwell.
- Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) (2005) Haastattelu - tutkimus, tilanteet ja vuoro vaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Räty, Tapio (2015) Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Räty, Tapio (2020) Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Keuruu: Edita.
- Salin, Milla; Kattila, Anniina; Hakovirta, Mia; Anttila, Mari (2020) Family Coping Strategies During Finland's COVID-19 Lockdown. MDP Open Access Journal. [online] <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/21/9133> Luettu 27.1.2022.
- Salin, Milla; Otonkorpi-Lehtoranta, Katri; Hakovirta, Mia & Kaittila, Anniina (2021) Työ- ja perhe-elämän hämärtyvät rajat: suomalaisten äitien työ- ja perhe-elämän rajapintojen hallinnan strategiat korona-arjessa. Työelämän tutkimus 19 (4) 570–594. [online] <https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/112501> Luettu 1.2.2022.
- Salmi, Minna; Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi (1996) Lapset ja lama. Stakes, Raportteja 197, Helsinki.

- Salmi, Minna; Sauli, Hannele & Lammi-Taskula, Johanna (2014) Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 82–105. [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y.#page=83 Luettu 25.3.2022.
- Sihvonen, Ella (2016) Huoli kadonneesta vanhemmuudesta 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa: lasten kasvatusta ja vastuullinen vanhemmuus. *Kasvatus & Aika* 10(5) 72–86 [online] [a5_sihvonen_1403160953.pdf \(helsinki.fi\)](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/1403160953.pdf(helsinki.fi)) Luettu 7.4.2022.
- Sirniö, Outi; Kärkkäinen Sanna & Kauppinen, Timo (2021) Palkkatulojen kehitys lapsiperheissä COVID-19-epidemian aikana. Tutkimuksesta tiiviisti 1/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140893/URN_ISBN_978-952-343-610-7.pdf?sequence=1 Luettu 9.4.2022.
- Sorkkila, Matilda (2020) Poikkeusaika vaikutti perheiden hyvinvointiin eri tavoin. Ruusupuiston kärkiuutiset. [online] <https://peda.net/jyu/ruusupuisto/uutisarkisto/2020-3/1> Luettu 23.2.2022.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2021) Lapset, nuoret ja koronakriisi: Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisu 2021:2 [online] https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162647/VN_2021_2.pdf?sequence=1&iAllowed=y Luettu 9.2.2022
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2022) Palvelut perheille [online] <https://stm.fi/palvelut-perheille> Luettu 19.4.2022.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2022a) Kasvatus- ja perheneuvonta, perheasioiden sovittelu [online] <https://stm.fi/kasvatus-perheneuvonta> Luettu 19.4.2022.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2022c) Sairaalat ja erikoissairaanhoidot [online] <https://stm.fi/sairaalat-erikoissairaanhoidot> Luettu 22.5.2022.
- Spinelli, Maria; Lionetti, Fancesca; Pastore, Massimiliano; Fasolo, Mirco (2020) Parents' Stress and Children's Psychological Problems in Families Facing the COVID-19 Outbreak in Italy [online] <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.01713/full> Luettu 14.11.2021.
- Tamminen, Nina; Pasanen, Tytti; Marelin, Tuija; Mankinen, Katariina & Solin, Pia (2020) Sosiaaliset suhteet tärkeitä yksinasuvien positiiviselle mielenterveydelle. Tutkimuksesta tiiviisti 27/2020. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140484/URN_ISBN_978-952-343-543-8.pdf Luettu 22.5.2022.
- Taskinen, Sirpa (2007) Barnskyddslag tillämpningsguide (417/2007) Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2020) Korona muutti sekä lasten arkea että työntekijöiden työtä lastensuojelussa [online] <https://thl.fi/fi/-/korona-muutti-seka-lasten-arkea-etta-tyontekijoiden-tyota-lastensuojelussa> Luettu 27.9.2021.

- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2020a) Lastensuojelun käsikirja - Yhteydenotto sosiaali- huoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi [online] <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/yhteydenotto-sosiaalihuoltoon-tuen-tarpeen-arvioimiseksi>
Luettu 30.1.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2020b) Lastensuojelun käsikirja – Kiireellinen sijoitus [online] <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus> Luettu 3.3.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2021) Palvelutarpeen arviointi [online] <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/palvelutarpeen-arviointi> luettu 21.2.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2021a) Koronavirus COVID-19 [online] <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/audit-ja-torjunta/audit-ja-taudinaihetajat-a-o/koronavirus-covid-19> Luettu 22.2.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2021b) Sosiaalihuollon asiakkuus [online] <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sotepalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalihuollon-asiakkuus> Luettu 19.4.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2021c) Lapsiperheiden kotipalvelu [online] <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/lapsiperheiden-kotipalvelu> Luettu 20.4.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2021d) Tuen tarpeet ja tukimuodot [online] <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/tuen-tarpeet-ja-tukimuodot> Luettu 22.2.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2022) Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut [online] <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut>
Luettu 21.2.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2022b) Lähisuhdeväkivalta [online] <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/lahisuhdevakivalta?msclkid=cae4677aab9311ec8904c56235b0b36c> Luettu 24.3.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2022c) Nuorten välinen väkivalta [online] <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/eri-ryhmat-ja-vakivalta/nuorten-valinen-vakivalta> Luettu 18.4.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2022d) Sote-palvelut [online] <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut> Luettu 19.4.2022.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2022e) Opiskeluhoito [online] <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoito> Luettu 19.4.2022.

- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2022f) Kasvatus- ja perheneuvonta [online] <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/kasvatus-ja-perheneuvonta> Luettu 19.4.2022.
- Tilastokeskus (2020) Työllisyys kääntyi laskuun vuonna 2020 [online] https://stat.fi/til/tyti/2020/13/tyti_2020_13_2021-03-04_tie_001_fi.html Luettu 9.4.2022.
- Tiili, Anna; Paasivirta, Annukka; Kuokkanen, Juulia; Eriksson, Piia & Nelimarkka, Siiri (2020) Koronan vaikutukset lastensuojeluun. Tutkimuksesta tiiviisti 34/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [online] https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140789/TUTI2020_034_Koronan%20vaikutukset%20lastensuojeluun_korjattu_s.pdf?sequence=4 Luettu 23.2.2022.
- Turtiainen, Pirjo (2020) Nuorten hyvinvointi alueelliseen erilaistumisen näkökulmasta. Väitöskirja. Sosiologia. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2020:162. Helsinki [online] <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/318529/NUORTENH.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 7.4.2022.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009) Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi [online] <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> Luettu 28.1.2022.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. [online] Moodle-kurssikirja.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Valtioneuvosto (2020) Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi [online] <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi> Luettu 22.2.2022.
- Valtioneuvosto (2020a) Liikkumisrajoitukset Uudellemaalle voimaan 28. maaliskuuta 2020 [online] <https://valtioneuvosto.fi/tietoa-koronaviruksesta/poikkeusolot> Luettu 22.2.2022.
- Valtioneuvosto (2020b) Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Valtioneuvoston julkaisut 2020/21. [online] [Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa: Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta \(valtioneuvosto.fi\)](https://valtioneuvosto.fi/julkaisut/2020/21/lasten-ja-nuorten-hyvinvointi-koronakriisin-jalkihoidossa-lapsistrategian-koronatyoryhman-raportti-lapsen-oikeuksien-toteutumisesta) Luettu 17.3.2022.
- Valtioneuvosto (2021) Lapset, nuorten ja koronakriisi. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisut 2021/2. [online] Helsinki [online] https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162647/VN_2021_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 18.2.2022.

- Valtioneuvosto (2022) Poikkeusolot. [online] <https://valtioneuvosto.fi/tietoa-koronaviruksesta/poikkeusolot> Luettu 22.2.2022.
- Valvira (2022) Lastensuojelussa olevien mielenterveys- ja päihdepalvelut eivät toteudu lain edellyttämällä tavalla. [online] [Lastensuojelussa olevien mielenterveys- ja päihdepalvelut eivät toteudu lain edellyttämällä tavalla | Valvira \(sttinfo.fi\)](https://sttinfo.fi/Lastensuojelussa-olevien-mielenterveys-ja-paihdepalvelut-eivat-toteudu-lain-edellyttamalla-tavalla) Luettu 17.3.2022.
- Vanderminden, Jennifer; Hamby, Sherry; David-Ferdon, Corinne; Kacha-Ochana, Akadia; Merrick, Melissa; Simon, Thomas; Finkelhor, David; Turner, Heather (2019). Rates of neglect in a national sample: Child and family characteristics and psychological impact. Europe PMC. [online] https://europepmc.org/backend/ptpmrender.fcgi?ac_cid=PMC6463279&blobtype=pdf Luettu 25.3.2022.
- Yerkes, Mara A.; Andre, Stefanie; Remery, Chantal; Salin, Milla; Hakovirta, Mia & van Gerven, Minna (2020). Unequal but Balanced: Highly educated mothers' perceptions of work-life balance during the COVID-19 lockdown in Finland and the Netherlands [online] SocArxiv <https://osf.io/preprints/socarxiv/652mh/> Luettu 15.11.2021
- Yle uutiset (30.3.2009) Tutkijat: Lasten palveluista ei saa leikata taantumassa. <https://yle.fi/uutiset/3-5738302> Luettu 15.11.2021.
- Yle elävä arkisto (21.11.2011) Laman lapset [online] <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2011/11/21/laman-lapset> Luettu 15.11.2021.
- Usher, Kim; Bhullar, Navjot; Durkin, Joanne; Gyamfi Naomi; Jackson, Debra (2020) Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. International Journal of Mental Health Nursing 29(4) [online] <https://doi.org/10.1111/inm.12735> Luettu 25.3.2022.
- Weiss, Reiner (1974) The provisions of social relationships. Teoksessa Z. Rubin (toim.) Doing unto others. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 17–26.
- Wennberg, Mikko, Luukkonen, Tuomas & Haila, Katri (2020) Sosiaalihuollon ja lastensuojelun kantokyky koronakriisin aikana. Haastavat tekijät ja uudet ratkaisukeinot kriisistä selviämiseksi. Itlan raportit ja selvitykset 2020:1. Helsinki: Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. [online] <https://itla.fi/selvitys-sosiaalihuollon-ja-lastensuojelun-kantokyky-koronakriisin-aikana-haastavat-tekijat-ja-uudet-ratkaisukeinot-kriisista-selviamiseksi/> Luettu 25.2.2022.
- World Health Organization (2020) COVID-19 and violence against women. What the health sector/system can do [online] <https://www.who.int/news/item/09-03-2021-devastatingly-pervasive-1-in-3-women-globally-experience-violence> Luettu 25.3.2022.
- Øverlien, Carolina (2020) The COVID-19 Pandemic and Its Impact on Children in Domestic Violence Refuges. NCBI [online] <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7461223/> Luettu 29.1.2022

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Miten alla mainitut teemat näyttäytyvät sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Puolistrukturoidun teemahaastattelun keskeiset teemat ja tukikysymykset;

ASIAKKAAT:

- Mistä enemmistö lastensuojeluilmoituksista tulee?
- Mitkä ovat olleet yleisimmät huolenaiheet lapsiperheissä/lapsiperheistä?
- Millaista tukea perheet ovat saaneet pandemian aikana ja mitä/millaisia palveluita he ovat toivoneet tai olisivat tarvinneet?
- Miten peruspalvelut ovat toimineet pandemian aikana ja miten yhteistyö on sujunut eri toimijoiden kanssa?

KOULU:

- Miten eri koulumuodot ovat vaikuttaneet lasten ja nuorten koulunkäyntiin?
- Miten ja missä määrin koulun tekemät lastensuojeluilmoitukset ovat näyttäytyneet?
- Miten lasten ja nuorten koulunkäynti on vaikuttaneet heidän koulumenestykseensä?
- Millaista tukea lapset ja nuoret ovat saaneet etäopiskeluun ja siihen liittyviin haasteisiin ja missä apua on tarjolla?

MIELENTERVEYS:

- Miten poikkeusolot ovat vaikuttaneet lasten ja nuorten psyykkiseen vointiin?
- Miten poikkeusolot ovat vaikuttaneet aikuisten/vanhempien psyykkiseen vointiin?
- Millaiset tekijät ovat voineet vaikuttaa lasten ja aikuisten hyvinvointiin poikkeusolojen aikana?

KOTIOLOT:

- Miten perheiden kotiolot ovat näyttäytyneet poikkeusolojen aikana?
- Millaiset perheet ovat kärsineet ja/tai hyöttyneet poikkeusoloista?
- Miten perheiden taloudellinen tilanne on näyttäytynyt teidän työssänne?
- Miten taloudellinen tilanne on voinut vaikuttaa lapsiin tai nuoriin, entä aikuisiin?
- Miten työttömyys tai pienet tulot ovat voineet vaikuttaa lapsiperheisiin?
- Miten päihteidenkäyttö ja väkivalta ovat näyttäytyneet lapsiperheissä poikkeusolojen aikana?
- Miten perheiden kotiolot ovat voineet vaikuttaa psyykkiseen hyvinvointiin?

Mitä asioita en ole vielä maininnut, mistä aiheesta olisi vielä hyvä keskustella, kun puhumme pandemian poikkeusolojen vaikutuksista lapsiperheisiin?

Liite 2. Tutkimuspyyntö

Hyvät palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksikön sosiaalityöntekijät,

Olen sosiaalityön opiskelija Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa ja teen progradututkielmaa poikkeusolojen vaikutuksista lapsiperheiden arkeen. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten koronapandemian aiheuttamat poikkeusolot ovat vaikuttaneet lapsiperheiden arkeen. Miten poikkeusolot ja aika ennen pandemiaa eroavat toisistaan? Tutkin poikkeusolojen vaikutusta palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköiden sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta.

Suunnitelmani on haastatella sosiaalityöntekijöitä Helsingin kaupungin palvelutarpeen arvioinnin yksiköistä 3–6 henkilön pienryhmissä. Tutkimukseni aineistokeruumenetelmänä käytän puolistrukturoitua teemahaastattelua, johon haastateltavat voivat tutustua ennen varsinaista haastattelua ks. Liite 3 Haastattelurunko. Puolistrukturoitu haastattelu mahdollistaa lisäkysymykset ja avoimen keskustelun teemojen parissa. Vaatimukseni haastateltaville on vähintään kolmen vuoden työkokemus sosiaalityöntekijänä, jotta haastateltavilla olisi näkemystä myös ajasta ennen pandemiaa, joka tukee tutkimukseni tarkoituksenmukaisuutta.

Haastattelut nauhoitetaan ja kirjoitetaan tekstitiedostoksi haastattelun jälkeen. Haastattelu toteutetaan työpaikallanne tai etänä esim. Teams-sovellusta käyttäen, ottaen huomioon pandemian aiheuttamia koontumisrajoituksia. Haastattelun kesto on tunnista puoleentoista tuntiin. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavat pysyvät anonyymeina ja tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Haastattelun voi perua tai keskeyttää milloin tahansa. Kerätyn aineiston tulen säilyttämään siten, ettei ulkopuolisilla ole niihin pääsyä; tekstitiedostot säilytetään Turun yliopiston suojatulla verkkolevyllä. Tutkimuksessani saan käyttää suoria lainauksia haastatteluista, jotka eivät ole tunnistettavissa. Pidän oikeuden esittää aineistoa vain tarvittaessa tutkielmani ohjaajalle; sosiaalityön professori Katja Forssénille. Tutkimuksen valmistuttua kaikki aineisto; sekä kirjallinen että äänitetty aineisto tuhoetaan.

Pro-gradututkielmani julkaistaan sähköisesti Turun yliopiston julkaisuarkistoon ja tulen esittämään tutkimukseni tulokset palvelutarpeen arvioinnin ja tuen yksiköiden työryhmille. Vastaan mielelläni lisäkysymyksiin liittyen tutkimukseen.

Luvan hakija:

Tanja Lehtimäki, opiskelija

Turun yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalityön oppiaine

Tarvittaessa lisätietoja voi pyytää tutkielmani ohjaajalta sosiaalityön professorilta Katja Forssénilta; ka-fors@utu.fi.

Liite 3. Suostumuslomake

Osallistujan kirjallinen suostumuslomake

Osallistun vapaaehtoisesti haastateltavaksi Tanja Lehtimäen pro-gradututkielmaan. Olen ymmärtänyt tutkielman tarkoituksen ja toteutustavan. Tutkimuksen tarkoitus on selitetty minulle sekä kirjallisesti että suullisesti ja olen saanut esittää kysymyksiä liittyen tutkielmaan. Olen tietoinen, että haastattelu nauhoitetaan ja kirjoitetaan tekstitiedostoksi, joista käytetään suoria lainauksia pro-gradututkielmaan. Käytettyjä lainauksia ja muut haastattelussa ilmenevät tiedot eivät ole tutkimuksessa tunnistettavissa. Kun pro-gradu tutkielma on valmistunut kaikki nauhoitteet ja tekstitiedostot tuhoataan. Suostumuslomakkeen, jonka allekirjoitan, säilytetään erillään haastattelumateriaalista.

Allekirjoittamalla suostumuksen, vahvistan osallistumiseni pienryhmähaastatteluun.

Paikka ja aika

Osallistujan allekirjoitus ja nimenselvennys